

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Problematika postpenitenciární péče o uživatele návykových látek

Diplomová práce

Autor

Studijní program

Vedoucí práce

Oponent práce

Bc. Kristýna Růžičková

Sociální pedagogika

Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D,
LL.M.

Mgr. Dagmar Rolečková

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Kristýna Růžičková

Studium: P22K0337

Studijní program: N0111A190018 Sociální pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Problematika postpenitenciární péče o uživatele návykových látek**

Název diplomové práce Issues of post-penitentiary care for substance users
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá problematikou postpenitenciární péče o uživatele návykových látek. V teoretické části práce vymezuje základní pojmy, které jsou spojeny s užíváním návykových látek. Dále popisuje jednotlivé služby, které se na postpenitenciární péči uživatelů návykových látek podílejí. Empirická část práce je zaměřena na zhodnocení systému postpenitenciární péče o uživatele návykových látek. Pro realizaci výzkumného šetření je použita kvalitativní metoda polostrukturovaného rozhovoru s vybranými uživateli návykových látek a s pracovníky služeb, které se podílejí na následné resocializaci propuštěných osob.

KALINA, Kamil. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1411-0.

HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. ISBN 978-80-7248-574-1.

KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Vydání 1. Praha: Grada publishing, 2015. 696 stran. ISBN 9788024743318.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.

KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti 2: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, c2003. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Oponent: Mgr. Dagmar Rolečková

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Problematika postpenitenciární péče o uživatele návykových látek vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D, LL.M. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Bc. Kristýna Růžičková

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M. za odborné vedení, cenné rady a pomoc během zpracování této diplomové práce. Zároveň bych chtěla poděkovat všem informantům za ochotu a spolupráci během výzkumného šetření.

Anotace

RŮŽIČKOVÁ, Kristýna. *Problematika postpenitenciární péče o uživatele návykových látek*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 105 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá problematikou postpenitenciární péče o uživatele návykových látek. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První čtyři kapitoly shrnují teoretické poznatky z odborné literatury, která se touto problematikou zabývá. Teoretická část práce vymezuje základní pojmy z oblasti postpenitenciární péče o uživatele návykových látek. Popisuje tuto problematiku také v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Dále jsou popsány jednotlivé subjekty, které se na postpenitenciární péči podílejí. Empirická část práce je zaměřena na zmapování systému postpenitenciární péče z pohledu uživatelů návykových látek, kteří prošli výkonem trestu a z pohledu pracovníků, kteří se na postpenitenciární péči podílejí. Pro realizaci výzkumného šetření je použita kvalitativní metoda sběru dat formou polostrukturovaného rozhovoru.

Klíčová slova: návyková látka, uživatel návykové látky, postpenitenciární péče, resocializace, výkon trestu odnětí svobody

Annotation

RŮŽIČKOVÁ, Kristýna. *Issues of post-penitentiary care for substance users*. Hradec Králové: Faculty of Education of the University of Hradec Králové, 2024. 105 pp. Diploma Degree Thesis.

The thesis deals with the issue of post-penitentiary care for substance users. The thesis is divided into four chapters. The first four chapters summarize the theoretical findings from the literature dealing with this issue. The theoretical part of the thesis defines the basic concepts of post-penitentiary care for substance users. It also describes this issue in the context of imprisonment. It also describes the various entities involved in post-prison care. The empirical part of the thesis focuses on the mapping of the system of post-prison care from the perspective of substance users who have been incarcerated and from the perspective of the staff involved in post-prison care. A qualitative method of data collection in the form of a semi-structured interview is used to conduct the research.

Keywords: addictive substance, substance user, post-penitentiary care, resocialization, imprisonment

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta _____

Seznam použitých zkratek

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

PMS – Probační a mediační služba

IV – intravenózní aplikace návykové látky

Sniff – aplikace návykové látky nosem

Obsah

Úvod	10
1 Problematika postpenitenciární péče v rámci výkonu trestu	11
1.1 Úvod do problematiky postpenitenciární péče	11
1.2 Charakteristika personálu v kontextu postpenitenciární péče.....	15
1.3 Programy zacházení se zaměřením na uživatele návykových látek	19
1.4 Výstupní oddíl jako součást postpenitenciární péče	21
1.5 Projekt „Otevřené věznice“	22
2 Subjekty podílející se na postpenitenciární péči	24
2.1 Státní subjekty	25
2.2 Nestátní subjekty	27
3 Postpenitenciární péče zaměřená na uživatele návykových látek	29
3.1 Problémy uživatelů návykových látek po propuštění z výkonu trestu ...	29
3.2 Nestátní subjekty podílející se na postpenitenciární péči o uživatele návykových látek	34
4 Současný pohled na postpenitenciární péči o uživatele návykových látek 37	
4.1 Cíl výzkumného šetření	37
4.2 Výzkumná metoda	41
4.3 Výzkumný vzorek.....	42
4.4 Analýza zjištěných dat – Skupina A - Uživatelé návykových látek	45
4.5 Analýza zjištěných dat – Skupina B - Pracovníci.....	67
4.6 Shrnutí a interpretace výsledků výzkumného šetření	89
Závěr	92
Seznam použitých zdrojů	94
Seznam příloh	97

Úvod

Problematika postpenitenciární péče o uživatele návykových látek představuje pro současnou společnost významné téma. Vzhledem k tomu, že velká část odsouzených má v anamnéze užívání návykových látek, myslím si, že je důležité se zaměřit právě na tyto osoby. Užívání návykových látek je také jedním z faktorů, který tyto jedince dostává (zpět) za mříže. Resocializace jedinců během výkonu trestu a jejich následný návrat do běžného života po propuštění z vězení jsou proto procesy, které vyžadují pozornost.

Tato diplomová práce se zaměřuje na problematiku postpenitenciární péče o uživatele návykových látek. **Cílem je představit systém postpenitenciární péče o uživatele návykových látek, popsat služby, které jsou jim poskytovány a následně prozkoumat limity této péče.**

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První tři kapitoly jsou věnovány teoretickému ukotvení probírané problematiky. Nejprve je pozornost zaměřena na postpenitenciární péči v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Následně jsou popsány subjekty, které se na postpenitenciární péči podílejí. Ve třetí kapitole jsou poté identifikovány hlavní problémy, kterým čelí uživatelé drog po propuštění z výkonu trestu. Zde jsou také popsány konkrétní nestátní subjekty, které s uživateli návykových látek spolupracují jak během výkonu trestu, tak i po propuštění.

Poslední kapitola je věnována vlastnímu výzkumnému šetření, které navazuje na teoretické poznatky. Výzkumné šetření je zaměřeno kvalitativním směrem formou polostrukturovaného rozhovoru s uživateli návykových látek, kteří prošli výkonem trestu odnětí svobody a pracovníky působícími v oblasti postpenitenciární péče. Tato část má za cíl získat hlubší pochopení probírané problematiky. Výzkumné šetření proto mapuje tuto problematiku jak z pohledu uživatelů návykových látek, kteří si postpenitenciární péči prošli, tak pracovníků, kteří na tomto poli působí a s uživateli návykových látek mají zkušenosti.

V závěru práce jsou poté výsledky výzkumného šetření interpretovány a formulovány v doporučení pro zlepšení postpenitenciární péče o uživatele návykových látek. Díky této práci by mělo být možné lépe porozumět této problematice a přispět ke zkvalitnění péče pro jedince, kteří se po výkonu trestu vrací zpět do společnosti.

1 Problematika postpenitenciární péče v rámci výkonu trestu

1.1 Úvod do problematiky postpenitenciární péče

Černíková (2008, s. 213) uvádí že: „*postpenitenciární péče představuje specifickou oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou (u mladistvých).*“ Autorka také uvádí, že tato péče zajišťuje prevenci před další trestnou činností.

Postpenitenciární péči můžeme také chápat, jako nabídku sociálních služeb, která je nabízena osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody. Zároveň ji můžeme chápat, jako druh sekundární prevence, možná více, jako druh terciární prevence. Tato péče se zabývá širokým polem působnosti, hlavně v oblasti recidivy, relapsu, neadekvátního sociálního jednání, apod. Postpenitenciární péče je v současnosti nedílně spjata s péčí penitenciární a měla by na ni plynule navazovat. (Sochůrek, 2007)

„*Postpenitenciární péče je důležitým nástrojem prevence recidivy páčání trestné činnosti osob propuštěných z VTOS a základním nástrojem resocializace a integrace těchto lidí.*“ (Motejl a kol., 2010, s. 185)

Cílem postpenitenciární péče je především reintegrace jedince zpět do společnosti, ze které se vyčlenil právě spácháním trestné činnosti. (Raszková, Hoferková, 2014)

Černíková (2008) uvádí trojí dělení postpenitenciární péče a to:

- a) v užším smyslu – postpenitenciární péče je poskytována mimo věznic ve formě sociální péče a sociální pomoci. Je poskytována dobrovolně a jen osobám po výkonu trestu odnětí svobody,
- b) v širším smyslu – postpenitenciární péče je poskytována nejen dobrovolně, ale i formu státního dohledu a je určena osobám po výkonu trestu odnětí svobody, u kterých je velké riziko opakovaného sociálního selhání,
- c) v nejširším pojetí – postpenitenciární péče je poskytována dobrovolně, bezplatně a to všem osobám, které si odpykaly jakýkoli trest. Součástí této péče je i pomoc osobám v přípravném řízení – tzv. ranná pomoc.

Sochůrek (2007) uvádí rozdělení postpenitenciární péče zase na nucenou (je vymezena zákonem a v jistém smyslu propuštěného nadále omezuje – probace, ambulantní ochranné léčení atd.) a dobrovolnou (je založena na dobrovolnosti klienta - nízkoprahová centra, charitativní organizace apod.)

Kontinuální sociální péče

System kontinuální sociální péče vznikl v roce 1994. Tento systém nahradil dříve užívanou tzv. následnou péči. Pravidla kontinuální sociální péče vyplývají z Programu prevence kriminality do roku 1996. Smyslem kontinuální péče je zvýšení kvality péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody nebo z vazby. (Hendrych, 2010)

„Kontinuální sociální péče zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení (ve vazbě či na svobodě), včetně soudního řízení i ve výkonu trestu.“ (Černíková, 2008, s. 215)

Hlavním cílem je navázání vztahu a působení na klienta tak, aby byla posílena jeho sociální vazba k okolí a aby nedocházelo k jeho sociální izolaci. Těchto cílů se snaží dosáhnout prací s rodinou, omezováním vlivu patologických skupin na klienta a pomocí klientovi během kontaktu s institucemi, při řešení poskytování zdravotní péče, materiálního vybavení a jiných úředních jednáních. (Černíková, 2008)

Umožňuje řešit klientovy problémy v předstihu a tak minimalizuje následky nepřiznivě situace klienta. Důležitá je úzká spolupráce a informovanost mezi sociálními pracovníky Vězeňské služby ČR a sociálními kurátory. (Černíková, 2008)

Černíková (2008) uvádí přínosy, které s sebou kontinuální sociální péče přináší:

- usnadňuje návrat jedince a pomáhá pochopit příčiny, zmírnění a předcházení konfliktu, případně naučení se řešení, překonávání konfliktu nebo zvýšení odolnosti vůči sociálně negativním jevům,
- napomáhá k aktivizaci klienta směrem k hledání životních hodnot a motivů pro svůj život,
- zvyšuje šance klienta vyrovnat se s požadavky společnosti během jeho reintegrace,
- minimalizuje možnost recidivy,
- zvyšuje možnost efektivnějšího využití nákladů na trestní řízení, výkon trestu, ochranné léčení a ochrannou výchovu,
- za spolupráce s odbornými institucemi, sdruženími, společenskými a církevními organizacemi podněcuje komunity k převzetí odpovědnosti nad tímto jedincem,
- posiluje motivaci a úsilí klienta integrovat se do společnosti,
- zmírňuje a zamezuje pocitu sociální izolace a sociálního vyloučení klienta.

Kontinuální sociální péči můžeme rozlišit na penitenciární sociální péči (je vykonávána ve věznici pracovníkem Vězeňské služby) a ranou pomoc

a postpenitenciární péči (vykonávají sociální kurátoři ve vazební věznici a následně s jedinci po propuštění z VTOS, toto působení zmírňuje důsledky uvěznění, předchází zpřetrhání vztahů a připravuje jedince na život na svobodě). (Štěrba, 2007)

Vězeňství jako součást sociálního systému se snaží podporovat a vytvářet podmínky pro obnovení vlastností, dovedností a hodnot, které pomáhají vězni s následnou integrací do společnosti po výkonu trestu odnětí svobody. Účelem trestu je mimo jiného také příprava vězně na svobodný život a aby dokázal vést řádný život na svobodě. (Černíková, 2008)

Účelem trestu odnětí svobody má být nejen izolace vězňených, ale také úsilí o nápravu a následnou reintegraci pachatele do společnosti. Důležité je si také uvědomit, že příprava odsouzeného na jeho život po propuštění začíná již dnem jeho nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. V roce 2016 byla vydána Koncepce vězeňství do roku 2025, která se snaží o propojení vězeňství s prevencí kriminality, postpenitenciární péčí, sociální sférou a vzdělávacím systémem a tím směřovat k reintegraci pachatelů do společnosti. Za cíl si Koncepce vězeňství do roku 2025 klade: *„zvýšení skutečné zaměstnanosti vězňů, dále vyřešení otázky zdravotnictví ve věznicích, úsilí o potlačení závislosti mezi vězni – především drogová problematika, efektivní náplň programů zacházení, vzdělávacích a mimopracovních aktivit, využití nástrojů boje proti vysoké recidivě a zdůraznění nejdůležitějších prostředků, jejichž stát hodlá v dané sféře využívat, jako jsou např. elektronický monitorovací systém, probační domy, změny v sankční politice. Rovněž participaci na úsilí o vytvoření přehledného systému následné péče a její přesah již do samotného výkonu trestu odnětí svobody.“* (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016, s. 5)

Současná příprava na propuštění z výkonu trestu je zaměřena na programy zacházení, léčbu závislostí, působení příkladem (režimem), práci s kolektivem vězňů, diferenciaci vězňů, práci s rodinou, spolupráci s ostatními subjekty, které se zabývají postpenitenciární péčí a přípravou na samotné propuštění z výkonu trestu. Tuto přípravu zajišťují výstupní oddíly a práce sociálních pracovníků. Součástí přípravy na propuštění z výkonu trestu je řešení rodinné a sociální situace odsouzeného. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Uživatelé drog ve výkonu trestu odnětí svobody

Jelikož se diplomová práce zabývá postpenitenciární péčí o uživatele návykových látek, je důležité se zaměřit také právě na uživatele drog a jejich závislost na návykových látkách. Ve stručnosti si tedy vymezíme, co je to závislost a charakterizujeme si osoby užívající drogy ve výkonu trestu odnětí svobody.

Jak uvádí Nešpor (2018, s. 17 - 18) „*závislost je to, co odpovídá definici podle Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10). Je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž má užívání nějaké látky nebo třídy látek u daného jedince mnohem větší přednost před jiným jednáním, kterého si kdysi cenil více.*“

Pro člověka je přirozené, že se od nepaměti snaží nalézt způsob, jak zintenzivnit pocit radosti, euforie a slasti. Jedním z důvodů je únik před bolestí, před pocity samoty a izolace. V určitém okamžiku, může ale tato touha přejít v nutkavé chování a tak se rozvine v chorobné znaky. Ty se poté projevují kromě nutkavé potřeby po změně prožívání, také ztrátou kontroly nad nutkavým chováním, pokračováním v tomto vzorci chování i přes jasné negativní důsledky a při přerušení užívání vede k prohloubení stavu nelibosti. (Kudrle In Kalina, 2003)

Bylo by bláhové si myslet, že se do věznic žádné drogy nedostanou. Uživatelé drog i dealéři dokáží být v tomto ohledu velice vynalézaví. Obecně můžeme říci, že drogy se do věznic dostávají nejčastěji během návštěv, v korespondenci, po výkonu práce mimo věznici, přehozením přes zeď nebo je do věznice přinese přímo personál.

Co se týče výskytu drog ve věznicích, zvyšuje se počet uživatelů opiátů, který dostihl dříve nejčastěji užívané amfetaminy. Další často užívanou drogou je marihuana a po ní následují benzodiazepiny a barbituráty. Velmi ojediněle se objevuje ve věznicích kokain. (Jargus In Kalina, 2003)

Jak uvádí Zeman a kol. (2019, s. 144): „*Vězeňská populace v ČR čítá cca 22 000 osob, z toho je zhruba 20 000 odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Z pohledu na statistické údaje, pocházející jak z evidence vězeňské služby, tak z dotazníkových studií mezi odsouzenými, vyplývá, že zhruba polovina vězňů je evidována jako uživatelé drog a téměř 30 % odsouzených podle vlastního vyjádření naplňuje charakteristiky problémového uživatele.*“ Zeman také uvádí, že velký nárůst uživatelů drog je pozorovatelný od 90. let, kdy byl zaznamenán nejen v Evropě, ale také po celém světě.

Co se týče řešení drogové problematiky ve věznicích, v Koncepti vězeňství do roku 2025 jsou uvedeny dva hlavní strategické cíle. Prvním cílem je vytvoření fungujícího a provázaného systému odborné pomoci pro uživatele drog, který motivuje k abstinenci

jak ve výkonu trestu odnětí svobody, tak i po propuštění. Druhým cílem je ochrana prostředí ve věznici od průniku drog a to potlačováním užívání látek a prevencí šíření. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016)

1.2 Charakteristika personálu v kontextu postpenitenciární péče

Ve vězeňské službě pracují vedle sebe příslušníci (ti co vykonávají službu v uniformách) a civilisté (jedná se o zaměstnance v poměru pracovním na které se vztahuje zákoník práce). Civilisté pracují hlavně v tzv. správní službě a řadí se mezi ně pedagogové, psychologové, vychovatelé, sociální pracovníci, lékaři, kuchaři, údržbáři, pracovníci ekonomických, správních a dalších oddělení. (Sochůrek, 2007)

V každé věznici či vazební věznici pracují:

- *„vedení věznice (ředitel a jeho zástupci),*
- *výchovní pracovníci (vychovatelé, vrchní dozorcí, dozorcí),*
- *specialisté (psychologové, speciální pedagogové, lektori-instruktoři, pedagogové volného času, sociální pracovníci, sociologové, právníci, vychovatelé, kaplani, učitelé ve školských vzdělávacích střediscích),*
- *duchovní (jak kaplani, kteří jsou zaměstnanci VS ČR, tak externí duchovní),*
- *pracovníci strážní a eskortní služby (vrchní inspektoři a inspektoři strážní služby, operátoři, strážní),*
- *občanští zaměstnanci (ekonomové, personalisté, správní pracovníci, logisticy),*
- *zdravotnický personál (lékaři, zdravotní sestry),*
- *pracovníci oddělení prevence a stížností.“* (Sochůrek, 2007, s. 23)

Věznice je členěna na jednotlivá oddělení a v čele každého oddělení stojí vedoucí, který je nadřízen všem zaměstnancům a příslušníkům a podřízen přímo řediteli věznice. (Sochůrek, 2007)

Vrchní inspektoři strážní a eskortní služba

Vrchní inspektoři jsou nejčastěji vybíráni z nejzkušenějších a profesně nejzdatnějších příslušníků. Je to hlavně z toho důvodu, že jejich náplní práce je vypravovat eskorty mimo věznici, příjem osob, které do věznice nastupují a také propouštění osob na svobodu. S vězni se také dostává do styku při kontrolní činnosti nebo v rámci různých vyhocených situací či nekázní. (Sochůrek, 2007)

Strážní

Náplní jejich práce je s vězněným být po dobu eskortu a také při jiných specifických služebních úkonech. (Sochůrek, 2007)

Dozorci

Jsou hlavním článkem při práci s vězni, jelikož provádí kontrolní a dozorčí činnost, kontrolují dodržování pravidel a pořádku, vykonávají osobní prohlídky a prohlídky cel. Během výkonu vazby také vydávají stravu a plní další úkoly.

Pro účel diplomové práce jsou nejdůležitější tzv. specialisté. Specialisté, jsou totiž skupina odborných zaměstnanců věznic, která se nejvíce podílí na zpracovávání programů zacházení s vězni. Jsou tedy největšími aktéry při nápravě, reedukaci, resocializaci a reintegraci vězňů do společnosti. (Sochůrek, 2007)

Speciální pedagog

Jedná se o odborného zaměstnance oddělení, který u odsouzených garantuje, aby realizace programu zacházení a vnitřní diferenciací měly odbornou úroveň. Usměrnjuje metodicky práci vychovatelů a pedagogů volného času. Ve spolupráci s dalšími odbornými zaměstnanci odpovídá za to, jakou úroveň má zacházení s jednotlivými vězni v návaznosti na jejich komplexní zprávy. (Sochůrek, 2007)

Konkrétně se speciální pedagog ve věznici zabývá: zpracováním koncepce na určité období při zachování zásad vnitřní a vnější diferenciací, provádí pedagogickou diagnostiku, zpracovává pedagogické posouzení, zpracovává přehled aktivit programu zacházení, společně s ostatními odbornými pracovníky se podílí na vytváření programu zacházení u jednotlivých vězňů, podílí se na vyhodnocení účinnosti programu zacházení, na jeho aktualizacích, metodicky usměrnjuje vychovatele a pedagogy volného času, vyjadřuje se k přerazování odsouzených v rámci vnitřní diferenciací, navrhuje umístění do krizového, výstupního, specializovaného oddělení nebo do bezdrogové zóny, vytypovává konfliktní a psychicky labilní odsouzené, spolupracuje se zákonným zástupcem mladistvého, zařazuje odsouzené k práci, vzdělávání, rekvalifikaci, zabezpečuje všeobecné i odborné vzdělávání odsouzených (pokud není zřízeno přímo ve věznici), poskytuje poradenskou a pedagogickou pomoc, pedagogickou péči při krizových psychických stavech, podílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí, navrhuje z pedagogického hlediska opatření, která vedou k řešení, prevenci a eliminaci těchto situací, podílí se na rozhodování o přerušení výkonu trestu, povolení

volného pohybu mimo věznici, dočasné opuštění věznice, účasti na akcích mimo věznici a vyjadřuje se k přeřazování odsouzeného do jiného typu věznice. (Hendrych, 2010)

Psycholog

Jedná se o odborného zaměstnance věznic, který garantuje u programu zacházení odbornou úroveň a zároveň vykonává u odsouzených odbornou psychologickou činnost. Provádí psychologickou diagnostiku u odsouzených, v rámci komplexní zprávy zpracovává jejich psychologické posudky s čímž souvisí také doporučení pro program zacházení. S ostatními odbornými pracovníky se podílí na zpracování programů zacházení u konkrétních odsouzených, na jejich vyhodnocování a na navrhování jejich změn. (Sochůrek, 2007)

Psycholog provádí také psychodiagnostickou činnost u vytypovaných odsouzených, individuální psychologickou péči, odpovídá za chod krizového oddělení. Ve výstupním oddílu společně se sociálním pracovníkem zajišťuje intenzivní kontakt se sociálním zázemím odsouzeného a tím se podílí na jeho přechodu do běžného života. Konkrétně se podílí na organizaci komunitního setkávání se zástupci jak státních, tak nestátních institucí, extramurálních akcí, pracovních, vzdělávacích a zájmových činností. Odsouzené vede k sebeobslužné činnosti a zpracovává podklady pro výstupní hodnocení. (Hendrych, 2010)

Sociální pracovník

Jedná se o odborného zaměstnance, jehož hlavní náplní práce je samotná sociální práce. Ta je zaměřena hlavně na plynulý přechod odsouzeného z výkonu trestu do běžného života. Zároveň se podílí na vytváření programů zacházení, jejich vyhodnocení a navrhuje jeho změny. Podílí se také na zpracování návrhu vnitřní diferenciací u odsouzených. Poskytuje sociálně právní poradenství, provádí výchovnou a poradenskou činnost. Udržuje kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými sdruženími a neziskovými organizacemi. Navazuje kontakty s blízkými osobami odsouzených, pomáhá s řešením sociálních problémů u odsouzených. Podává návrh na výši sociální pomoci při výstupu z výkonu trestu. Zpracovává sociální diagnózu, posouzení a socioterapeutický plán. Práce sociálního pracovníka má také charakter sociální terapie, která směřuje k sociální rehabilitaci. (Hendrych, 2010)

Vychovatel

Základním úkolem vychovatele je komplexní vzdělávací, výchovná, diagnostická a preventivní činnost, která je zaměřena na rozvoj osobnosti odsouzeného a na jeho socializaci, resocializaci a reedukaci. Vychovatel také realizuje protidrogovou prevenci v rámci věznice. (Sochůrek, 2007)

Vychovatel pracuje s odsouzenými každý den a řeší jejich problémy a požadavky. Odpovídá za dodržování pravidel, pořádku a realizaci programu zacházení. V rámci výchovného působení se jedná o stěžejní postavu. (Sochůrek, 2007)

Vychovatel osobně zná a pedagogicky usměrňuje odsouzené, zná také atmosféru a vzájemné vztahy ve skupině. Vede osobní karty odsouzených a provádí průběžné zápisy o naplňování účelu trestu. Kontroluje korespondenci odsouzených, vede početní a jmenný seznam odsouzených a také jim přiřazuje jednotlivé ložnice nebo cely. Dbá na dodržování práv odsouzených (odesílání a přijetí korespondence, balíčky, přijetí návštěv, nákupy apod.). Vyřizuje také žádosti, stížnosti a různé podněty od odsouzených. (Hendrych, 2010)

Vychovatel-terapeut

Jedná se o odborného zaměstnance, jehož náplní práce je realizace individuálních a skupinových terapií. Podílí se na zpracování programů zacházení a různých speciálních výchovných aktivit. Program zacházení poté hodnotí a předkládá návrhy na jeho změny. (Hendrych, 2010)

Pedagog volného času

Pedagog volného času především realizuje aktivity individuální a skupinové, zájmové, sebeobslužné a terapeutické. Zejména se jedná o aktivity rukodělné, sportovní a kulturní. Podílí se na přípravě programu zacházení, hlavně však na jeho realizaci. Realizuje také ve spolupráci s ostatními zaměstnanci hromadné volnočasové akce. (Hendrych, 2010)

Duchovní

Duchovní se podílí na realizaci programu zacházení nejen v oblasti pastorační, ale i v oblasti jiných aktivit. Spolupracuje s vychovateli a dalšími specialisty na oddělení výkonu trestu. (Sochůrek, 2010)

Adiktolog

Drápal, Jiříčka, Raszková (2021) uvádějí ve své knize navíc ještě pozici adiktologa. Adiktolog poskytuje preventivní, léčebnou a rehabilitační péči při závislosti na návykových látkách a dalších závislostech. Pozice adiktologa ve věznicích byla

zřízena hlavně z toho důvodu, že neustále narůstal počet uživatelů nelegálních látek a jinak závislých jedinců v českých věznicích. Pozice adiktologa zatím není vedena ve všech věznicích ČR, ale do budoucna chce Vězeňská služba tuto péči ve všech věznicích zavést.

Adiktolog ve věznici provádí depistáž závislých jedinců. U nich poté provádí prevenci, výchovu a poskytuje poradenství (v oblasti prevence šíření infekčních onemocnění, harm reduction, změny životního stylu, apod.). Provádí také adiktologickou diagnostiku, individuální nebo skupinovou terapii. Vypracovává komplexní léčebný plán a podílí se na jeho realizaci. Podílí se na návaznosti péče o osoby s adiktologickou poruchou. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

1.3 Programy zacházení se zaměřením na uživatele návykových látek

Dříve byly tyto programy označovány jako reedukační nebo resocializační programy. Programy zacházení jsou souhrnem pracovních, vzdělávacích, speciálně výchovných a zájmových aktivit s diferencovaným přístupem k odsouzenému při jejich realizaci. Hlavním cílem je, aby u odsouzených byly vytvořeny předpoklady pro úspěšnou reintegraci do společnosti. (Sochůrek, 2007)

Programy zacházení jsou zpracovávány na základě komplexní zprávy o odsouzeném. Jedná se o shrnutí výsledků z psychologického, pedagogického, sociálního popřípadě lékařského posouzení. Obsah komplexní zprávy je důvěrný. Ohled se bere na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny uvěznění. (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016)

Dle § 36 (Vyhláška č. 345/1999 Sb.) se programy zacházení člení na aktivity pracovní, vzdělávací, speciální výchovné, zájmové a oblast utváření vnějších vztahů.

Program zacházení vychází ze SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených). Speciální pedagog se poté zaměřuje na konkrétní oblasti podle identifikovaných rizik a na základě nich popíše intenzitu a zaměření zacházení. Odsouzený proto může mít jeden z pěti druhů programu zacházení. V případě, kdy je vhodné více variant se dá odsouzenému na výběr. Mezi druhy programu zacházení patří: program minimálního zacházení (pro odsouzené s nízkými riziky, jedná se o aktivity pracovní a zájmové), program standartního zacházení (pro odsouzené se středními až vysokými riziky, jedná se o aktivity pracovní a vzdělávací), program speciálního zacházení (pro odsouzené s vysokými až velmi vysokými riziky, jedná

se o aktivity speciálně výchovné a vzdělávací), program výstupního zacházení (stanoven tomu, koho je vzhledem k délce trestu nutné připravit na život na svobodě), program základního motivačního zacházení (stanoven tomu, kdo odmítá podpisem přijetí programu zacházení, zaměřuje se na dodržování pořádku a pravidel, na pracovní aktivity, cílem je motivovat odsouzeného ke změně postojů). (Drápal, Jiříčka, Raszková a kol., 2021)

Dle §36 (Vyhláška 345/1999 Sb.) se pracovními aktivitami rozumí „*zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie, vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.*“

Mezi vzdělávací aktivity poté dle §36 (Vyhláška 345/1999 Sb.) zařazujeme „*vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu), vzdělávání v korespondenčních kursech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.*“

Speciální výchovné aktivity se rozumí dle §36 (Vyhláška 345/1999 Sb.) „*sociální, speciální pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním.*“ Jedná se především o aktivity zaměřené na „*oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného, nebo změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného.*“

Zájmovými aktivitami se dle §36 (Vyhláška 345/1999 Sb.) rozumí „*formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.*“

U oblasti utváření vnějších vztahů je pozornost zaměřena hlavně na přípravu na soběstačný život po propuštění. Může se jednat o podporu rodinných vztahů. V rámci utváření vnějších vztahů také probíhají tzv. extramurální aktivity. Jedná se o činnosti v režimu přerušování výkonu trestu, které probíhají mimo věznici. Nejčastěji se jedná o různé návštěvy úřadů, zdravotnických zařízení, navštívení kulturních akcí, rodiny, apod. Cílem je, aby se odsouzený buď sám nebo v doprovodu zaměstnance věznice dostal do kontaktu s prostředím, situacemi nebo lidmi mimo věznici. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Pro odsouzené s vysokými kriminogenními riziky a vybrané skupiny odsouzených (odsouzení s poruchami chování, poruchami osobnosti, sexuálními deviacemi, mladiství, ženy, matky s dětmi, vězni závislí na alkoholu a drogách, apod.) jsou zřízeny

specializované oddíly (jsou zde poskytovány speciální intervenční, většinou terapeutické, programy) nebo standardizované programy. Odsouzený na specializovaném oddíle má stanoven speciální program zacházení, jehož nejvýznamnější složkou je terapeutický program, který je zaměřený na konkrétní kriminogenní rizika. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Pro uživatele drog jsou ve věznicích zřizovány specializované oddíly pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním návykových látek a oddíly pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického a protialkoholního. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

V některých věznicích jsou také zřizovány tzv. bezdrogové zóny. Jedná se o zvláštní formu speciálního zacházení jejímž posláním je snížit přítomnost drog ve věznicích. V bezdrogových zónách jsou nejčastěji ubytováni vězni, kteří drogy nikdy nebrali, prošli léčbou závislosti nebo vězni, kteří abstinují a chtějí se od drog ve věznici držet dále. Cílem je dodržování abstinence i po výkonu trestu odnětí svobody. (Sochůrek, 2007)

1.4 Výstupní oddíl jako součást postpenitenciární péče

Na výstupním oddílu probíhá specifická a cílená příprava na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Výstupní oddíly jsou zřizovány ve všech věznicích v České republice. Odsouzení jsou pro výstupní oddíl vytypováni a následně sem umístěni zařazovací komisí. V každé věznici by měl být vytvořen systém výběru s přesně definovanými kritérii pro výběr do výstupního oddílu. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Obecná kritéria pro zařazení do výstupního oddílu jsou délka trestu více než tři roky a potřeba pomoci vytvářet pozitivní podmínky pro samostatný způsob života mimo věznici. Po zařazení do výstupního oddílu se aktualizuje program zacházení, který je zaměřen více na přípravu na samostatný život v souladu se zákonem. (zákon č. 169/1999 Sb., §74)

V §12 vyhlášky č. 345/1999 je poté ukotveno, že zařazení do výstupního oddílu probíhá zpravidla šest měsíců před propuštěním na svobodu. Odsouzení se do výstupního oddílu zařazují i v případě podmíněného propuštění. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Na výstupním oddílu patří mezi specifické činnosti především komunitní setkávání, činnosti sebeobslužné, sociálně právní poradenství, psychosociální poradenství, činnosti

vzdělávací, zájmové a pracovní, extramurální aktivity. U zadlužených odsouzených je povinné také dluhové poradenství . (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Ačkoli se Vězeňská služba snaží, aby výstupním oddílem a tedy přípravou na propuštění prošlo co nejvíce odsouzených, potýká se s řadou problémů. Mezi tyto problémy patří například nedostatečné prostory, nevyhovující umístění oddílu ve věznici, stírání rozdílů mezi výstupním a standardním oddílem, nedostatečná kapacita, zastaralé zařízení, administrativní zátěž pro zaměstnance, nedostatečný počet personálu, slabá motivace odsouzených, problém v realizaci aktivit, atd. Výstupními oddíly tak projde jen malá část odsouzených. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

U odsouzených, kteří nejsou zařazeni do výstupního oddílu se poté uplatňuje program výstupního zacházení. Ten je určen těm odsouzeným, které je vzhledem k délce trestu nebo potřebě pomoci potřeba připravit na život na svobodě. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

1.5 Projekt „Otevřené věznice“

Obecně je za otevřenou věznici považováno takové zařízení, kde jsou využívány minimální nebo vůbec žádné prvky střežení, které by bránili odsouzenému v útěku. Jedná se o nejvyšší stupeň v rámci resocializace po výkonu trestu odnětí svobody. V České republice jsou Otevřené věznice chápány jako specifická vězeňská zařízení s minimálním střežením. Řadí se k typu věznice s ostrahou v oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

V současné době jsou již Otevřené věznice ověřeným a efektivním nástrojem trestní politiky a jsou důležitým pilířem u moderních světových vězeňských systémů. Formát Otevřené věznice je ideální způsob, jak připravit odsouzené pro život na svobodě. Cílem je především snížit recidivu pomocí postupné a kontrolované přípravy na propuštění. Důraz je kladen na minimalizaci rizik, která jsou spojena s tzv. šokem z propuštění. Otevřené věznice posilují samostatnost odsouzených, posilují sociální interakce a individuální i skupinovou odpovědnost. (Otevřené věznice, online)

V České republice vznikl v roce 2017 pilotní projekt Otevřené věznice Jiřice na popud vládou schváleným obsahem Konceptu vězeňství do roku 2025 a schváleným Akčním plánem 2016 a 2017. Ministerstvo spravedlnosti ČR se společně s Vězeňskou službou ČR nechalo inspirovat v zahraničí, konkrétně ve Finsku, Norsku a Německu, kde jsou tyto věznice klíčové pro moderní vězeňský systém. (Otevřené věznice, online)

Cílem projektu Otevřené věznice Jiřice je posílení seberegulačních mechanismů u odsouzených, uspořádání blízkých vztahů, pracovní uplatnění po propuštění z výkonu trestu a snížení recidivy. Důležitou roli hraje výběr odsouzených, protože tento specifický způsob výkonu trestu není určen pro každého. Nejdůležitější je motivace odsouzeného pracovat na sobě. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Odsouzení jsou v otevřené věznici ubytováni v samostatných domcích. Kapacita je maximálně čtyřicet osm míst, běžně je však naplněna na počet třicet dva až třicet šest odsouzených. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

2 Subjekty podílející se na postpenitenciární péči

Subjekty postpenitenciární péče se snaží o plynulé začlenění propuštěného do společnosti. Tato kapitola je zaměřena na subjekty postpenitenciární péče, které působí za zdmi vězení. I ve věznici jsou subjekty, které se na postpenitenciární péči podílejí (převážně sociální pracovníci), o těch jsem však psala v předešlé kapitole. Nejdříve je však potřeba definovat základní pojmy, které s oblastí subjektů postpenitenciární péče souvisejí. Těmito pojmy jsou sociální politika státu a sociální péče. Na základě těchto pojmů totiž stojí následně popsané subjekty.

Sociální politika

Důležitou roli v oblasti postpenitenciární péče hraje sociální politika státu, která určuje rozsah a obsah sociální pomoci a péče, která je poskytována pachatelům trestné činnosti. (Černíková, 2008)

Sociální politika existuje v každé vyspělé průmyslové společnosti a vychází jak z ekonomické situace dané společnosti, tak z kultury, filozofie, tradic, morálních principů a zákonitostí dané společnosti. (Černíková, 2008)

V minulosti byla péče o společensky závislé a dezintegrované občany zabezpečována hlavně rodinnou, obcemi popřípadě charitativními institucemi. S příchodem industrializace však začínají narůstat sociální problémy a tak péči o závislé skupiny obyvatelstva přebírá stát a společnost. (Černíková, 2008)

Sociální politiku můžeme chápat v užším pojetí, jako „*cílevědomou činnost státu, organizací a institucí, usilujících o vytváření podmínek, které omezují příčiny sociální nerovnováhy a zajišťují předpoklady pro harmonický vývoj jedinců, skupin i celospolečenských celků.*“ (Štěrba, 2007, s. 116)

V širším smyslu sociální politika obsahuje úkoly státu, které napomáhají k zajištění prevence dezintegračních procesů. Toho chce docílit úpravou podmínek (zdravotních, životních a pracovních) a přípravou lidí na život. (Štěrba, 2007)

Sociální péče

Sociální péče je součástí sociální politiky státu a napomáhá uspokojování sociálních potřeb občanů (hmotné, psychické, sociální). Hlavním cílem sociální péče je uspokojovat potřeby jedinců i skupin a to prostřednictvím odborné péče. Tímto působením se snaží občanům pomoci s adaptací v sociálním prostředí. (Černíková, 2008)

V minulosti prošla sociální péče hned několika změnami. V současné době jsou základními formami sociální péče: sociální dávky, služby sociální péče a sociálně politická opatření (ty jsou formulována právními normami). (Štěrbá, 2007)

Subjekty podílející se na postpenitenciární péči můžeme rozdělit na subjekty státní a nestátní.

2.1 Státní subjekty

Sociální kurátor

Sociální kurátor se věnuje specifickému druhu sociální práce, která je zaměřena především na terciární prevenci. Kurátoři se podílejí na systému sociálních služeb v dané lokalitě a zapojují se do pomoci sociálně vyloučeným a ohroženým. Využívají hlavně metod terénní sociální práce, odborného poradenství, případové práce, krizové intervence, socioterapie, rozhovoru, apod. Důležitou součástí náplně práce kurátora je také depistáž. (Metodická příručka pro sociální kurátory, 2010)

Cílovou skupinou, se kterou sociální kurátoři pracují jsou osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu ústavní či ochranné výchovy nebo výkonu trestu odnětí svobody. Dále do jejich cílové skupiny spadají také osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. (Metodická příručka pro sociální kurátory, 2010)

Podrobněji bychom do cílové skupiny sociálního kurátora mohli zařadit osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody nebo vazby, po ukončení léčby závislosti ve zdravotnickém zařízení, psychiatrické léčebně nebo jiném léčebném zařízení, po propuštění ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo z pěstounské péče, osoby bez přístřeší a osoby, které jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby. (Metodická příručka pro sociální kurátory, 2010)

Sociální kurátor spolupracuje s řadou dalších subjektů, jako jsou zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, Probační a mediační služba, Vězeňská služba ČR, správní úřady, soudy, úřady práce, neziskové organizace, obecní úřady, ubytovatelé, Policie ČR, apod. (Metodická příručka pro sociální kurátory, 2010)

Pokud se zaměříme na specifika práce s osobami po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, může sociální kurátor poskytnout propuštěnému mimořádnou okamžitou pomoc ve výši 1 000,-. Tato dávka slouží především pro zajištění stravy a základních potřeb, které propuštěný hned po odchodu z vězení potřebuje. Dávka se dá také využít

k zajištění ubytování nebo jízdného do zařízení jako např. azylový dům, noclehárna, apod. Zároveň kurátor propuštěného poučí, aby si zařídil další dávky hmotné nouze. Kurátor propuštěnému také může pomoci zprostředkovat poskytnutí oblečení (sociální šatník z Charity, z nízkoprahového denního centra, na azylovém domě). Dále sociální kurátor odkazuje propuštěného na další vhodné sociální služby, které by mu mohli s jeho situací pomoci (např. azylové domy, noclehárny, denní centra atd.). (Metodická příručka pro sociální kurátory, 2010)

Sociální kurátor propuštěnému pomáhá dále zprostředkovat bydlení, zaměstnání, nabízí možnosti řešení jeho dluhové situace, nabízí mu doprovod (asistenci) např. na úřady, ubytovny, zdravotní zařízení, apod. Pomáhá mu se zajištěním dokladů, dávek pomoci v hmotné nouzi, zprostředkovává kontakty s rodinou, sociálním prostředím, poskytovateli sociálních služeb (úřad práce, probační a mediační služba, zdravotnická zařízení), službami protidrogové prevence (Kontaktní centra, AT ambulance, terapeutické komunity), dalšími orgány veřejné správy a odbornými zařízeními. (Metodická příručka pro sociální kurátory, 2010)

O sociálním kurátorovi jsou odsouzení informováni již ve výkonu trestu odnětí svobody. Mnohdy tedy sociální kurátor pracuje s jedinci ještě před propuštěním z výkonu trestu. Zároveň je kontakt propuštěného se sociálním kurátorem dobrovolný. Záleží tedy vždy na propuštěném, zda sociálního kurátora osloví či nikoli. (Metodická příručka pro sociální kurátory, 2010)

Probační a mediační služba

Úkony probační a mediační služby (dále PMS) upravuje zákon č. 257/2000 Sb. Jedná se o významný pilíř moderní trestní politiky. Důvodem vzniku PMS je především zavádění alternativních způsobů řešení trestných činů. (Štěrba, 2007)

Pro účely diplomové práce nás bude zajímat činnost PMS v rámci probace podle §2 (Zákon č. 257/2000 Sb.) a to tedy kontrola nad jedincem s přerušením výkonu trestu odnětí svobody nebo podmíněným propuštěním.

Podle §4 (Zákon č. 257/2000 Sb.) spočívá probační a mediační činnost mimo jiné také v zabezpečování a poskytování probačních a resocializačních programů a podílí se na prevenci trestné činnosti.

PMS spolupracuje s dalšími subjekty, jako jsou orgány činné v trestním řízení, orgány sociálního zabezpečení, školy, poskytovatelé zdravotních služeb, církve, zájmová sdružení občanů, nadace, OSPOD, sociální kurátoři, městské úřady, Vězeňská služba ČR, atd. (Zákon č. 257/2000 Sb.)

V Koncepci rozvoje probace a mediace do roku 2025 (s. 21) je jako jeden ze specifických cílů uvedeno: „*zefektivnit multidisciplinární spolupráci v rámci postpenitenciární péče a posílit spolupráci mezi státními a nestátními subjekty.*“ V rámci tohoto cíle chce PMS zapojit do práce dobrovolníky a mentory, kteří by pracovali hlavně s rodinami s problémovými dětmi, pachateli v sociálně vyloučených lokalitách a s podmíněně propuštěnými pachateli. Přírozně tak bude zajištěna podpora pachatelů během řešení jejich každodenních potíží. PMS si totiž uvědomuje, že pachatelé neřeší pouze problémy spojené s trestnou činností, ale že jejich škála problémů je mnohem větší. Mentoring by měl podpořit vykonatelnost alternativních trestů, motivovat pachatele k povinnostem uložených soudem a pozitivně je motivovat ke změně života.

Zajištěna by měla být také podpora během zvládání zátěžových situací a při řešení problémových situací u pachatelů po výkonu trestu odnětí svobody. „*Propuštění z výkonu trestu často řeší zadluženost, problémy s bydlením a prací, závislosti apod. Proto PMS klade velký důraz na mezirezortní systémový přístup, komplexní vnímání práce s odsouzeným, zaměření na budoucí propuštění a podporu účinných opatření snižujících recidivu.*“ (Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025, s.21) PMS chce se subjekty, které se na postpenitenciární péči podílejí pravidelně komunikovat a spolupracovat. Cílem je aby se problémy, se kterými se pachatelé setkávají po propuštění, řešili již v době před a po propuštění z vězení. (Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025)

PMS také na svých oficiálních stránkách uvádí resocializační program. Jedná se o program práce s pachatelem, který je zaměřen na změnu chování, získání nadhledu na své kriminální chování, přijetí odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost, odčinění újmy a začlenění se do společnosti bez páchaní další trestné činnosti. Tento program je realizován buď neziskovými programy nebo přímo PMS. Programy mohou být zaměřeny pouze na některou skupinu pachatelů (prvopachatelé, recidivisty, uživatelé drog, apod.). Do některých programů je také možné zapojit rodinu pachatele nebo komunitu, ve které žije. (Resocializační programy, online)

2.2 Nestátní subjekty

Nestátních subjektů, které se podílejí na postpenitenciární péči má Česká republika mnoho. V rámci zaměření diplomové práce se však zaměříme především na ty, které se zabývají postpenitenciární péčí o uživatele návykových látek.

Obecně pomáhají propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody převážně občanské, charitativní a církevní sdružení a organizace. Tyto subjekty můžeme rozdělit podle zaměření na: subjekty poskytující materiální pomoc, poradenskou pomoc a sociální péči. (Štěrba, 2007)

U subjektů poskytujících materiální pomoc se jedná především o poskytnutí jídla, oblečení a základních věcí (Česká katolická charita, Adra, Český červený kříž, apod.). Subjekty poskytující poradenskou pomoc jsou k dispozici propuštěným v situacích nouze nebo krize. Subjekty sociální péče poté zahrnují diferencovaně ubytování, stravu, osobní hygienu, zdravotní péči, ale také integrativní programy. Obecně se nejčastěji jedná o organizace poskytující sociální služby a odborné poradenství. Na postpenitenciární péči se podílejí například nízkoprahová denní centra, kontaktní centra, azylové domy, noclehárny, domy na půl cesty, Armáda spásy, sdružení Naděje, Romodrom, Podané ruce, Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi, organizace poskytující dluhové poradenství (Občanská poradna), ambulantní centra, centra, která poskytují psychoterapeutickou podporu, podporu pro uživatele drog či organizace, které pracují s pachateli trestné činnosti. (Černíková, 2008)

Za zmínku stojí také nezisková organizace RUBIKON, která od roku 1994 pomáhá propuštěným z výkonu trestu s řešením jejich problémů a začleňováním do společnosti. Propuštěné podporují v hledání práce a bydlení, v řešení dluhové problematiky a v přijímání odpovědnosti za své činy, jak vůči sobě, tak i okolí. Organizace spolupracuje s několika aktéry, jak v zahraničí, tak v ČR z oblasti dalších neziskových organizací, orgánů státní správy a samosprávy a různými zaměstnavateli. Organizace je také zakládajícím členem Asociace organizací v oblasti vězeňství. (Rubikon, online)

Asociace organizací v oblasti vězeňství zaštiťuje a propojuje různé aktéry v oblasti vězeňství a působí po celé České republice. Členy jsou například: Centrum protidrogové prevence a terapie, Institut pro restorativní justici, Romodrom, Sananim, Mezinárodní vězeňské společenství, Charita Česká Kamenice, Proxima Sociale, Ratolest Brno, Společnost Podané ruce, Nová Šance, Kotec a další. Zapojeni jsou Vězeňská duchovenská péče a Asociace poskytovatelů adiktologických služeb. (Asociace organizací v oblasti vězeňství, online)

3 Postpenitenciární péče zaměřená na uživatele návykových látek

3.1 Problémy uživatelů návykových látek po propuštění z výkonu trestu

Tato kapitola se zabývá problémy, které na uživatele drog čekají na svobodě po výkonu trestu odnětí svobody. Užívání návykových látek s sebou totiž nese nejen problémy psychické a zdravotní, ale také problémy v oblasti sociální a trestně právní. Jedná se například o otázky absence bydlení, zaměstnání, předluženosti, páchání trestné činnosti, relapsu užívání návykových látek, apod. S většinou z těchto problémů se uživatelé drog setkávají již před nástupem do výkonu trestu. Tyto problémy, pokud nejsou řešené, však mohou zvýšit riziko relapsu a recidivy po propuštění z výkonu trestu. Stejně jako dochází k „šoku z uvěznění“ může dojít totiž k „šoku z propuštění“ nebo „krizi ze svobody“. Tato situace nejčastěji nastává u odsouzených s delším trestem odnětí svobody, u odsouzených, kteří se adaptovali na podmínky vězení a zprerthali sociální kontakty a vazby mimo zdi věznice (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021). Je proto důležité se na tyto problémy zaměřit již před samotným výstupem z výkonu trestu (ideálně od začátku uvěznění) a dále v nejbližším období po propuštění z výkonu trestu. K tomu mohou uživatelům drog pomoci různé instituce ať již státní či nestátní, kterým je věnována předešlá kapitola.

Černíková (2008) uvádí několik důvodů potřebnosti postpenitenciární péče, mezi které patří:

- jedinec potřebuje odbornou pomoc při adaptaci na nový život a integraci do společnosti,
- během prvních dnů na svobodě potřebuje jedinec odbornou péči, jelikož může lehce podlehnout negativním vlivům (recidiva se nejčastěji objevuje během jednoho roku po propuštění z výkonu trestu),
- jedinec během prvních dní na svobodě prožívá krizi,
- nevhodné sociální chování, které plyne z bezradnosti z řešení problémů, konfliktů, úzkosti, obav,
- stigma kriminálního a z toho plynoucí problémy,
- důsledky prizonizace,
- pocit sociální vykořeněnosti,

- narušené partnerské vztahy a z toho plynoucí problémy s obnovením těchto vztahů nebo s hledáním nových,
- obnovení vztahu s dětmi a rodičovské role,
- vytvoření nových materiálních podmínek a profesní uplatnění.

Sochůrek (2007) uvádí také jako důvod postpenitenciární péče placení dluhů a škod z trestné činnosti, návrat ke starým kamarádů (kamarádi z podsvětí, bývalí spoluvězni) a riziko relapsu.

Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016, s. 118) zmiňuje, že „*aby došlo k úspěšné resocializaci propuštěných vězňů, ochraně společnosti před pácháním trestných činů a reálnému začlenění napravených osob do života v souladu se zákony, je nezbytná provázanost státních politik a společný postup pestré škály zúčastněných subjektů ze státního i neziskového sektoru.*“

Odsouzený by se měl ideálně před koncem výkonu trestu odnětí svobody sám aktivně snažit zabezpečit si odpovídající bydlení, zaměstnání a měl by znát svoji ekonomickou situaci (mít přehled o příjmech, výdajích, dluzích). Měl by také vědět o svých kriminogenních faktorech, tedy o spouštěcích svého protiprávního jednání. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Velký dopad na psychiku propuštěného může mít také jeho nereálná představa o jeho budoucím životě na svobodě, tlak ze strany společnosti, rodiny a celkově světa kolem něj. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Vágnerová (2012, s. 824) uvádí, že „*k recidivě kriminálního chování dochází velmi často v adaptační fázi. Je to období, kdy si propuštěný zvyká na jiné prostředí, které má větší nároky na jeho samostatnost, než byl ve vězení zvyklý. Toto období trvá individuálně dlouhou dobu, maximálně dva roky.*“ Vágnerová dále uvádí, že během této fáze záleží hodně na osobnosti jedince (motivace, zkušenosti, odolnost, kompetence) a na podmínkách, do kterých se jedinec vrací (bydlení, zaměstnání, sociální vztahy).

Ideální stav nastává, pokud má jedinec zvládnuty tyto oblasti:

- má stabilní a vyhovující bydlení,
- má zvládnutou závislost na návykových látkách,
- má zaměstnání,
- rozvíjí prosociální síť, pozitivní vztahy a volnočasové aktivity,
- zvyšuje svoji motivaci, naději a soběstačnost k dosažení cílů,

- zlepšuje svoje sociální dovednosti, řešení problémů a myšlení, umí řídit své emoce a prosociální postoje. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Důležité je tedy nejen zařídit si vše potřebné již ve výkonu trestu (doklad totožnosti, ubytování po propuštění, vědět, kam se obrátit pro pomoc, atd.), ale hned po výstupu z výkonu trestu se aktivně zapojit do hledání práce, kontaktovat sociálního kurátora, popřípadě různé neziskové organizace, v případě podmíněného propuštění kontaktovat probační a mediační službu, vyřídit si platný průkaz pojištěnce, apod.. V případě, že jedinec nemá sehnané ubytování z výkonu trestu, může využít služeb azylových domů, nocleháren, ubytoven a hledat podnájem (na něj může žádat o sociální dávku). (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

V Konceptci vězeňství do roku 2025 (2016) je také uvedeno, že stěžejní programy pro odsouzené jsou především ty, které se zaměřují na podporu bydlení, řešení závislostního chování, získání pracovního uplatnění, řešení zadluženosti, doplnění vzdělání a rekvalifikace a stabilizace rodinného prostředí.

Obecně lze říci, že ti, kteří nemají dobré sociální zázemí, které by jim pomohlo překlenout první týdny po propuštění nebo výše zmiňovanou adaptační fázi, potřebují pomoci se zajištěním bydlení, poskytnutím základní finanční pomoci, pomoci při hledání zaměstnání a začleňováním do sociálního prostředí. Mnohdy tito jedinci potřebují podporu psychologickou a sociálně právní poradenství. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

U propuštěných uživatelů drog se ke všem výše uváděným problémům ještě přidává zhoršený zdravotní stav nebo potřeba se léčit ze závislosti i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. (Zeman, 2023, online)

Odsouzeným je v rámci postpenitenciární péče poskytována podpora hlavně v oblastech bydlení, zaměstnání, financí, pomoci se začleněním do společnosti a poskytování sociálně-právního poradenství. (Hendrych, 2010)

Trestně právní problémy

Jedním z faktorů, ze kterých potom vyplývá množství problémů, je samotná trestná činnost u uživatelů drog. Trestná činnost u uživatelů drog nesouvisí často jen s přechováváním, výrobou nebo distribucí návykových látek, ale také s trestnou činností, která plyne z obstarávání si prostředků na získání drogy. Nejčastěji se u uživatelů drog objevuje trestní stíhání za majetkovou trestnou činnost (různé krádeže, neoprávněné užívání cizí věci, neoprávněné držení platební karty, podvody, apod.), trestní stíhání za výrobu a distribuci drog (v rámci výroby se jedná nejčastěji o výrobu pervitinu nebo tzv. „braunu“, v rámci distribuce se poté jedná o prodej nebo předání drog), trestní stíhání

za trestné činy proti svobodě (loupeže, omezování osobní svobody apod.) a trestní stíhání za činy hrubě narušující občanské soužití (různá výtržnictví, ohrožení pod vlivem drogy apod.). (Zaostřeno na drogy 2, 2006)

Důsledkem těchto trestů je samozřejmě nejčastěji odsouzení v trestních věcech. Všechny tyto tresty se zaznamenávají do rejstříku trestů a jejich vymazání je možné až po několika letech řádného života. Záznam v rejstříku trestů je pro uživatele drog komplikací hlavně při hledání zaměstnání a tím se komplikuje i další jeho uplatnění v životě. (Zaostřeno na drogy 2, 2006)

Problémy s volbou a hledáním zaměstnání

Velkým problémem po propuštění z výkonu trestu je volba a hledání zaměstnání. Jak je uvedeno výše, vzhledem k záznamu v trestním rejstříku je pro osoby propuštěné z výkonu trestu problematické najít zaměstnání. O to víc, pokud se jedná o uživatele drog nebo abstinujícího uživatele drog. V praxi se poté potvrzují určitá stigma, jelikož mnoho zaměstnavatelů vidí záznam v rejstříku trestů jako signál potencionálních problémů. Dalším problémem v oblasti hledání zaměstnání může být také nedostatečné vzdělání propuštěných jedinců. Drahý, Hůrka a Petras (2018, s. 82) uvádějí ve své studii SARPO - Charakteristiky odsouzených v českých věznicích, která byla provedena na souboru 27 880 odsouzených, že *„základní vzdělání nedokončilo 0,5 % odsouzených.“ ... „Z odsouzených, kteří úspěšně dokončili základní vzdělání, 52,3 % na této úrovni zůstalo. Z této skupiny 18,4 % odsouzených další vzdělávání ani nezapočalo a 33,9 % odsouzených se nepodařilo další vzdělávání dokončit.“* Jedinci na svobodě se tak ocitají v obtížné situaci, protože nalezení zaměstnání je důležitým zdrojem financí, které potřebují jak k obživě, tak k zajištění vhodného bydlení nebo splácení dluhů.

Ze stejné studie dále vyplývá, že *„v průběhu minimálně posledních tří let před výkonem trestu nastala u zhruba poloviny odsouzených situace, kdy ve sledovaném období vykonávali nedoložitelnou pracovní činnost, práci „na černo“ (46,1 %) nebo byli zcela bez zaměstnání (53,1 %). Zaměstnanost se sice pohybovala na 48,7 %, ale situace, kdy byli odsouzení po celou sledovanou dobu zaměstnaní, je mnohem méně častá – jedná se pouze o 21 %. Při popisu této situace byla zjištěna závažná skutečnost, neboť 26,4 % odsouzených nebyli nikdy v legálním zaměstnání.“* (Drahý, Hůrka a Petras, 2018, s. 61)

V rámci výše uvedené studie autoři vytvořili kategorie rizik, kde největší riziko autoři spatřují v dlouhodobosti nezaměstnanosti, dále v nízké kvalitaci a minimální pracovní zkušenosti (v důsledku častých pobytů ve vězení, nelegálního zaměstnání, apod.). (Drahý, Hůrka a Petras, 2018)

Častá je také nízkopříjmová práce, do které propuštění z vězení nastupují. Dost často v takových zaměstnáních odpracují stovky hodin měsíčně (pracují několik dní za sebou i 16 hodin denně). Alkohol a stimulanty (pervitin) jim poté svými účinky pomáhají překonat náročnost a stres, který jim způsobují nároky v zaměstnání. (Zeman, 2023, online)

Důležitá je nejen motivace propuštěného, ale také potencionálních zaměstnavatelů. Podpořit motivaci u zaměstnavatelů lze například v oblasti daňové a finanční politiky (úlevy na daních, vyšší příspěvek na pracovní místo, vhodná osvěta). Důležité je ale hlavně minimalizovat obavy a nedůvěru k osobám propuštěným z vězení a usilovat o přístup, který bude individuální. (Tomášek a kol., 2017)

Zadlužení propuštěných osob

Problematika zadlužení je u odsouzených ve výkonu trestu velice častá a dlužné částky se nezdá pohybuje okolo milionů korun. Kromě dluhů, které mohou být typické pro běžnou společnost se však u odsouzených objevují také dluhy, které souvisejí přímo s jejich trestnou činností. Jedná se o dluhy spojené s náhradou škod, náklady trestních řízení apod. V kombinaci s nízkou úrovní vzdělání, nízkou finanční gramotností a nedostatkem potřebných informací poté zadlužení vytváří jednu z hlavních bariér během procesu návratu propuštěného na svobodu. (Dluhová problematika ve výkonu trestu, online)

Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) uvádí, že problematika dluhů by se měla řešit již během výkonu trestu a to hlavně z toho důvodu, aby dluhy odsouzeným ještě více nenarůstaly. Dluhy totiž odsouzené tíží a jsou jedním z hlavních důvodů recidivy.

Problémy s hledáním bydlení

Na problémy, které jsou uvedeny výše, navazuje problematika bydlení. Pokud si odsouzený nebyl schopný sehnat bydlení během výkonu trestu odnětí svobody, popřípadě to nestihl z důvodu předčasného podmíněného propuštění nebo nemá sociální zázemí, kam by se mohl po propuštění vrátit, je možné se obrátit na sociálního kurátora. Další možností jsou již zmíněné azylové domy nebo noclehárny.

V této části je vhodné také zmínit tzv. probační domy. Jedná se o resocializační program v rámci projektu „Zpátky do života“, který je financovaný z fondů EHP a Norska. Jedná se o ubytování pro propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody po dobu prvních měsíců od propuštění. V probačním domě jsou pracovníci, kteří pomáhají propuštěným přizpůsobit se životu na svobodě a zařídit nezbytnou podporu v oblasti nejen bydlení, ale i zaměstnání, financí, vztahů, závislostí apod. Jistou nevýhodou však

může být, že probační domy nenalezneme ve všech krajích. V současné době je v České republice pouze jeden probační dům. (Probační dům, online)

3.2 Nestátní subjekty podílející se na postpenitenciární péči o uživatele návykových látek

Nedostatek programů následné péče je klíčový v péči o propuštěné vězně, ale i pro prevenci kriminality, jako takové. V ČR je nedostatek zařízení, která by se zabývala péčí o propuštěné vězně a v případě uživatelů drog je tato situace ještě horší. Spolupráci těmto jedincům nabízejí adiktologické služby ve vězení. Ty klientům nabízejí omezené služby ve formě poradenství. Klienty podporují při navazování kontaktu s ostatními službami a institucemi a pomáhají jim řešit praktické problémy, se kterými se klienti setkávají po propuštění z výkonu trestu. (Kalina, 2015)

U uživatelů drog by měla následná péče zahrnovat péči nejen postpenitenciární, ale také následnou péči ve smyslu léčebného kontinua (řešení klientova problému s drogami zakončené doléčováním). Klíčovou součástí služeb pro uživatele drog by měla být také prevence relapsu, která by měla probíhat ještě před propuštěním z výkonu trestu. U uživatelů drog je potřeba počítat také s prizonizací (adaptace na život ve vězení), a to jak v programech realizovaných ve vězení, tak během následné péče. (Kalina, 2008)

Mezi organizace, které se podílejí na začleňování propuštěných vězňů s užíváním návykových látek v anamnéze patří:

Sananim – Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem (COKUZ)

„Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem je ambulantní centrum poskytující podporu, poradenství, asistenci a léčbu lidem ohroženým důsledky užívání alkoholových a nealkoholových drog (vč. nelátkových závislostí) a jejich sociálnímu okolí.“ (Sananim online)

Služby centra jsou určeny pro klienty v jakékoli fázi trestního řízení. Pracovníci COKUZ dojíždějí do věznic Praha Ruzyně a Pankrác, Světlá nad Sázavou, Oráčov, Vinařice, Ostrov nad Ohří a Plzeň, kde s klienty probíhá individuální nebo skupinové poradenství, sociální a trestně právní poradenství, informační besedy. S klienty probíhá také korespondenční práce. Po propuštění mohou poté klienti využít strukturovaný ambulantní program (individuální a skupinové poradenství) nebo například asistenční služby na úřady, do zdravotnických zařízení nebo asistence při kontaktu s jinými organizacemi. Ve všech fázích spolupráce je poté klientům nabízen motivační trénink,

zprostředkování léčby, informace o harm reduction, prevenci a léčbě infekčních onemocnění, informace o sociálních a zdravotních službách. Centrum nabízí také odborné konzultace a konzultace pro rodiče, partnery a osoby blízké. (Sananim, online)

Laxus – Adiktologické služby ve vězení

Klienty centra jsou uživatelé návykových látek, hazardní hráči a osoby s jinými závislostmi v konfliktu se zákonem. Sekundární cílovou skupinou jsou poté rodiče a osoby blízké, vězeňský personál a odborná veřejnost. Pracovníci spolupracují s klienty jak ve výkonu trestu, tak i po propuštění. (Laxus, online)

Hlavním cílem je pomoc uživatelům drog v konfliktu se zákonem, aby se mohli po propuštění z vězení znovu začlenit do společnosti. Dalším cílem je také doplnit systém péče o služby, které působí ve věznicích, motivovat klienty ke změně životního stylu a zvýšit informovanost odsouzených o rizicích, která plynou z užívání drog a informovat o možnostech léčby. (Laxus, online)

Pracovníci dojíždějí do desíti věznic v ČR, konkrétně do věznice Jiřice, Stráž pod Ralskem, Valdice, Rýnovice, Vinařice, Odolov, Pardubice, Vazební věznice Liberec, Světlá nad Sázavou, Vazební věznice Hradec Králové a specializované oddělení výkonu trestu Pouchov. (Laxus, online)

Společnost Podané ruce – Centrum poradenských služeb ve vězení a po výstupu

„Posláním služby je pomáhat lidem, kteří se následkem své závislosti na drogách, alkoholu nebo automatech dostali do vězení a poskytnout jim podporu při návratu do běžného života po propuštění. Cílem je navázat kontakt se zájemci o naši službu v průběhu jejich pobytu ve vězení a společně hledat způsob, jak řešit nejen jejich závislost, ale i celkovou životní situaci.“ (Podané ruce, online)

Ve výkonu trestu centrum poskytuje individuální poradenství a terapii, skupinové poradenství, které je zaměřené na prevenci relapsu, drogové poradenství, sociálně právní poradenství, předléčebné poradenství, předvýstupní poradenství a prevenci předávkování. Pracovníci dojíždějí do věznice Kuřim, Znojmo, Rapotice, Světlá nad Sázavou, Ostrov nad Ohří, Břeclav, Příbram, Opava a Vazební věznice Brno. Pro propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody poté nabízí spolupráci při probačním dohledu, využití telefonu nebo internetu, podporu v krizi, doprovod a asistenci na úřady, individuální nebo rodinné poradenství a telefonické nebo internetové poradenství. (Podané ruce, online)

Centrum protidrogové prevence a terapie – Program pro osoby v konfliktu se zákonem

Program je určen uživatelům drog v konfliktu se zákonem, kteří jsou ve výkonu vazby, výkonu trestu nebo po propuštění z výkonu trestu. Cílovou skupinou jsou také rodinní příslušníci a další blízké osoby. Cílem je podporovat uživatele drog, kteří se ocitli ve výkonu trestu nebo vazby při řešení jejich problémů, motivovat je ke změně životního stylu, pomoci jim s návratem zpět do společnosti a předcházet opětovnému páchání trestné činnosti. Pracovníci dojíždějí do věznic Plzeň, Horní Slavkov, Ostrov a Kynšperk nad Ohří. (Centrum protidrogové prevence a terapie, online)

Projekt Práce za mřížemi

Jedná se o projekt Asociace poskytovatelů adiktologických služeb s názvem „*Systémové zajištění péče pro vězně uživatele drog a její následná kontinuita po propuštění*“. V tomto projektu se spojili největší organizace v ČR, které působí v oblasti práce jak s uživateli drog, tak s odsouzenými. Cílem je použít metodu case managementu při práci s vězni, uživateli drog. Projekt probíhá ve dvanácti věznicích v České republice. Během tohoto projektu se spojili pracovníci hned z několika oblastí, které souvisí se závislostí a prací s vězni (sociální pracovníci, zdravotníci, adiktologovi, zástupce PMS a další). Součástí projektu je také vzdělávání a supervize pracovníků, kteří se do projektu zapojili. (Práce za mřížemi, online)

Projekt nabízí jednak přímou práci s klienty přímo ve věznicích (propojení s dalšími službami a organizacemi, příprava plánu výstupu z vězení, problematika bydlení a zaměstnání, léčba závislosti, volný čas), tak vzdělávání case managerů, síťování (propojování napříč adiktologickými službami, hledání cest pro užší spolupráci s Vězeňskou službou ČR), evaluaci, výzkum (rozhovory s klienty, pracovníky, vyhodnocování projektu) i publicitu (zveřejňování konkrétních příběhů, kontakt s novináři, informační kampaně o práci case managerů ve vězení). (Práce za mřížemi, online)

Projekt je podpořen finančním mechanismem Norské fondy v Programu Spravedlnosti. Do projektu jsou zapojeny tyto organizace: Centrum prevence a terapie, KOTEC, Laxus, Magdalena, SANANIM a Společnost Podané ruce. (Práce za mřížemi, online)

4 Současný pohled na postpenitenciární péči o uživatele návykových látek

Teoretická část pojednává o postpenitenciární péči o uživatele návykových látek, problémech, s nimiž se jedinci po výkonu trestu setkávají a rovněž popisuje aktéry, se kterými nejčastěji spolupracují.

Následující kapitola bude věnována kvalitativnímu výzkumnému šetření, které volně navazuje na teoretické poznatky z předchozích částí. Výzkumné šetření se zaměřuje na zkušenosti s postpenitenciární péčí jak u uživatelů návykových látek, kteří prošli výkonem trestu a následnou postpenitenciární péčí, tak pracovníků působících v oblasti postpenitenciární péče.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je **zmapovat postpenitenciární péči u vybraných uživatelů návykových látek a zjistit limity této péče**. Výzkumné šetření dále zkoumá zkušenosti uživatelů návykových látek a pracovníků v oblasti postpenitenciární péče.

S ohledem na charakter výzkumného šetření jsou informanti rozděleni do dvou skupin. Skupinu A tvoří uživatelé nelegálních návykových látek, kteří byli propuštěni z VTOS v posledních pěti letech. Skupinu B pak tvoří pracovníci působící ve službách poskytujících postpenitenciární péči.

K dosažení cíle bylo využito kvalitativní výzkumné šetření ve formě polostrukturovaných rozhovorů s vybranými informanty. Výzkumné otázky byly vytvořeny speciálně jak pro skupinu A, tak pro skupinu B.

V následujících tabulkách č. 1 a 2 je systematicky znázorněna hlavní výzkumná otázka (HVO), která koresponduje s hlavním výzkumným problémem. Tato hlavní výzkumná otázka je poté v tabulkách transformována na dílčí výzkumné otázky, jež tvořili základ pro tazatelské otázky, které byly kladeny informantům v rámci výzkumného šetření. Vzhledem k tomu, že se jednalo o výzkumné kvalitativní šetření formou polostrukturovaného rozhovoru, některé otázky byly během rozhovoru doplněny nebo vynechány.

Tabulka č. 1 prezentuje strukturu výzkumného šetření pro skupinu A, zatímco tabulka č. 2 pro skupinu B.

Tabulka č. 1: Struktura výzkumného šetření – Skupina A – uživatelé drog

HVO: Jaké jsou zkušenosti uživatelů návykových látek s postpenitenciární péčí?	
<u>Dílčí výzkumné otázky</u>	<u>Tazatelské otázky</u>
DVO I. Jaká jsou obecná specifika vybraných informantů?	TO 1: Jaké je vaše pohlaví?
	TO 2: Jaký je váš věk?
DVO II. Jaká jsou adiktologická specifika u vybraných informantů?	TO 3: Užíval/a jste někdy návykové látky?
	TO 4: Užíváte v současnosti nelegální návykové látky?
	TO 5: Jak dlouho návykové látky užíváte?
	TO 6: Jaké nelegální návykové látky užíváte?
	TO 7: Jakým způsobem návykové látky užíváte?
DVO III. Jaké zkušenosti mají informanti s VTOS?	TO 8: Kolikrát jste byl/a celkem ve VTOS?
	TO 9: Jaká je celková délka vašeho pobytu ve VTOS?
	TO 10: Kdy jste byl/a z posledního VTOS propuštěn/a?
	TO 11: Jak dlouho jste byl/a v posledním VTOS?
DVO IV: Jaké zkušenosti mají informanti s užíváním návykových látek v rámci VTOS?	TO 12: Užíval/a jste návykové látky během VTOS?
	TO 13: Pokud ne, jak se vám daří abstinence?
	TO 14: Máte v abstinenci nějakou podporu?
	TO 15: Pokud neabstinujete, za jak dlouhou dobu od propuštění jste začal/a návykové látky opět užívat?
	TO 16: Z jakého důvodu (při jaké příležitosti) jste začal/a návykové látky opět užívat?
DVO V: S jakými problémy se informanti setkávají nejčastěji v souvislosti s VTOS?	TO 17: Jaký byl váš život před VTOS? Můžete mi ho popsat?
	TO 18: Jaké potíže jste řešil/a před propuštěním z VTOS?

	TO 19: Jakým způsobem jste tyto potíže řešil/a ve VTOS?
	TO 20: Kdo vám s tím pomáhal?
	TO 21: S jakými překážkami jste se během řešení potíží setkal/a?
DVO VI: Jaká je informovanost o postpenitenciární péči u vybraných informantů?	TO 22: Víte, jaké služby a jakým způsobem můžete využít během a po propuštění z VTOS?
	TO 23: Kterou z nich jste využil/a?
	TO 24: Jakým způsobem jste se o těchto službách dozvěděl/a?
	TO 25: Jak probíhalo vaše propouštění z VTOS?
	TO 26: S jakými překážkami jste se po propuštění z VTOS setkal/a?
	TO 27: Kdo vám pomohl překážky překonat?
DVO VII: Jaká je současná situace vybraných informantů?	TO 28: Jste aktuálně zaměstnaný/á?
	TO 29: Jak byste popsal/a vaše současné bydlení?
	TO 30: Jaká je vaše momentální dluhová situace?
	TO 31: Jaké máte momentálně vztahy s blízkými osobami?
DVO VIII: Jaké jsou potřeby vybraných informantů v oblasti postpenitenciární péče?	TO 32: Jak vnímáte kvalitu péče během a po propuštění z VTOS?
	TO 33: Co byste změnil?
	TO 34: Co vám pomohlo nejvíce?
	TO 35: Co by vám pomohlo nejvíce?
	TO 36: Jaká jsou vaše doporučení pro subjekty postpenitenciární péče?

Tabulka č. 2: Struktura výzkumného šetření – Skupina B - pracovníci

HVO: Jaké jsou zkušenosti pracovníků s postpenitenciární péčí o uživatele návykových látek?	
DVO I: Jaká jsou obecná specifika vybraných informantů?	TO 1: Jaké je vaše pohlaví?
	TO 2: Jaká je vaše pracovní pozice?
	TO 3: Jak dlouho pracujete ve službách zabývajících se postpenitenciární péčí?
	TO 4: Jak byste popsal/a svou roli v oblasti postpenitenciární péče o uživatele návykových látek?
	TO 5: Co je cílem vaší služby?
DVO II: Jaký je pohled pracovníků na postpenitenciární péči o uživatele návykových látek v ČR?	TO 6: Jak probíhá resocializace propuštěných vězňů z VTOS?
	TO 7: Je rozdíl v resocializaci u neuživatelů návykových látek a u uživatelů návykových látek? Pokud ano, jaký je mezi nimi rozdíl?
	TO 8: Na koho se mohou, dle vašeho názoru, uživatelé návykových látek obrátit, aby měli snadnější návrat do společnosti?
	TO 9: Jaké konkrétní postupy používáte ve své práci s uživateli návykových látek?
	TO 10: Co je podle vás nejdůležitějším faktorem pro úspěšné začlenění do společnosti po VTOS?
	TO 11: Jaká je vaše zkušenost s podporou vězňů v hledání zaměstnání a jejich následnou integrací do společnosti po propuštění?

	TO 12: Jaké jsou nejčastější potíže, kterým čelíte v procesu resocializace vězňů?
DVO III: Jak probíhá spolupráce s ostatními institucemi?	TO 13: S jakými institucemi nejčastěji spolupracujete?
	TO 14: Jak spolupráce probíhá?
	TO 15: Jak spolupráci hodnotíte?
DVO IV: Jak vybraní informanti hodnotí současnou postpenitenciární péči o uživatele návykových látek?	TO 16: Jak hodnotíte celkovou dostupnost a efektivitu stávajícího systému postpenitenciární péče?
	TO 17: Považujete stávající nabídku služeb za dostačující?
	TO 18: Co by se v systému postpenitenciární péče mohlo změnit, zlepšit?

4.2 Výzkumná metoda

Pro účely diplomové práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumného šetření. Vzhledem k cílům práce je tato metoda, dle mého názoru, nejvhodnější, jelikož se snaží o hlubší pochopení zkoumaného jevu. To je v rámci probírané problematiky stěžejní, protože cílem výzkumného šetření je zjistit, mimo jiné, také postoje a názory k dané problematice.

Kvalitativní výzkumná šetření jdou více do hloubky a snaží se prozkoumat určitý široce definovaného jev, přičemž se o něm snaží přinést co největší množství informací. Výzkumník pátrá po pravidelnostech, které se v sebraných datech objevují a následně formuluje závěry. Kvalitativní metody mohou být využity k formulování nových hypotéz a teorií, ale také k porozumění tomu, o čem moc nevíme nebo k získání nových názorů na jevy, o nichž již něco víme. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007)

Švaříček, Šed'ová a kol. (2007, s. 25) dále uvádějí že „hypotézy či teorie vzniklé na základě kvalitativního výzkumu však není možné zobecňovat. Jsou platné právě jen pro vzorek, na kterém byla data získána. Při psaní práce by na to neměli výzkumníci

v žádném případě zapomínat a měli by se vyvarovat výroků, které zobecňují uvedená tvrzení.“

Jako metoda sběru dat byl zvolen rozhovor, který je nejčastěji používanou metodou při sběru dat během kvalitativního výzkumného šetření. Metoda rozhovoru byla zvolena především proto, že vzhledem k cílům výzkumného šetření byla nejvhodnější. Zpravidla se jedná o dotazování účastníka výzkumného šetření jedním badatelem a to pomocí otevřených otázek. Díky otevřeným otázkám může výzkumník porozumět pohledu jedinců na danou problematiku, aniž by je omezoval výběrem položek z dotazníku. Výhodou je zajisté i to, že rozhovor umožňuje zachytit odpovědi v přirozené formě, což je jeden z hlavních principů kvalitativního výzkumného šetření. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007)

Jako konkrétní typ rozhovoru byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru se vyznačuje tím, že vychází z předem vytvořeného schématu otázek nebo témat, které jsou pro výzkumníka závazné. Výhodou je především to, že během rozhovoru je možné se informanta doptávat na dodatečné otázky, které v průběhu rozhovoru vyplynou. Za velkou výhodu polostrukturovaného rozhovoru lze považovat také fakt, že během rozhovoru smí výzkumník jednotlivé otázky informantovi upřesnit, což napomáhá k lepšímu pochopení otázky a otevřenosti informanta. Stejně tak je v rámci polostrukturovaného rozhovoru možné, aby informant upřesnil své odpovědi, to poté vede k lepšímu pochopení problematiky. (Miovský, 2006)

4.3 Výzkumný vzorek

Informanti byli do výzkumného šetření vybírání záměrně, na základě předem definovaných znaků. Miovský (2006, s 135) uvádí, že záměrný výběr je *„takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná (určená) vlastnost (či projev této vlastnosti) nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině).“*

Informanti byli vybírání na základě stanovených kritérií a pro lepší přehlednost byli rozdělení na skupinu A a skupinu B. Kritériem pro skupinu A bylo: uživatel nelegálních návykových látek, který byl propuštěn v posledních pěti letech z VTOS. Pro skupinu B byla stanovená kritéria následující: pracovník/pracovnice, který/á pracuje ve službách, které se podílejí na postpenitenciární péči. Vybraní informanti byli poté osloveni ke spolupráci. Informanti ze skupiny A byli osloveni na základě osobního setkání

a informanti ze skupiny B byli osloveni na základě emailové či telefonické komunikace. Celkem bylo během výzkumného šetření provedeno šest rozhovorů. Všichni informanti se spoluprací souhlasili a byli ochotni se výzkumného šetření zúčastnit.

Rozhovory s informanty probíhaly v rozmezí mezi měsíci únor a březen 2024. Domluva rozhovorů probíhala ve všech případech osobně. Následná domluva termínů a místa, kde se rozhovor uskuteční, probíhala se skupinou B přes email či mobilní telefon. U skupiny A se místo a čas rozhovoru domluvily při osobní schůzce. Rozhovory se konaly vždy v jiný den a čas, dle možností informantů. Ti byli vždy předem informováni o předpokládané délce rozhovoru. Před zahájením samotného rozhovoru byli informanti vždy seznámeni s tématem diplomové práce a cílem výzkumného šetření, se kterými souhlasili. Byli též informováni o anonymitě, kdy v diplomové práci nejsou uvedena jejich jména ani příjmení. Sběr dat probíhal formou nahrávání rozhovorů na diktafon v mobilním telefonu. Všichni informanti s nahráváním rozhovoru ústně souhlasili. Také souhlasili se zpracováním získaných odpovědí. Odpovědi byly následně z nahrávky doslovně přepisovány. Vzhledem k tomu, že se výzkumného šetření zúčastnilo málo informantů, není možné výsledky výzkumného šetření generalizovat na celkovou populaci.

Skupina A

Skupinu A, jak je zmíněno výše, tvoří uživatelé návykových látek, kteří byli v posledních pěti letech propuštěni z VTOS. V rámci výzkumného šetření u této skupiny byly provedeny celkem tři rozhovory. Následující tabulka č. 3 poskytuje přehled jednotlivých informantů z této skupiny. Uvedené informace odpovídají na dílčí výzkumné otázky č. 1 – 3, konkrétně se jedná o dopovědi na tazatelské otázky č. 1 – 11, které lze nalézt v tabulce č. 1.

V následující tabulce je zaznamenáno pohlaví a věk jednotlivých informantů z této skupiny. Všichni informanti byli muži a měli zkušenosti s nelegálními návykovými látkami. Dále je ve stejné tabulce uvedena jejich drogová anamnéza společně s obecnými informacemi o jejich pobytu ve VTOS.

Všichni informanti jsou dlouhodobými uživateli nelegálních návykových látek, zejména marihuany a pervitinu, který užívají intravenózně (IV). Jeden z informantů kombinuje intravenózní aplikaci s aplikací nosem (sniff). Dále se jedná o informanty, kteří ve VTOS byli opakovaně, přičemž doba od posledního propuštění je nejvýše rok a půl.

Tabulka č. 3: Přehled informantů skupiny A

Informant	I 1	I2	I3
Pohlaví	muž	muž	muž
Věk	44	35	41
Délka užívání drog	23 let	16 let	27 let
Druh drogy: Způsob aplikace:	Pervitin, THC IV, sniff, kouření	Pervitin, THC IV, kouření	Pervitin, THC IV, kouření
Počet VTOS	4x	5x	3x
Délka trestu			
Poslední:	28 měsíců	22 měsíců	6 měsíců
Celková:	6,5 roku	7,5 roku	29 měsíců
Poslední propuštění	Před rokem a půl	Před rokem	Před rokem

Skupina B

Skupina B zahrnuje pracovníky ve službách, které se podílejí na postpenitenciární péči. V rámci této kategorie proběhly celkem tři rozhovory. Následující tabulka č. 4 poskytuje přehled jednotlivých informantů z této skupiny. Uvedené informace částečně odpovídají dílčí výzkumné otázce č. 1, konkrétně odpovídají na tazatelské otázky č. 1 – 3, které jsou k dispozici v tabulce č. 2.

V následující tabulce je zaznamenáno pohlaví jednotlivých informantů, přičemž ve všech případech se jedná o ženy. Dále je v tabulce uvedena současná pracovní pozice informantů. Informanti jsou tvořeni převážně sociálními pracovníky, z nichž jeden pracuje zároveň jako terapeut. Jeden z informantů je poté sociální kurátor. Tabulka rovněž zahrnuje informace o délce praxe v oblasti služeb, které se zabývají postpenitenciární péčí.

Tabulka č. 4: Přehled informantů skupiny B

Informant	Pohlaví	Pracovní pozice	Délka praxe ve službách postpenitenciární péče
I1	žena	Sociální pracovník	7 let
I2	žena	Sociální kurátor	14 let
I3	žena	Terapeut/ sociální pracovník	1 rok

V následující části diplomové práce budou představeny informace získané během výzkumného šetření. Analýza a následná interpretace jednotlivých dat bude pro lepší přehlednost rozdělena zvlášť pro skupinu A (uživatelé drog) a pro skupinu B (pracovníci). U každé skupiny budou vyhodnoceny jednotlivé dílčí otázky. Toto vyhodnocení bude provedeno v rámci odpovědí na jednotlivé tazatelské otázky.

Během výzkumného šetření byl využíván doslovný přepis odpovědí z nahrávek. Přepis rozhovorů byl následně zpracován metodou otevřeného kódování. Strauss a Corbinová (1999, s. 43) uvádí že: „*otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáváním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly.*“

4.4 Analýza zjištěných dat – Skupina A - Uživatelé návykových látek

Následující schéma č. 1 skupiny A ukazuje rozpracování rozhovoru do jednotlivých kategorií a subkategorií. Kategorie vycházejí z jednotlivých dílčích výzkumných otázek, přičemž v této části práce již nejsou rozpracovány dílčí výzkumné otázky č. 1 – 3 a to z toho důvodu, že jsou zpracovány v rámci přehledu informantů v tabulce č. 3.

Kategorie jsou následně rozpracovány do subkategorií, které vycházejí z otázek tazatelských. Hlavních kategorií u skupiny A je tedy pět. V rámci zpracování dat z výzkumného šetření bude každá kategorie zvlášť popsána a interpretována.

Kategorie č. 1: DVO IV: Zkušenosti informantů s užíváním návykových látek během VTOS.

Kategorie č. 2: DVO V: Problémy informantů před a během VTOS.

Kategorie č. 3: DVO VI: Informovanost o systému postpenitenciární péče.

Kategorie č. 4: DVO VII: Současná sociální situace.

Kategorie č. 5: DVO VIII: Potřeby informantů v rámci postpenitenciární péče.

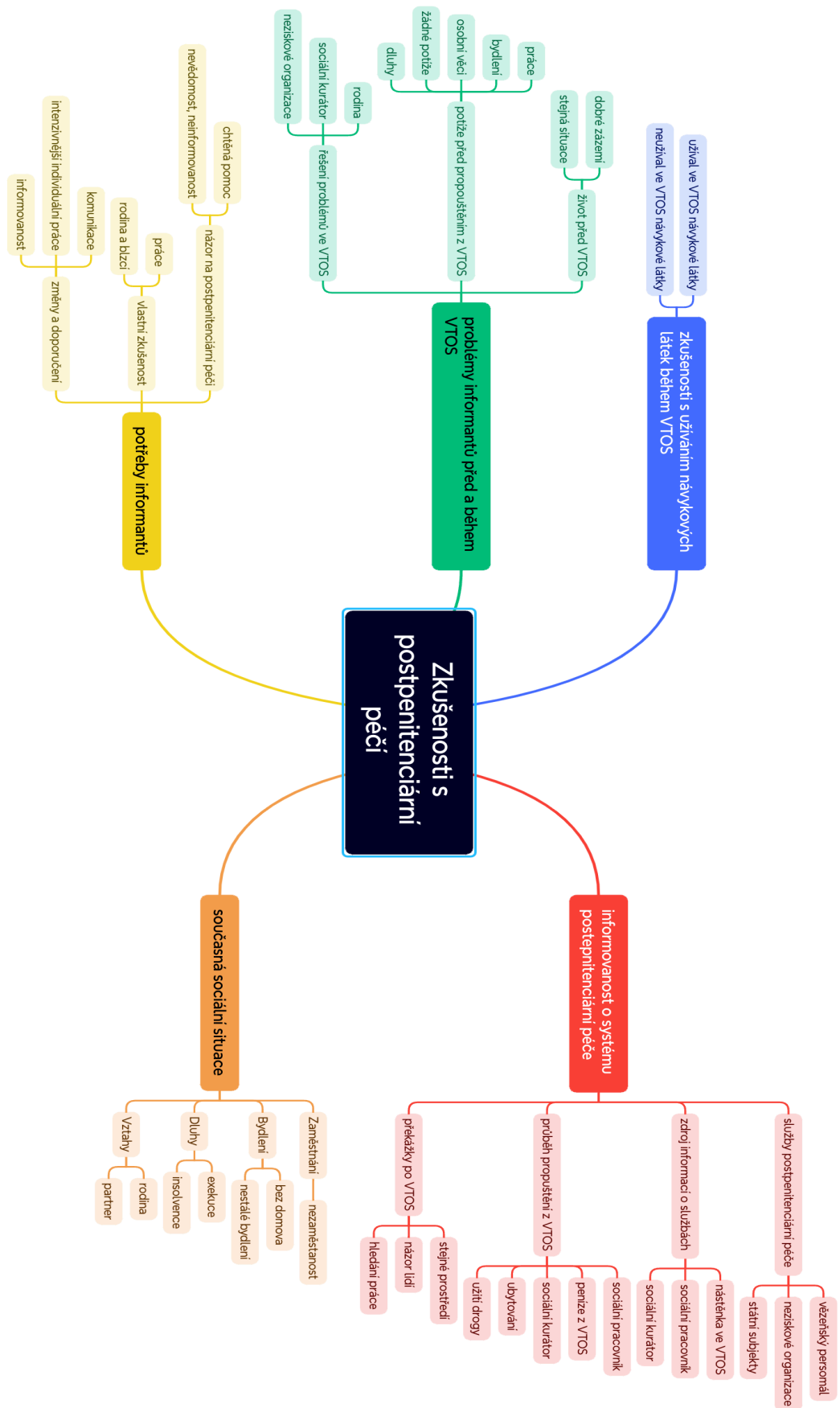

Schéma č. 1: Souhrnné schéma rozhovoru skupina A

Kategorie č. 1: Zkušenosti informantů s užíváním návykových látek během VTOS

Schéma č. 2: Zkušenosti s užíváním návykových látek ve VTOS

Subkategorie:

- A. Užíval ve VTOS návykové látky
- B. Neužíval ve VTOS návykové látky

Vzhledem k povaze odpovědí informantů tyto podkategorie nejsou dále kódovány.

A. Neužíval návykové látky

Z rozhovorů nejčastěji vyplývalo, že informanti ve VTOS návykové látky neužívali. Jeden z informantů (I3) jako důvod abstinence ve VTOS uvádí: „*Já jsem chodil do práce a tam si to nemůžeš dovolit. ... To za to nestojí. Lepší chodit ven do práce, než být zavřenej v kriminále.*“ Zároveň ale informanti potvrzují, že ve VTOS je jednoduché se k návykovým látkám dostat.

V rámci doplňujících otázek jsem se informantů doptávala na jejich abstinenci. Odpověď informantů 2 a 3 byla, že v současné době již neabstinují. I3: „*... teď už teda neabstinuju no.*“ Na otázku, jak dlouho po VTOS začali návykové látky opět užívat mi oba informanti odpověděli, že hned ten den, co opustili VTOS. I2: „*Hned ten den, co mě pustili jsem si dal.*“ Doptávala jsem se poté, co bylo důvodem užití návykové látky po VTOS. Informanti mi většinou odpověděli, že se jedná o nějaký zvyk. I3: „*Nechápu, proč bych neměl začít zase brát a proč bych měl dál abstinovat. Já to beru jako zábavu, doping, zvyk a co já vím.*“

B. Užíval návykové látky

Jeden z informantů (I1) uvádí, že během posledního VTOS drogy užíval. I1: „*Ted' naposledy jsem bral pervitin. Vždycky ale šňupáním. Injekčně to tam nejde. Leda si sehnat svoji stříkačku. V předešlých trestech jsem ale drogy nebral.*“ Jako důvod užívání drog

uvedl, že to chtěl vyzkoušet obráceně. I1: „*Tři krát jsem to tam jel na slušňáka, vše probíhalo skvěle. Teď jsem si řekl, že to zkusím obráceně.*“

Shrnutí čtvrté výzkumné otázky:

Jaké zkušenosti mají vybraní informanti s užíváním návykových látek ve VTOS?

Z poskytnutých rozhovorů vyplývá, že sehnat drogy ve výkonu trestu není problém. Ale pro injekční uživatele je nebezpečné užívat injekční stříkačkou.

Všichni informanti se shodli, že ve vězení abstinovali. Jeden z nich uvedl, že vždy abstinovat, ale během posledního VTOS si drogu dal. Informanti také poukazovali na to, že během abstinence neměli žádné abstinenční příznaky a abstinence ve VTOS pro ně nebyla nijak těžká.

Zajímavé je, že ani jeden z informantů, kteří ve VTOS abstinovali nedokázali abstinenci udržet i mimo VTOS. Důvodem byl především fakt, že se oba vraceli do stejného prostředí, ze kterého nastupovali do VTOS. V rámci rozhovorů se k této skutečnosti vyjadřují také informanti ze skupiny B. Jejich odpovědi budou v další části práce.

Kategorie č. 2: Problémy informantů před a během VTOS

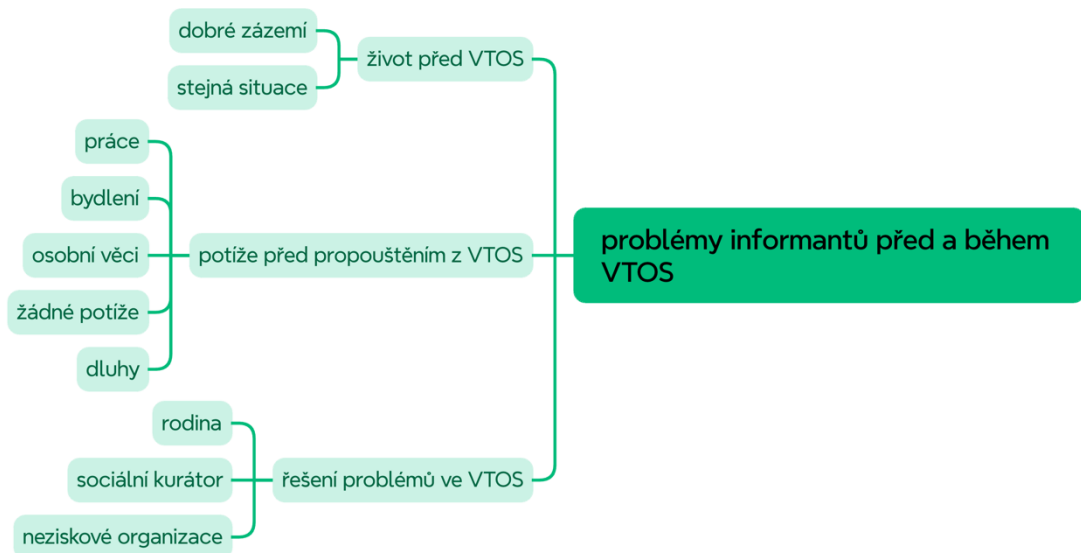

Schéma č. 3: Problémy informantů před a během VTOS

Subkategorie:

- A. Život před VTOS
- B. Potíže před propouštěním z VTOS
- C. Řešení problémů ve VTOS

A. Život před VTOS

Kódy:

Stejná situace

Dobré zázemí

Stejná situace

Na otázku, jaký byl život informantů před posledním VTOS mi většina odpověděla, že stejný, jako po výstupu z VTOS. I3: *„Žil jsem stejně, jako žiju po propuštění. Pro mě se jakoby nic nezměnilo. Ani braní drog, ani životní situace se moc nezměnila.“* Druhý informant (I2) odpověděl, že před VTOS bydlel s partnerkou, za kterou se vracel i po propuštění.

Dobré zázemí

Všichni informanti na otázku života před VTOS zároveň odpověděly, že měli zázemí, které jim vyhovovalo.

I1: *„Bydlel jsem na ubytovně, pracoval jsem.“* I2: *„Měl jsem přítelkyni, měli jsme spolu byt v pronájmu. Ona chodila do práce a já jsem si práci hledal. Ale hodně jsme spolu fetovali a dělali blbosti.“*

B. Potíže před propouštěním z VTOS

Kódy:

Práce

Bydlení

Osobní věci

Dluhy

Žádné potíže

Práce

I2: *„Řešil jsem asi jenom tu práci, protože bydlení jsem měl u té bejvalé.“* Jiný informant ale uvádí, že otázku zaměstnání neřešil, jelikož najít si práci po VTOS je dle jeho názoru jednoduché. I1: *„Práci jsem neřešil, protože tu mám vždycky. Vždycky je něco. Po VTOS*

jsem si ji našel sám. Neříkám jim ale, že jsem seděl.“ I3 zase odpověděl, že měl vše zařízené a proto nepotřeboval práci po VTOS. Během rozhovoru je však z dalších odpovědí patrné, že ve VTOS otázka zaměstnání trápí více lidí.

Bydlení

Vzhledem k tomu, že všichni informanti vycházeli z relativně dobrého zázemí, tak velkým tématem před propuštěním z VTOS pro ně bylo zařídit si následné ubytování. Jeden z informantů do poslední chvíle nevěděl, kam po VTOS půjde.

I1: *„Sebrali mě na ubytovně ... Poslední dva dny ve VTOS jsem moc nespal, protože jsem nevěděl kam půjdu. ... Řešil jsem proto hlavně tu bytovou stránku.“*

Svoji bytovou stránku řešil také I3, který uvádí, že jediné co ho ve VTOS trápilo a musel vyřešit bylo, aby měl zaplacený nájem ve své garáži, ve které bydlel před VTOS.

I3: *„Jediný, co jsem musel si pořešit zevnitř, když jsem byl zavřenej bylo to, abych měl zaplacenou tu garáž.“*

Poslední informant (I2) bydlení řešit nemusel, jelikož se po VTOS vracel ke své tehdejší přítelkyni. I2: *„...bydlení jsem měl u té své bejvalé přítelkyně ještě.“*

Osobní věci

Ve VTOS není neobvyklé, že lidé řeší, co bude s jejich osobními věcmi. Informant 1 se s takovou situací setkal. I1: *„Policie mě sebrala na ubytovně a já tam měl všechny věci, které mi tam zůstali. Nevěděl jsem, co s nimi bude. ... Vrchní na ubytovně se mnou už nepočítala věci mi vyhodili.“* Jiný informant (I3) se k tomu vyjádřil tak, že je důležité, aby před VTOS měl každý zařízené, kam s věcmi a s majetkem. I3: *„Pokud jdeš do vězení a víš, že o nic nepřijdeš, jako o svoje věci a majetek, tak tě to netrápí.“*

Dluhy

Dluhy jsou téma, se kterým se potýká velká část lidí ve VTOS. Dva informanti ve VTOS svoji dluhovou situaci začali řešit. Jeden z nich však dluhovou otázku vyřešit ve vězení nestihl.

I2: *„Chtěl jsem řešit ve VTOS taky ty dluhy. Chtěl jsem jít do insolvence, to jsem ale nedořešil.“*

I1 má zkušenosti s tím, že si ve VTOS insolvenční nakonec zařídil. I1: *„Měl jsem exekuce. Ve VTOS jsem si poté zařídil insolvenční, přes kurátorku. Splácel jsem ji ve VTOS,*

jelikož jsem chodil do práce. ... Z toho se mi platil pobyt ve VTOS a část šla právě na dluhy.“

Žádné potíže

U informantů I2 a I3 se také objevovala odpověď, že nic řešit nemuseli, ačkoli po dalším dotazování nějaké potíže vnímali. Z odpovědí informantů je patrné, že některé z potíží si ani neuvědomovali. I2: *„Asi ne. Měl jsem všechno tak nějak zajištěný. Řešil jsem jenom asi práci.“* I3: *„Ani ne. ... Nemusel jsem řešit nic.“*

C. Řešení problémů ve VTOS

Kódy:

Rodina

Sociální kurátor

Neziskové organizace

Rodina

Jeden ze subjektů, který propuštěným pomáhá po VTOS je rodina. Jedná se o subjekt, který je během a po propuštění jedním z nejdůležitějších. Jeden z informantů vzpomíná, že pro něj byla nejdůležitější sestra, která mu pomáhala se zařízením potřebných věcí mimo VTOS. Konkrétně se jednalo o zaplacení pronájmu garáže, aby se měl informant po VTOS kam vrátit. I3: *„Měl jsem peníze, tak jsem je dal ségře a ta se o to půl roku postarala, že párkrát zaplatila.“* Na otázku, kdo tedy informantovi nejvíce pomohl byla odpověď jasná. I3: *„Moje sestra.“*

Sociální kurátor

Sociální kurátor je nejčastějším subjektem, který pomáhá lidem ve VTOS s řešením jejich problémů. V rámci odpovědí na otázku, jakým způsobem problémy ve VTOS informanti řešili a kdo jim s tím pomáhal odpověděl pouze jeden informant (I1), že kontaktoval sociálního kurátora. Kontakt probíhal v rámci zařizování následného ubytování po VTOS. I1: *„Opět jsem se obrátil na kurátorku, která mi pomohla zařídit novou ubytovnu. Dala mi seznam ubytoven a já jsem si je poté obvolal a domluvil jsem si ubytovnu jinde.“* Stejný informant také vzpomíná, jak probíhala spolupráce se sociálním kurátorem. Tato spolupráce je následně popsána v kategorii č. 3.

Se sociálním kurátorem řešil I1 také otázku dluhové problematiky. I1: „*Měl jsem exekuce. Ve VTOS jsem si poté zařídil insolvenční, přes kurátorku. Splácel jsem ji ve VTOS, jelikož jsem chodil do práce. Bral jsem 14.000,-. Z toho se mi platil pobyt ve VTOS a část šla právě na dluhy.*“

Neziskové organizace

V rámci VTOS s vězni spolupracují také neziskové organizace. Ty nabízejí velké množství služeb a zaměření. I2 má s jednou z organizací zkušenost v rámci hledání zaměstnání a řešení dluhové problematiky. I2: „*Sociální pracovník ve vězení mi dal kontakt na organizaci Rubikon. Tam jsem napsal, ať mi pošlou nějaký nabídky práce. ... Řešil jsem s nima i tu finanční situaci, insolvenční a tohle. Nedořešil jsem to ale, protože než došlo k tomu, abych to začal splácet, tak mě propustili. Venku jsem to potom už neřešil.*“ Vybraní informanti jinak s žádnou jinou neziskovou organizací nepracovali. Mají však o nich povědomí, což dokazují odpovědi kategorie č. 3.

Shrnutí druhé výzkumné otázky:

S jakými problémy se nejčastěji setkávají uživatelé návykových látek před a během propouštění z VTOS?

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že nejčastější problémy, se kterými se vybraní informanti ve VTOS setkávají jsou otázky bydlení, práce a dluhová problematika. V rámci diplomové práce tak odpovědi informantů korespondují s teoretickou částí práce. Zároveň některé z odpovědí informantů ze skupiny A jsou poté potvrzeny v další části informanty ze skupiny B.

Pomoc informanti hledali každý u jiného subjektu. To může být způsobeno tím, že každý z informantů řešil jiné problémy. Problémem, který se u informantů opakoval byl problém s dluhovou problematikou. Každý informant však problém řešil s jiným subjektem. I1 se sociální kurátorkou a I2 s organizací Rubikon. Celkově z rozhovoru vyplývalo, že informanti vědí, na koho se v případě potíží obrátit.

Následující kategorie bude zaměřena právě na subjekty postpenitenciární péče, které informanti znají.

Kategorie č. 3: Informovanost o systému postpenitenciární péče

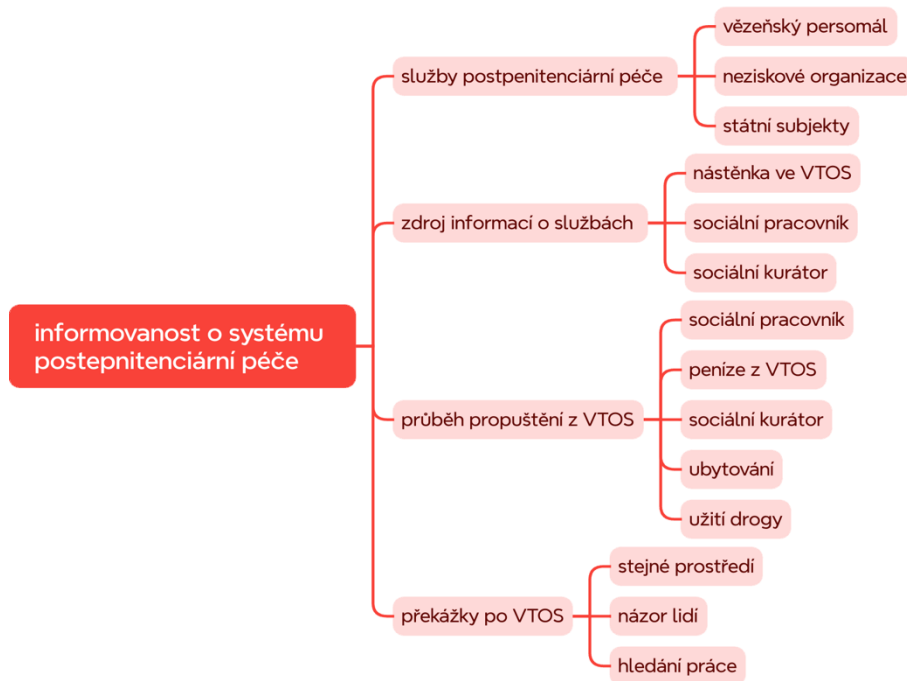

Schéma č. 4: Informovanost o systému postpenitenciární péče

Subkategorie:

- A. Služby postpenitenciární péče
- B. Zdroj informací o službách
- C. Průběh propuštění z VTOS
- D. Překážky po VTOS

A. Služby postpenitenciární péče

Kódy:

- Vězeňský personál
- Neziskové organizace
- Státní subjekty

Vězeňský personál

Všichni informanti odpověděli, že jedním ze základních subjektů postpenitenciární péče jsou zaměstnanci věznice. Tím potvrzují, že postpenitenciární péče není pouze péčí po propuštění, ale že ve valné většině začíná již ve VTOS. Nejčastěji informanti

zmiňovali sociálního pracovníka ve vězení, speciálního pedagoga ve vězení, vychovatele a adiktologa.

Hezky popsal funkci jednotlivých pracovníků věznice I3. I3: *„Ve vězení jsou sociální a pedagogický pracovníci, který s tebou pracují v kriminále. Ten sociální pracovník zařídí kartičku pojištěnce, doklady, občanku a všechno co potřebuješ. Ten pedagog ten zařídí třeba školu nebo něco, když potřebuješ. Nebo nějaký individuální program zacházení. Potom je ve vězení ještě adiktolog. Toho jsem ale nikdy nevyužil, jelikož já problémy s drogama nemám a ani jsem nepáchal trestnou činnost spojenou s drogama. Takže jsem ho nepotřeboval.“*

I2 k adiktologovi docházel, ale sám říká, že z jeho strany, to byl spíše účel. I2: *„A potom jsem chodil ještě k adiktologovi si pokecat. Je to taky dobrý na půlku, když takhle s někým spolupracujete. Byl to takovej účel z mojí strany no.“*

V rámci VTOS informanti potvrzují, že se sociálním pracovníkem spolupracuje před výstupem každý, jelikož pracovník mapuje kam se jedinec bude po VTOS vracet a zda má vše potřebné zařízení.

Nezisková organizace

Všichni informanti znají alespoň některé organizace, které jezdí do VTOS nebo se kterými se dá spolupracovat během a po propuštění. Mezi jmenované organizace patří: Rubikon, Podané ruce, Darmoděj, Laxus a Remedis. Informanti také několikrát zmínili, že neziskových organizací je celé množství, ale že si nemohou vzpomenout na názvy. V souvislosti s tím odkazují na nástěnky ve VTOS, kde si může každý najít informace o neziskových organizacích, které potřebuje.

Nejčastěji zmiňovanou organizací byla organizace Rubikon. Tuto organizaci jmenovali I1 i I2. I2 s organizací Rubikon přímo spolupracoval a spolupráci popsal následovně: *„Využil jsem organizaci Rubikon a ta spolupráce se mi líbila. Půl roku jsme si dopisovali a odpovídali do čtrnácti dnů.“*

Státní subjekty

V rámci státních subjektů se informanti nejčastěji zmiňovali o sociálním kurátorovi. Sociální kurátor vězně kontaktuje během začátku VTOS a následně, pokud vězeň chce, probíhá spolupráce. Spolupráce probíhá jak během VTOS, tak během propuštění i po VTOS. I1 vidí roli sociálního kurátora jako zásadní. I1: *„Hlavní je podle mě sociální kurátor.“*

I3 poté popisuje, jak spolupráce se sociálním kurátorem probíhá. I3: „*Tak podle místa bydliště nebo odkud je ten člověk, tak napíše sociální kurátor. Když potřebuješ, tak ten ti zařídí úplně všechno, co se týče peněz krizového lůžka, aby člověk měl kde být. ... Se sociálním kurátorem jsem si jenom jednou napsal a potom mě kontaktoval před propuštěním, jestli se chci potkat, ale to jsem odmítl. ... On s náma komunikoval hlavně přes vychovatele a pedagožku, jestli chce někdo jeho služby využít, že bude tehdy a tehdy ve vězení.*“

Svoji zkušenost popisuje také I2: „*V minulosti se mi stalo, že jsem nevěděl co dál, neměl jsem vůbec nic. Tak jsem šel za kurátorkou a ta mi trošku pomohla. Využíval jsem noclehárnu, dal jsem se do kupy a začal jsem zase normálně fungovat.*“

I1 popisuje také, jak mu sociální kurátor pomohl najít zázemí, když po VTOS nevěděl, kam jít. I1: „*Když nemáš kam jít, tak by měl (sociální pracovník ve VTOS) něco zařídit, třeba ubytovnu. Ale většinou to je zase přes sociálního kurátora.*“

B. Zdroj informací o službě

Kódy:

Nástěnka ve VTOS

Sociální pracovník

Sociální kurátor

Nástěnka ve VTOS

Všichni informanti odkazovali během rozhovoru na nástěnky ve VTOS. Jedná se o informační nástěnky na každém oddělení, kde se vězni dozvídají informace o úklidu, nabídce kroužků a jsou tam odkazy na různé organizace.

I2: „*....z nástěnky, která je ve vězení na oddělení na chodbě. Na té nástěnce jsou informace o tom, kdo má kdy úklid, je tam nabídka kroužků, jsou tam napsaný různé organizace, který lidem pomůžou s jednotlivěma problémama.*“

I3: „*Většinou všechny tyhle možnosti bývají na nástěnce, kde si to můžou všichni vězni přečíst a popřípadě se třeba zapsat na schůzku.*“

Sociální pracovník

Od sociálního pracovníka se ve VTOS informanti dozvídali informace, které souvisely s výstupem z VTOS. Sociální pracovník ve VTOS je ale spíše jakýmsi prostředníkem. Informanti se zmiňují o tom, že sociální pracovník ve vězení často odkazuje na sociálního kurátora.

I2: „Zavolá si tě sociální pracovník. Zeptá se máme dát vědět kurátorce. Když něco z toho nemáš, tak ti dá třeba výpis ubytoven.“

I1: „... Ale ten spíš řekne, že dává formulář a ať si člověk napíše kurátorce.“

Z odpovědí bylo dost často patrné, že sociální pracovník ve VTOS nemá kapacitu na to, aby pracoval individuálně s každým odsouzeným. Informace jsou ve VTOS předávány spíše formou výše zmiňované nástěnky.

U některých informantů také zaznívalo, že informace jim ve VTOS nikdo aktivně nepředává. Je na každém, zda si informace zjistí.

I3: „Prostě když se nezeptáš, tak se nic nedozvíš. ... Ve vězení rozhodně nenabízejí žádný možnosti. Vždy je to na tobě, jestli na sobě chceš pracovat nebo ne. ... Jejich práce je hlavně, aby to fungovalo ve věznici a ne to, jak budeš fungovat venku. Nebo aspoň tak mi to přijde.“

I2: „Personál vyloženě nic nenabízí, musíš chtít prostě ty. V base na tebe vyloženě kašlou. Tam seš sama za sebe a nikdo za tebou nebude chodit a ptát se nepotřebuješ něco, nechceš s něčím pomoci. Seš tam sama na všechno.“

Sociální kurátor

Z odpovědí informantů vyplývá, že častým zdrojem informací je také kurátor, který odsouzeného kontaktuje hned v počátcích uvěznění. V případě, že chce odsouzený navázat spolupráci, tak sociální kurátor mu poskytne veškeré informace týkající se řešení nepříznivé sociální situace odsouzeného.

I3: „Z devadesáti procent napíše sociální kurátor každému sám, podle města kam spadá. Takže oni ti dají vědět. Dokážou zařídit dávky. Důchody a takový věci. Venku peníze, když máš vyživovaný osoby apod. Všechno dokážou zařídit.“

C. Průběh propouštění z VTOS

Kódy:

Peníze z VTOS

Sociální pracovník

Sociální kurátor

Ubytování

Užití drogy

Peníze z VTOS

Jelikož všichni informanti ve VTOS pracovali, často s méně problematickým výstupem spojovali finance. Jeden z informantů si tak mohl zaplatit první dny na ubytovně. I1: „... *Tam jsem zaplatil asi první 3 dny na té ubytovně, jelikož jsem měl peníze z basy a zbytek potom mi proplatil úřad doplatkem na bydlení.*“

Další informant si uvědomuje, jak důležité je mít peníze do začátku. I2: „*Jelikož jsem ve VTOS pracoval, tak jsem měl do začátku nějaký peníze. Vyšel jsem s tím, že mám nějaký peníze z práce v base, mám zajištěný bydlení u přítelkyně, měl jsem rozjednaný dluhy a jediný co jsem pak řešil byla práce.*“

I3 vnímá peníze z vězení spíše jako peníze na cestu. I3: „...*tak mě odvedli na finanční oddělení, kde jsem dostal nějaký peníze na cestu, protože jsem chodil do práce.*“

Sociální pracovník

Všichni informanti se shodli na tom, že výstup z výkonu trestu začíná u sociálního pracovníka ve vězení. Jak již bylo zmíněno, sociální pracovník s propouštěnými zařídí potřebné věci, pro výstup z VTOS. Jedná se především o zajištění platných dokladů a zázemí.

I1 popsal spolupráci před výstupem následovně: „*Přijde sociální pracovník a dá mi papíry, že mám výstup. ... Zeptá se jestli mám kam jít, jestli mám práci a jestli něco potřebuji zařídit, třeba kartičku pojištění. Když nemáš kam jít, tak by měl něco zařídit, třeba ubytovnu. Ale většinou to je zase přes sociální kurátorku.*“

I2 poté spolupráci se sociálním pracovníkem během výstupu popisuje takto: „*Zavolá si tě sociální pracovník. Zeptá se, máme dát vědět kurátorce, že jdete ven, máte práci, kam se budete vracet a adresu. To je všechno, víc neřeší. Když z toho něco nemáš, tak on ti dá třeba výpis ubytoven a starej se.*“

Sociální kurátor

Velkou roli při propouštění z VTOS má také sociální kurátor, který se aktivně o propuštěné zajímá, zda nepotřebují pomoci s výstupem. Na sociálního kurátora často odkazuje právě sociální pracovník v otázkách bydlení. Všichni informanti se sociálním kurátorem nějaké zkušenosti mají.

I1 popisuje poslední propouštění a spolupráci s kurátorem následovně: „*Při posledním VTOS jsem v devět ráno vylézal z brány a o půl desáté jsem měl sraz se sociálním kurátorem a šel jsem s ním na ubytovnu, kde mě čekala vedoucí ubytovny....*“

Ubytování

Všichni informanti měli po VTOS zařízené ubytování. I1 měl domluvenou spolupráci se sociálním kurátorem a po VTOS šel na ubytovnu. Spolupráce a přesun na ubytovnu je popsána výše, pod kódem: sociální kurátor.

I2 se po výstupu z VTOS vrátil ke svojí tehdejší přítelkyni, kde nějakou dobu po propuštění bydlel, než se situace zkomplikovala. I2: „*Po propuštění na mě čekala u brány bejvalá. ... U ní jsme se pohádali. ... Chvilku jsem s ní potom ještě bydlel, ale ona si tam vodila svoje kamarády. Pokaždé hádky a bitky a tak jsem od ní odešel a šel jsem na ulici.*“

I3 se po VTOS vrátil zpět do pronajaté garáže, kterou mu po dobu VTOS platila sestra.

Užití drogy

Všichni informanti po VTOS začali užívat návykové látky. U dvou informantů (I2 a I3) se tak stalo prakticky okamžitě po propuštění z VTOS. Situaci popisuje I2: „*Po propuštění na mě čekala u brány bejvalá, šli jsme spolu někam na jídlo, pokecali jsme. Šel jsem si koupit boty a telefon. Koupili jsme si nějaký hulení a šli jsme k ní. U ní jsme se pohádali a já jsem šel pryč. A udělal jsem si svoji vlastní jízdu. Dal jsem si piko.*“

I1 užíval návykové látky již ve VTOS a tak po propuštění v užívání pokračoval.

D. Překážky po VTOS:

Kódy:

Stejně prostředí

Názor lidí

Hledání práce

Stejně prostředí

Z rozhovorů vyplynulo, že informanti se povětšinou vraceli do stejného prostředí a tak jim nepřišlo, že by se s nějakými překážkami potýkali. To, že se informanti vraceli

do stejného prostředí s sebou však neslo i to, že se vrátili ke své drogové minulosti a tak se snáze dostávali do podobných situací, jako dříve.

O této zkušenosti hovoří I2: *„Myslím, že ne. Spíš to bylo takový, že mě hned vítali moji známí, zvali mě na pecku a na brko. Takže to bylo dobrý vlastně. Vlastně jsem se vrátil zpátky do toho stejného z čeho jsem šel do vězení. To je klasika.“* Dále dodává, že změnu prostředí s ním probíral adiktolog ve věznici. I2: *„Adiktolog ve vězení mi říkal, že by bylo dobrý, abych změnil pole působnosti. On se mi snažil docela domlouvat, ale je to těžký prostě odejít.“*

I3 deklaruje, že mu stejný život vyhovuje a nic měnit ani nechtěl. I3: *„Já jsem se vrátil k tomu životu, který jsem žil předtím. Tam kde jsem skončil jsem zase začal. Takhle mi to vlastně vyhovuje.“*

Názor lidí

Jeden z informantů (I3) si uvědomuje, že určitou překážkou může být názor lidí na propuštěné z VTOS.

I3: *„Vždycky je překážka, když seš ve VTOS i co se týče názoru lidí.“*

Ostatní informanti názory lidí nevnímají jako překážku po VTOS. Spíše si ale tuto překážku neuvědomují.

I1 si spíše uvědomuje, že názor lidí hraje roli v následném hledání zaměstnání (viz. dále). Také vnímá, že problém může nastat i co se týče užívání návykových látek. I1: *„Ono i to, že беру nikde nemám vedený a neříkám, protože to by byl stejnej problém. Jamile je někde napsaný, že bereš, tak prostě už je to problém.“*

Hledání práce

Dva informanti si uvědomují, že určité překážky po VTOS mohou souviset s hledáním práce. Hlavně v zaměstnáních, kde požadují čistý trestní rejstřík. I1 a I3 vnímají VTOS, jako překážku v hledání zaměstnání.

I1 proto o svém rejstříku raději nikde neříká a pokud zaměstnavatel trestní rejstřík vyžaduje, tak mu ho ve většině případech nedá a hledá si jinou práci. I1: *„V práci po mě většinou nechtějí výpis z rejstříku a je jim to jedno a pokud jo, tak jim ho nedávám. ... Nikde to neříkám, že jsem byl ve vězení, jelikož pak by mě nezaměstnali. Občas se mě jen zeptají, jestli jsem seděl, tak to jim říkám že ne.“*

Shrnutí třetí výzkumné otázky:

Jaká je informovanost o systému postpenitenciární péče u vybraných informantů?

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že vybraní informanti mají relativně velký přehled o subjektech postpenitenciární péče. Všichni informanti věděli, na koho se v případě potíží obrátit. Všichni také mají zkušenosti s některým typem navazující postpenitenciární péče.

Jako nejčastější zdroj informací o subjektech postpenitenciární péče uvádějí informanti nástěnky na oddíle přímo ve vězení. Dále jsou o možnostech pomoci informováni sociálním pracovníkem ve vězení či sociálním kurátorem. Všichni informanti se také shodli, že ve VTOS nikdo pomoc vyloženě nenabízí a že záleží na každém člověku, jestli nějakou pomoc potřebuje a chce. V tom případě poté musí vězeň sám kontaktovat některou z organizací, sociálního pracovníka ve vězení nebo sociálního kurátora. Ačkoli tuto odpověď žádný z informantů neřekl, tak z výpovědí bylo také patrné, že o většině subjektech postpenitenciární péče se dozvěděli od ostatních vězňů. Čerpali totiž z toho, že věděli, že někdo z vězňů s určitým subjektem spolupracoval.

V rámci rozhovoru vyšlo také najevo, jak je důležité odcházet z VTOS s nějakými financemi. Finance si mohou odsouzení vydělat prací ve věznici nebo mimo ni. Všichni informanti z VTOS vycházeli a měli vyřešené vše potřebné pro návrat do společnosti. Jako velký problém však vnímám, že se informanti vraceli do stejného prostředí a to především proto, že se zároveň vrátili k užívání návykových látek. To mohlo zapříčinit následný propad informantů, jak bude patrné z odpovědí v kategorii č. 5.

Jako překážku po VTOS uváděli informanti nejčastěji odpovědi spojené s tím, že žádné překážky nezažívali, jelikož se vraceli do stejného prostředí. Uvědomují si sice, že překážkou mohou být názory lidí na bývalé odsouzené nebo hledání zaměstnání, ani jeden z informantů se však s těmito překážkami osobně nesetkal.

Kategorie č. 4: Současná sociální situace

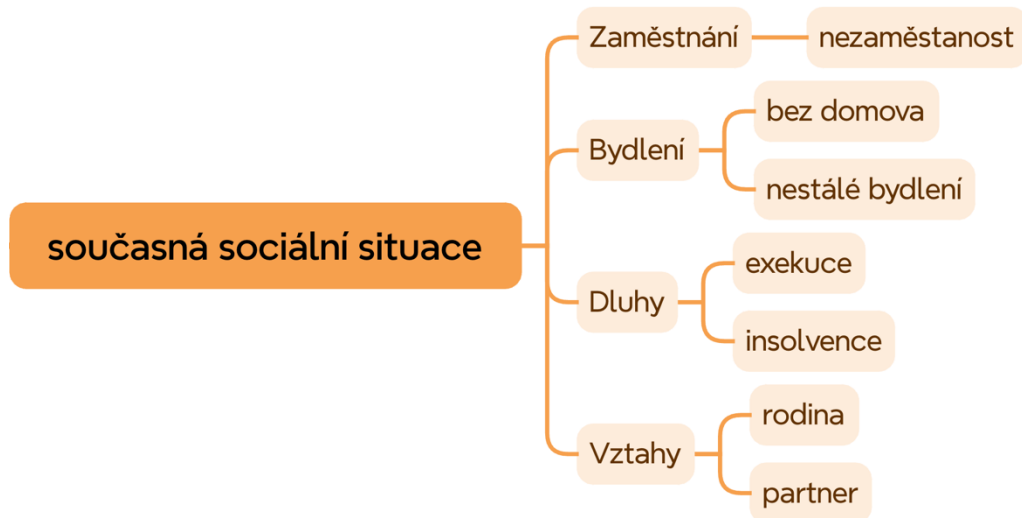

Schéma č. 5: Současná sociální situace vybraných informantů

Subkategorie:

- A. Zaměstnání
- B. Bydlení
- C. Dluhy
- D. Vztahy

A. Zaměstnání

Kód:

Nezaměstnanost

Nezaměstnanost

Z rozhovorů vyplývá, že ani jeden z vybraných informantů není v současné době zaměstnaný. I2 a I3 jsou evidováni na úřadu práce a pobírají dávky v hmotné nouzi. I1 evidovaný na úřadu práce není, jelikož si v současné době hledá práci. I1 a I2 také dodávají, že po propuštění z VTOS nějakou dobu pracovali.

I1: „Chci se jít teď ptát na práci na poštu. Po propuštění jsem ale pracoval. Teď jsem nezaměstnaný asi dva měsíce. Pracoval jsem jako malíř nebo v lakovně. Moc se mi nechce do fabriky.“ I2: „Jsem evidován od propuštění z VTOS. Nebo vlastně. Já jsem pracoval ještě po propuštění ve fabrice. Pobírám hmotnou nouzi.“

B. Bydlení

Kódy:

Bez domova

Nestálé bydlení

Bez domova

I2: „*Jsem momentálně bez domova, přespávám v přírodě, kde mám takový stan. Bydlím tam sám, úplně od ostatních lidí.*“ Z odpovědi informanta (I2) je patrné, že bez domova je relativně krátce. Předtím bydlel s tehdejší partnerkou. Jelikož se ale hádali, odešel od ní a skončil bez domova (viz odpovědi výše).

Nestálé bydlení

Ostatní informanti v rámci rozhovoru uvedli, že bydlí v pronajaté garáži. Jeden z informantů (I1) bydlí v garáži teprve chvíli a dříve bydlel na ubytovně. V garáži bydlí se svojí partnerkou. I1: „*... momentálně jsem v garáži. Bydlím tam chvíli. ... Jsem tam s přítelkyní.*“

Druhý informant (I3) obývá garáž dlouhodobě. V garáži bydlí sám. Bydlení v garáži mu vyhovuje. I3: „*Bydlím ve svém. Mám garáž. Mám zaplacený nájem na rok....Takhle mi to vyhovuje.*“

C. Dluhy

Kódy:

Exekuce

Insolvence

Insolvence

V rámci VTOS si zařídil insolvenční I1. Nyní však čeká na to, až bude moci insolvenční splácet, jelikož je bez zaměstnání a nemá finance.

I1: „*Mám udělanou insolvenční. Mám všechno zařízený. Teď potřebuji do práce, abych měl tři měsíce oddělaný. Mám už vypočítanou, nebo jako všechny dluhy dokupy daný od kurátora než jsem šel ven z VTOS. A to jsem splácel, takže momentálně mám dluhy tři sta tisíc. Teď se čeká na to, až zase začnu splácet. Insolvenční mám na 5 let.*“

Možnost zaříditi si insolvenční ve VTOS dostal I1 hlavně proto, protože během trestu pracoval a tak se mu z výplaty strhávaly splátky. Insolvenční vnímá jako velkou příležitost.

I1: „*Je to jediná možnost, jak se zbavit dluhů.*“

I2 se pokoušel insolvenci zařídit během VTOS, avšak nestihl to. Momentálně nad pokračováním nepřemýšlí, jelikož nemá finance ani zaměstnání.

Exekuce

Exekuce je velmi častým problémem u většiny odsouzených. I2 se snažil dluhy splácet alespoň v rámci akce Milostivé léto. Díky této příležitosti splatil velkou část dluhů. Část dluhů také doplatil ve VTOS, jelikož pracoval. I2: *„Měl jsem třicet tři exekucí, ale byly to exekuce na malý částky. Z jedna celá osm milionu mi zbývá doplatit šest set tisíc.“* Momentálně ale dluhy nesplácí, jelikož je bez zaměstnání a bez financí. Do budoucna by ale dluhy splatit chtěl. I2: *„...ted' bude další Milostivé léto na zdravotní pojištění, takže toho chci využít a opět se zapojit. To mi nějaké dluhy spadnou.“*

I3 má také dluhy a některé z nich jsou v exekučním řízení. I3: *„Ne všechno je v exekuci. V exekuci jich tolik nemám těch dluhů.“* Dluhy se snaží splácet, ale momentálně nemá z čeho. I3: *„Když jsem měl peníze, tak jsem splácel vždycky. Není příjem, není z čeho splácet. Takže dluhy ted' narůstají.“*

D. Vztahy

Kódy:

Rodina

Partner

Rodina

Z rozhovoru vyplývá, že dotazovaní informanti mají s rodinou dobré vztahy. Ty nemají sice se všemi členy, ale alespoň s některým členem vztah udržují.

I1: *„Vídám se se sestrou a matkou. Vztahy s nimi mám dobré. Vždy stojí při mě i přesto, co vyvádím.“* I2: *„Vídám se s bráchou. Občas se vídám s nevlastní matkou.“* Zároveň dodává, že s otcem vztahy moc dobré nemá, jelikož se otci nelíbí, jak I2 momentálně žije. I3: *„S mámou a ségrou komunikuji a mám s nimi hezký vztah a s tátou se nebavím.“*

Partner

Z rozhovoru vyplynulo, že I2 ani I3 v současné době žádného partnera nemají I1 má v současné době partnerku, se kterou má více než roční vztah. Dle jeho názoru má na něj partnerka dobrý vliv, jelikož co má vztah, nepáchá trestnou činnost a také proti

němu není vedeno žádné jiné trestní řízení. I1: „*Má na mě dobrý vliv. Co jsem s ní, tak nepáchám a jsem čistej.*“

Shrnutí čtvrté výzkumné otázky:

Jaká je současná situace vybraných informantů?

Z odpovědí informantů je patrný propad od propuštění z VTOS. Informanti jsou buď v nestabilním bydlení nebo bez domova. Nikdo z informantů není momentálně zaměstnaný. Všichni informanti mají dluhy, ale ty chtějí v budoucnu nějakým způsobem splatit. O jejich splacení se také pokoušeli. Dluhy jsou téma pro většinu odsouzených ve VTOS. Z rozhovorů se skupinou B (které budou následovat) však vyplývá, že většina odsouzených si dluhy řeší ve VTOS. Stejně je tomu i u vybraných informantů. Informanti se mohou obrátit na členy rodiny, jelikož s nimi mají dobré vztahy. Pouze jeden z informantů má partnerku, která mu pomáhá s nepácháním trestné činnosti. Jako důležité vnímám, že mají informanti na koho se obrátit, v případě, že se dostanou do potíží.

Kategorie č. 5: Potřeby informantů

Schéma č. 6: Potřeby informantů

Subkategorie:

- A. Názor na postpenitenciární péči
- B. Vlastní zkušenost
- C. Změny a doporučení

A. Názor na postpenitenciární péči

Kódy:

Chtěná pomoc

Nevědomost, neinformovanost

Chtěná pomoc

Celkově informanti považují systém postpenitenciární péče, za relativně dobře nastavený. Z rozhovoru s informanty vyplývá, že pokud odsouzený chce pomoci se svými problémy, které ho čekají po výstupu z VTOS, tak mu vždy někdo pomůže. Situaci ve vězení popisují I3 a I1.

I1: *„Myslím, že to mají udělaný dobře. Záleží vždy na člověku, jestli chce nebo nechce. Myslím, že na pracáku a všude, stačí otevřít dveře a všichni vám pomůžou. Všude je všechno napsaný a vysvětlený.“*

I3: *„Většina z nich má všechno docela dobře nastartovaný, když je pouštějí. ... neberou drogy třeba i a stejně. To že jsou líný nebo nechtějí nebo jim přijde jednodušší něco ukrást nebo páchat než pro to něco udělat, tak potom se vrací zpět.“* Popisuje také, jak několikrát od „spoluodsouzených“ slyšel, že už se do vězení nevrátí a stejně šli opět do VTOS. I3: *„Je to o lidech.“*

Nevědomost, neinformovanost

Z některých rozhovorů také vyplývá, že spousta odsouzených nemá spíše dostatek informací. Ze zkušenosti odpovídal I1 a I2.

I1: *„Sociální kurátorka je hodně důležitá. Řekla mi možnosti jaký jsou, všechno mi vysvětlila a to hodně lidí v tom vězení třeba ani neví.“*

I2: *„Já vím, jak si poradit a kam jít, ale je třeba ve vězení hodně lidí, kteří neví a pak to tak dopadá no.“* Dodává, že spousta odsouzených není dostatečně informována a po propuštění nevědí co mají dělat a na koho se obrátit. I2: *„Takže první co udělají udělají je to, že si dají pecku a pak udělají čorku.“*

B. Vlastní zkušenost

Kódy:

Práce

Rodina a blízcí

Práce

Za velice důležitou považují informanti práci ve vězení. Je to především z toho důvodu, že po propuštění dostanou odsouzení peníze. Tyto peníze jsou po propuštění velice

důležité do začátku, například na zaplacení prvních dní na ubytovně. Práce je pro odsouzené určitým typem činnosti, která jim usnadňuje také pobyt ve VTOS. Zároveň díky práci je pro odsouzené reálné splácet alespoň část svých dluhů. I1 a I2 uvádí práci jako faktor, který jim s resocializací pomohl nejvíce.

I1: *„Hodně pomohlo, že jsem pracoval. Přišlo mi, že když člověk pracuje, tak to má jednodušší co se týče řešení nějakých věcí. Navíc potom, když jsem vyšel, tak jsem měl nějaké peníze. I splácení těch dluhů bylo snadnější.“* I2: *„Asi mi hodně pomohlo, že jsem měl peníze z práce ve vězení. ...kdyby bylo nejhůř, tak vím, že si třeba ubytovnu na měsíc zaplatím.“*

Rodina a blízcí

Pro některé informanty byla velice důležitá rodina a blízké osoby, které na odsouzené čekaly za mřížemi věznice. Pro úspěšné začlenění je zajisté důležité mít někoho, na koho se může odsouzený popřípadě obrátit. Mít někoho kdo mu fandí, podporuje ho a nezanevře na něj. Všichni informanti měli během nebo po VTOS někoho, kdo jim s následnou resocializací pomáhal. Ať už se jednalo o přítelkyni I1 a I2, nebo sestru I3.

I1: *„Abych se tam už nevrátil, tak mi pomáhá hodně moje přítelkyně.“*
I3: *„Pomohlo asi to, že jsem mohl požádat sestru, aby mi podržela to ubytování.“*

C. Změny a doporučení

Kódy:

Komunikace

Intenzivnější individuální práce

Informovanost

Komunikace

V rámci změn, které by informanti ocenili během VTOS se objevilo téma komunikace. I1 by se líbilo, kdyby se zlepšila komunikace mezi pracovníky věznice a odsouzenými. Předcházelo by se tak řešení problémů na poslední chvíli. I1: *„Zlepšit tu komunikaci s lidma. Všechno nechávají na poslední chvíli a pak je poslední měsíc a pak najednou není nikde volno.“* Zároveň ale informant (I1) doplňuje, že změny by byly sice dobré, ale *„pokud člověk nechce nic dělat, tak oni se můžou stavět na hlavu a stejně nic dělat nebude.“*

Intenzivnější individuální práce

I2 během rozhovoru napadlo, že by nejvíce pomohlo, kdyby docházelo k intenzivnější individuální práci s odsouzenými alespoň několik měsíců před výstupem z VTOS. V případě takové spolupráce však narážíme na nízké kapacity a to jak subjektů uvnitř vězení, tak subjektů mimo věznici. I2: „...nějaká organizace, která lidem pomůže a jako vezme je za ruku a aby to bylo dlouhodoběji. Bylo by super třeba tři měsíce před propuštěním, aby někdo s těma lidma intenzivně pracoval. Ted' je to o tom, že si ten vězeň musí sám říct, ale spousta z nich prostě neví, že něco chtěou nebo budou potřebovat a nedochází jim to, že musí něco začít řešit včas. Potom právě vylezou a neví nic. Takže by to bylo pro všechny, že by byly nějaké schůzky. Potom by bylo super, kdyby ho šli na ty úřady i doprovodit.“

Informovanost

Jako problematickou vnímá I2 také nedostatečnou informovanost odsouzených. Myslí si, že by pomohla již zmiňovaná intenzivnější individuální práce s odsouzenými. I2: „Aby ty lidi řekli, co potřebujou a co řeší a ten člověk by jim dal nějaký odpovědi, aby se něco dozvěděly.“

Shrnutí páté výzkumné otázky:

Jaké jsou potřeby vybraných informantů v oblasti postpenitenciární péče?

Z výzkumného šetření vyplývá, že vybraní informanti hodnotí současnou postpenitenciární péči vesměs kladně. Mají za to, že systém je nastaven správně. Všichni se odkazují hlavně na to, že pokud člověk chce pomoci, tak mu je pomoc poskytnuta. Upozorňují na to, že ve VTOS jsou tací, kteří jsou méně informovaní nebo lhostejní ke své situaci.

Informanti navrhují, aby docházelo v rámci VTOS k lepší, častější, intenzivnější a individuálnější komunikaci a aby byly informace předávány jinou formou.

4.5 Analýza zjištěných dat – Skupina B - Pracovníci

Následující schéma č. 7 skupiny B znázorňuje rozpracovaný rozhovor do kategorií a podkategorií. Stejně jako u schématu skupiny A vycházejí jednotlivé kategorie z dílčích výzkumných otázek. Kategorie jsou poté děleny do subkategorií, které vycházejí z otázek tazatelských. V následující části práce nejsou dále rozpracovány tazatelské otázky

č. 1 – 5, jelikož ty byly zpracovány v rámci přehledu informantů skupiny B v tabulce č. 4. Kategorie pro skupinu A jsou tedy celkem 4. Každá kategorie bude nyní zvlášť popsána a interpretována.

Kategorie č. 1: DVO I: Obecná specifika

Kategorie č. 2: DVO II: Pohled pracovníků na postpenitenciární péči

Kategorie č. 3: DVO III: Spolupráce s institucemi

Kategorie č. 4: DVO IV: Hodnocení postpenitenciární péče

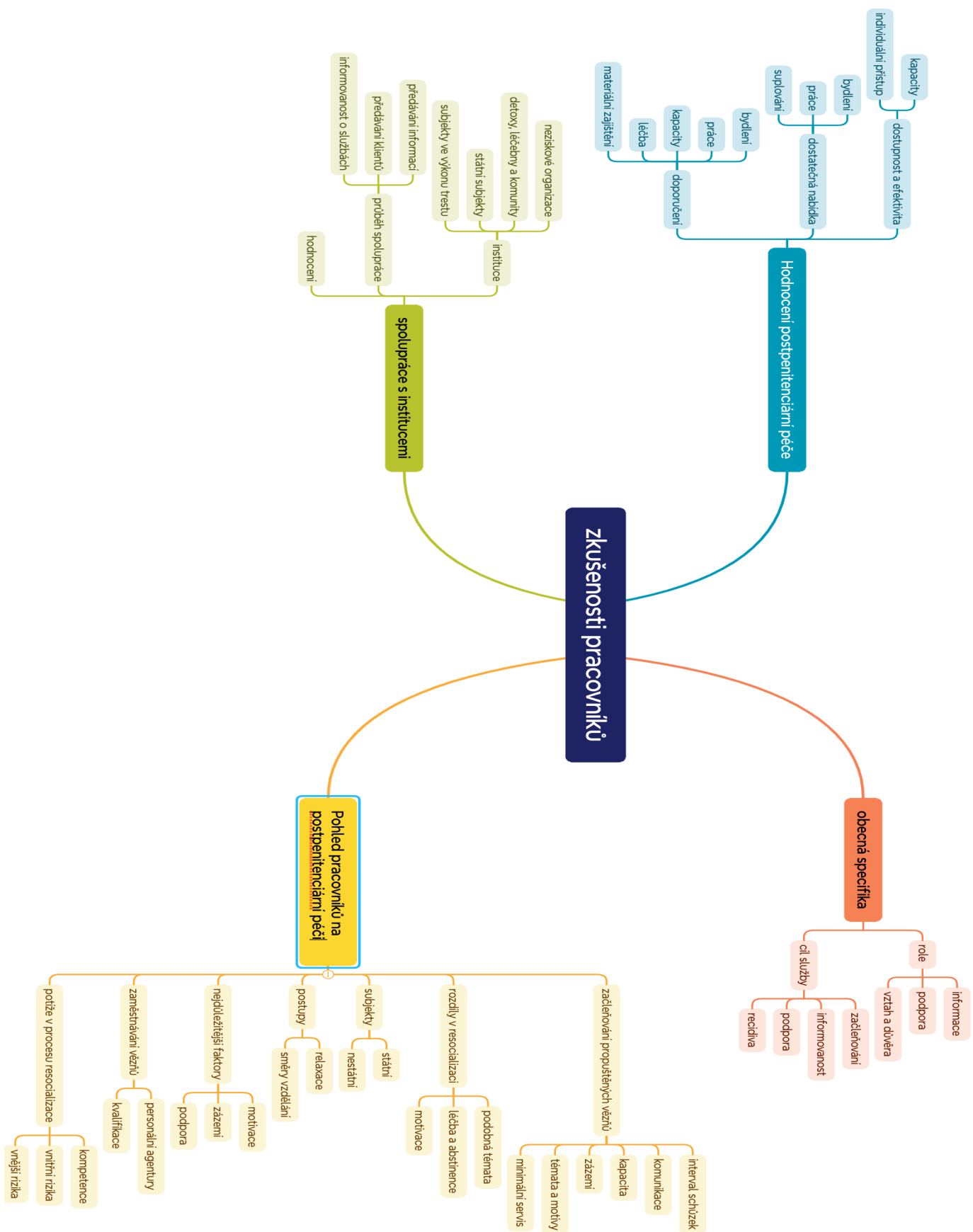

Schéma č. 7: Souhrnné schéma rozhovoru skupina B

Kategorie č. 1: Obecná specifika

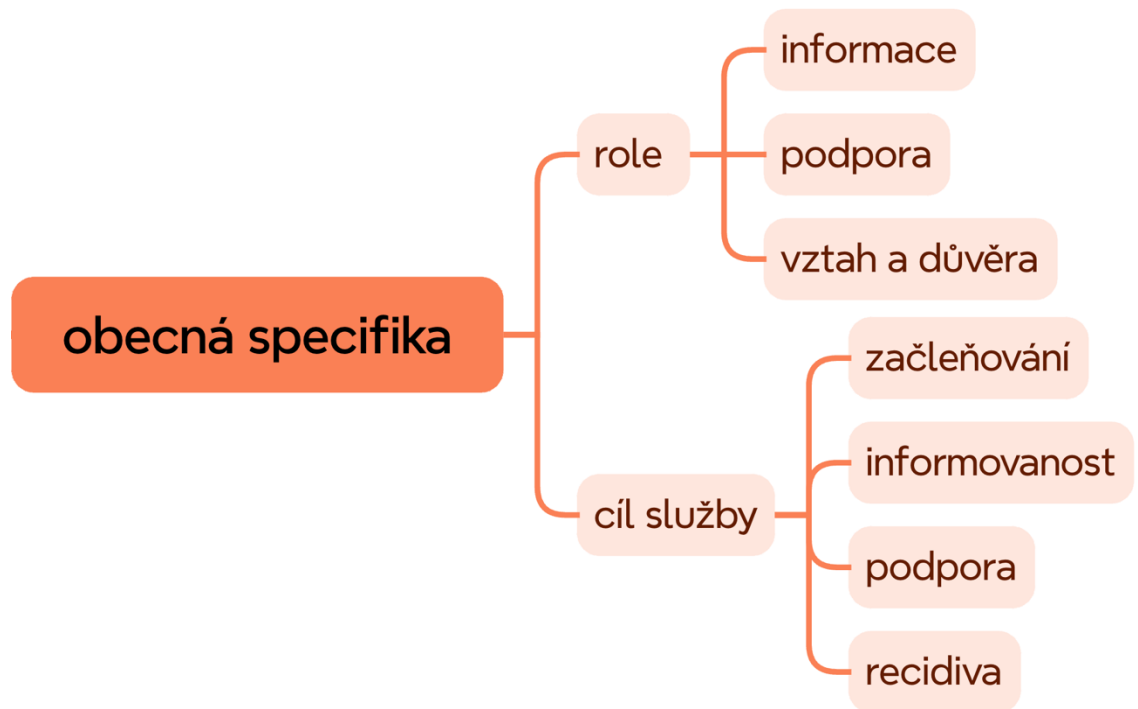

Schéma č. 8: Obecná specifika

Subkategorie:

- A. Role
- B. Cíl služby

A. Role

Kódy:

- Informace
- Podpora
- Vztah a důvěra

Informace

V rámci rozhovoru informanti často poukazovali na to, že jejich role v rámci postpenitenciární péče je informativní. Všichni z informantů se snaží odsouzeným ve VTOS předávat relevantní informace ať už z oblasti užívání návykových látek, tak z oblasti sociální. Důležitou rolí je také jakési propojení odsouzených se světem mimo věznici.

I1: „V rámci práce je ta role, jako někdo, kdo jim předává informace, kdo je propojuje s vnějším světem.“

I2: „*Mají na svobodě člověka ... který jim předá podrobnější přehled o tom, co můžou udělat bezprostředně po propuštění nebo s čím jim můžeme pomoci. ... Sociální kurátor je jakoby osoba, která by měla mít přehled o všem, co se děje v místě bydliště a ty informace jim předat.*“

Podpora

Často se informanti zmiňovali také o tom, že jejich role je podpůrná. Pracovník je často člověkem, který odsouzenému pomáhá překonat jak VTOS, tak i situace po propuštění. Jeden z informantů (I1) se také zmiňoval o tom, že vnímá svoji roli, jako roli průvodce.

I1: „*Role nějakého průvodce nejen ve věznici, ale i potom ...*“

I3 vnímá podporu, spíše z hlediska důstojného rozhovoru s člověkem mimo věznici. I3: „*Z mého pohledu to základní a nejdůležitější je nějaký normální důstojný rozhovor s člověkem, který ty lidi ve vězení moc často nezažívají.*“

Vztah a důvěra

Informanti také vnímají, že je velice důležité, že jsou osoby z venku. Důležitý je také vztah a důvěra, kterou s odsouzenými pracovníci naváží. Informanti popisují, že vztah a důvěra je u nich jiná než s personálem věznice. To pomáhá poté ke kvalitnější práci a k většímu rozsahu práce. I1: „*Je určitě důležité, že jsme osoby z venku, že nejsme součástí toho vězeňského systému. Důležitý je také vztah, který se vytváří pro tu práci s klientem. Tenhle vztah je jiný, oproti subjektům ve vězení. Je to někdy i hodně založeno na vztahu a důvěře, protože to umožňuje větší rozsah pro tu práci, než u pracovníků věznice. ... Klienti k nám mají větší důvěru a to vidím jako zásadní roli.*“ I3: „*Mám pocit, že fakt jsme byli především nějakou důstojnou základnou pro ty lidi. Že se s nima najednou po delší době někdo bavil normálně.*“

B. Cíl služby

Kódy:

Začleňování

Informovanost

Podpora

Recidiva

Kódy cílů služby

Informanti jako častý cíl uváděli začlenění odsouzeného do společnosti. Zároveň ale i pomoc nejen po VTOS, ale i během VTOS. I1: *„Cílem je celkově pomoci tomu klientovi v nějakém začleňování. Vůbec zvládnout i ten trest...“* I2: *„Cílem je, aby dostali tu pomoc. Aby měli šanci se znovu začlenit do společnosti.“*

I1 uvádí jako jeden z hlavních cílů jejich služby také informovat klienty. I1: *„Potom předat mu informace. Aby byl dostatečně informovaný ohledně návykových látek, rizicích a o způsobech nějaké podpory nebo další adiktologické péče venku, ať to jsou pobytové nebo ambulantní léčby, ale i služby jako kurátoři. Aby měli informace o dávkách a tak.“*

Důležitým cílem je také podpora odsouzených. Stejně jako je uvedeno výše, tak podpora nejen po VTOS, ale i během VTOS. Jako podporu vnímají informanti nejčastěji hlavně individuální práci s klientem ve VTOS. I3: *„Hlavním bylo poskytnout prostor nějakého důstojného rozhovoru pro ty lidi, z mého pohledu.“*

V rámci rozhovoru informanti uváděli také jako jeden z cílů jejich služby zamezení recidivě po propuštění z VTOS. I1: *„Cílem se i to, aby se klienti do výkonu trestu nevraceli.“* I2: *„Cílem je to, aby se znovu do VTOS nedostali. Aby když už se naskytne nějaký problém, tak aby ho začali řešit a nesklouzli zase.“*

Shrnutí první výzkumné otázky

Jaká jsou obecná specifika vybraných informantů?

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že jako hlavní roli subjektů mimo věznicí vnímají vybraní informanti roli informativní, podpůrnou a, dalo by se říci, emocionální. Na zmiňované role poté volně navazují cíle služby, které z těchto rolí vycházejí.

Cílem služeb, které pomáhají odsouzeným během i po VTOS je nejčastěji právě informovanost a podpora. Informanti vidí velkou výhodu v tom, že nejsou součástí vězeňského systému a tak si s nimi klienti dokáže vytvořit speciální vztah. Tento vztah je poté důležitý k další individuální práci. Jedním ze základních cílů je také začlenění odsouzených po VTOS do běžné společnosti a předcházení možné recidivě.

Kategorie č. 2: Pohled pracovníků na postpenitenciární péči.

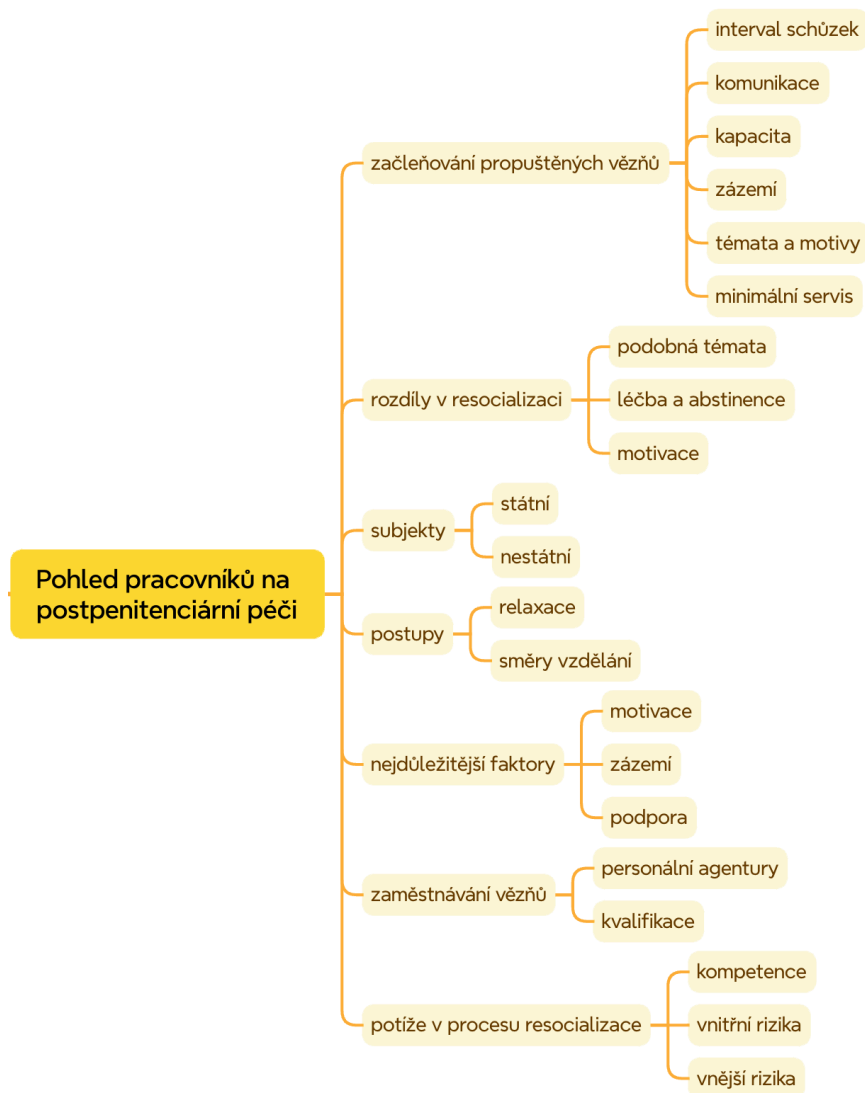

Schéma č. 9: Pohled pracovníků na postpenitenciární péči

Subkategorie:

- A. Začleňování propuštěných vězňů
- B. Rozdíly v resocializaci
- C. Subjekty
- D. Postupy
- E. Nejdůležitější faktory
- F. Zaměstnávání vězňů
- G. Potíže v procesu resocializace

A. Začleňování propuštěných vězňů

Kódy:

Interval schůzek

Komunikace

Kapacita

Zázemí

Témata a motivy

Minimální servis

Kódy začleňování propuštěných vězňů

Z rozhovorů vyplývá, že informanti se snaží odsouzené navštěvovat alespoň jednou měsíčně. Jinou situaci popisuje I3, která byla nějakou dobu součástí tzv. Norských fondů. V rámci tohoto projektu byla intenzita schůzek s odsouzenými častější.

I3: *„Byli klienti, se kterými jsme udržovali kontakt menší, kdy jsme se viděli jednou za 3 měsíce, kde jsme jen zjistili, jak se mají, co je nového ... Potom jsou klienti se kterými se vidá jednou za měsíc. Potom v těch Norských fondech, tak tam je ta intenzita jednou za dva týdny, respektive kdykoli je potřeba, což reálně nejde.“* I2: *„Časově se snažím aspoň jednou měsíčně do věznice jít.“* I1: *„My do věznic jezdíme jednou měsíčně.“*

S tím, že interval schůzek je povětšinou nastaven na schůzky jednou měsíčně souvisí poté i problematika komunikace mezi pracovníky a odsouzenými. I1: *„...komunikaci, udržovat ji jen přes dopisy nebo přes email, telefon.“* I3: *„S klienty si potom dopisujeme, telefonicky s nimi komunikujeme nebo přes pracovníky věznice.“* Komunikace často probíhá přes pracovníky věznice. I2: *„...pokud je to věznice někde hodně daleko, tak to spíš řeším přes sociální pracovníky.“*

V rámci služeb ve vězení se nejčastěji o klientech dozvědí tak, že jim pracovník věznice „vytipuje“ klienty, předá seznam klientů, kteří by chtěli spolupráci navázat a následně již služba komunikuje s klientem. V některých případech služby kontaktují sami odsouzení. I3: *„...sbíral poptávku sociální pracovník a ten nás potom kontaktoval...speciální pedagog sbíral poptávku... a pak nás oslovoval s tím, že nám dal seznam lidí. ... Neb nás kontaktovali samotní klienti...“*

Sociální kurátor zase dostane zprávu o tom, že byl klient odsouzen a následně klienta sám kontaktuje, jestli nepotřebuje s něčím pomoci. Informanti také zdůrazňují, že osobní kontakt s odsouzeným je velice důležitý, ale z kapacitních důvodů vždy není osobní schůzka možná.

S předešlým souvisí kapacity jednotlivých pracovníků. Nejčastěji se pracovníci potýkají s problémem v personálních kapacitách a poté s tím, že je náročné časově kontakty s odsouzenými zvládat. I1 hovoří o spolupráci s ostatními subjekty a o kapacitních problémech. I1: „...nemáme jak personální kapacity, jaké by na to byli potřeba, tak i časově je to náročné. Klienti totiž vycházejí z trestu různě nebo mohou být propuštěni na půlku. U podmíněného propuštění je ta spolupráce asi nejsložitější.“ I2: „Tím, že nemám na starost jen lidi z VTOS a postpenitenciární péči, tak časově už to prostě nedávám ty věznice. ... Průměrně mám měsíčně kolem dvě stě klientů, které mám ve VTOS. Jako nemůžu říct, že bych všechny kontaktovala každý měsíc, ale průběžně s nimi v kontaktu jsem.“ I3: „Problém je i s tou kapacitou naší no. Jak personální, tak hlavně tou časovou.“ Problematika kapacit ale není pouze na straně subjektů mimo věznic. Informanti několikrát během rozhovoru zmínili, že pracovníci věznic také s kapacitami bojují. I1: „Myslím, že sociální pracovníci ve věznicích toho mají hodně a nebo narážejí na personální nedostatečnost.“

V rámci postpenitenciární péče se pracovníci s klienty snaží také obnovit vztahy s jejich blízkými a obnovit zázemí. Hlavním cílem je, aby klienti měli někoho, na koho se mohou obrátit a aby měli, kam a ke komu se po VTOS vracet. I1: „Bud' ten klient vychází s tím, že už nás k ničemu nepotřebuje a má vše zařízené. ... má podporu rodiny, což je důležitý aspekt, když ty lidi mají to zázemí a je kolem nich rodina. Většinou jsou potom schopni si najít i nějakou práci. Obvykle jim v tom pomůže právě ta rodina.“ I2: „...mají možnost kontaktovat přes nás svoji rodinu...pomáháme s kontaktem z toho venkovního prostředí.“

Nejčastějšími tématy, která pracovníci během postpenitenciární péče s odsouzenými řeší jsou dle vybraných informantů motivace, užívání drog, léčba, recidiva, vztahy, práce a bydlení. O tématu recidivy více sdělil I3: „...většina řekne, že už nikdy nic nespáchají ... ale ta situace venku se pak může všelijak a rychle zvrtnout. ... Mám pocit, že ohrožení jsou ty lidi, který nemají nějakou bezpečnou síť vztahů a zázemí, včetně základní možnosti bydlet a najít si práci nebo hledat práci. Nebo to může být nějaká událost, třeba smrt někoho blízkého. ... Potom to může být to, že se vrátí do toho z čeho šli do VTOS.“ Téma léčby více rozvedl I1: „Od nás dostanou klienti informace ohledně ambulantní léčby... Když klienti dlouho ve VTOS abstinují, tak potom nemají potřebu jít do nějaké pobytové léčby, ačkoli my to vidíme, že je to potřeba. Je to zejména v těch případech, kdy nemají nic. ... V těch případech kdy nemají nic se snažíme hodně motivovat k pobytové léčbě, doléčování a dalším podpurným věcem.“

Informanti také poukazují na to, že hlavním motivem pro spolupráci u velké části klientů je výhoda pro podmíněné propuštění. I3: „*U soudu totiž dávali hodně zřetel i na to, co se psalo ve zprávách od nás a mohlo jim to potom pomoci. ... Někteří to samozřejmě dělali i účelně.*“

Informanti se shodují na tom, že nejdůležitější je odsouzeným alespoň předat základní informace. I2: „*...posíláme základní informace, co je potřeba aby si zařídil a na co je potřeba aby myslel. ... Stane se, že rodina přijde a nemá informace vůbec, jak to ve věznici chodí, na co mají nárok.*“ I1: „*Stává se, že klienti říkají, že tu spolupráci nepotřebují a potom mají měsíc do výstupu a vzpomenou si, že by chtěli do léčby. My se vždy snažíme udělat, co můžeme. Minimálně aspoň podat informace, co mohou dělat po výstupu, na koho se obrátit....*“

B. Rozdíly v resocializaci

Kódy:

Podobná témata

Léčba a abstinence

Motivace

Podobná témata

Většina informantů se shoduje na tom, že jak neuživatelé návykových látek, tak uživatelé návykových látek řeší před propuštěním podobná témata. Jedná se především o témata práce, bydlení, dluhů a vztahů. I3: „*...nejčastěji řeší podobná témata jako neuživatelé a to vztahy s rodinou, potom bydlení, práce.*“ I1: „*Myslím si, že to bude úplně stejný. To, co je stejný, tak je určitě práce a bydlení. To i řeší nejčastěji, protože je to důležité pro ten výstup. Pak vnímám hodně časté téma vztahů a rodiny. Často řeší také dluhy...*“

Informanti se také shodují, že většina odsouzených ve VTOS má v anamnéze užívání návykových látek. I2 podíl uživatelů návykových látek odhaduje na 70% ze všech odsouzených. I2: „*...je jich ve VTOS strašně moc. Já si tipnu a osobně si myslím, že je to tak devadesát procent lidí, co berou drogy a alkohol. Ti co berou nelegální návykové látky, tak těch si myslím že je tak sedmdesát procent.*“

Léčba a abstinence

Rozdílem v tématech u neuživatelů a uživatelů je téma léčby a abstinence. Jak jsem již zmiňovala výše, tak abstinence pro většinu odsouzených není problém ve věznici, ale problémem se stává následné udržení abstinence po propuštění z VTOS. Pracovníci

se často snaží o to, aby klienti měli informace o možnostech podpory v abstinenci. Část odsouzených řeší ve VTOS také pobytovou léčbu.

I2: „*Určitě je to téma o kterém se s nimi bavím. ... nabízím, že je lepší, když aspoň preventivně budou chodit k lékaři nebo do organizace, kde můžou i třeba preventivně řešit nějaké problémy, kdyby nastaly. Někteří říkají, že to nepotřebují, když to říkám ve VTOS. ... když vidím, že už jdou dolů a vidím to na nich, tak jim to nabízím opakovaně. S tím, že jim to můžu i zprostředkovat.*“ I2 následně dodává, že málokdo tuto možnost využije. I2: „*Stává se mi, že to chtějí řešit ve VTOS, aby měli už nějaký termín po propuštění, takže to jim taky nabízím.*“ I2 dodává, že po propuštění si často následnou péči chtějí zařídit sami. Problém také nastává u pobytové léčby, na kterou dost často odsouzení po VTOS nechtějí. Důvodem může být pokračující režimový systém. I2: „*Pobytové léčby nechtějí ...slyší na tu prevenci.*“ I3: „*...spousta lidí bez problému abstínuje v těch režimových podmínkách...část je přesvědčena, že teď abstinují a vše bude v pohodě. Tu vizi si nenechali vzít.*“

Motivace

Změny mezi uživateli návykových látek a neuživateli vnímá I2 také v motivaci. Kdy je těžší u uživatelů návykových látek motivaci ke změně udržet. Popisuje to následovně. I2: „*Oni jak jsou ve VTOS, tak většinou šlapou. ... Všechno vidí krásně, že se k tomu už nikdy nedostanou (myšleno k drogám). S téma se pracuje dobře. Potom ale když přijdou z toho VTOS ven a já s nima pracuju třeba intenzivněji, tak já vidím, jak jdou dolů. A i když tu pomoci mají, tak oni k těm drogám znovu jdou. ... Je těžší je udržet v té změně v tom stabilizovaném stavu. A to myslím i s tím, že i když má práci a bydlení.*“

C. Subjekty

Kódy:

Státní

Nestátní

Kódy subjektů

Odsouzení ve VTOS mají velké množství možností, jak svoji situaci řešit. Jednou z možností je kontaktování přímo pracovníků ve VTOS. Informanti uváděli nejčastěji sociální pracovníky ve věznicích, speciální pedagogy, adiktology a kaplana. Dále se mohou odsouzení obracet na subjekty mimo věznic. Těchto subjektů je hned několik. Informanti nejčastěji jmenovali sociálního kurátora, probační a mediační službu, psychology,

sociální agentury, azylové domy, domy na půl cesty, ubytovny. Odsouzení se často obracejí také na neziskové organizace. Informanti jmenovali následující: Rubikon, Sananim, Laxus, Romodrom, Charita, Člověk v tísni, Light house, Volonté, Podané ruce ... Jmenována byla také rodina odsouzeného. I1: „*A hodně mi tam naskakuje právě zase ta rodina. Je důležité, když se na ni můžou obrátit.*“

D. Postupy

Kódy:

Relaxace

Směry vzdělání

Kódy postupů

Informanti na otázku, jaké postupy nejčastěji používají odpovídali různorodě. Nejčastěji však zaznívalo, že jejich postupy jsou mixem různých metod práce. Jmenovány byly metody motivačních rozhovorů, krizové intervence, poradenství a terapeutické přístupy. I1 ještě do postupů, které jsou často využívány doplnil relaxační techniky a pomůcky. Pomůcky v současné době pracovníci nepoužívají, ale do budoucna by je chtěli využívat. Záleží však, jestli jim věznice vyjde v tomto ohledu vstříc. I1: „*... relaxační pomůcky jako jsou antistresové míčky ... V jedné věznici byli klienti nadšení třeba ze sedacího vaku. ... Někteří kolegové používají imaginaci, relaxační cvičení...*“ Dodává také, že v rámci pracovních postupů používají také různé dotazníky. Většinou se jedná o adiktologické dotazníky.

E. Nejdůležitější faktory

Kódy

Motivace

Zázemí

Podpora

Motivace

Jedním z důležitých faktorů pro úspěšné začlenění do společnosti je motivace odsouzených ke změně životního stylu. Tento faktor vidí jako nejdůležitější I2. I2: „*Já si myslím, že ta motivace. ...aby ten člověk byl nemotivovaný a byl připravený se po propuštění s tím životem poprat.*“ I2 vnímá, že po propuštění se klienti setkávají s řadou úskalí, která musejí zvládnout. I2: „*Je to o tom člověku, jak hodně chce tu změnu.*“

Zázemí

Všichni informanti uvedli, že pro snadnější přechod z VTOS na svobodu je nejdůležitějším faktorem zázemí odsouzeného. Důležité je, aby se měl odsouzený kam vrátit, aby nezůstal bez domova, aby měl pevné zázemí. V současné době však bytová situace není ideální.

I2: *„Bylo by super, abychom tady měli nějaké bydlení a já mohla říct, tak tady půjdete bydlet a všechno s vámi zařídím a tady máte práci.“*

I3 vnímá zázemí spíše jako kombinaci bydlení a dobré sítě známých. Důležité je také, aby zázemí bylo pro propuštěného podpůrné. I3: *„Já si myslím, že zázemí. Síť sociálních vztahů ... zázemí, nějaké v jádru zdravé a podpůrné. ... Taky sem ale určitě patří bydlení, místo, kde ten člověk může začít.“*

Podpora

Podpora na cestě z výkonu trestu je důležitým faktorem především proto, protože je důležité, aby na situaci mimo věznic nebyli propuštěni sami. Jak je důležitá podpora popisuje I1. I1: *„Myslím, že to, aby na to nebyli sami. Ať už mají nás nebo někoho venku, třeba úředník nebo někdo z rodiny. Prostě aby na to nebyli sami a nebáli se říct o pomoc. Hlavně u klientů, kteří jsou v trestu dlouho, tak tam je toho zařizování hodně, do toho ještě abstinují, tak je toho na ty klienty hodně.“* I3 vnímá, že pro snadnější vstup zpět do společnosti je důležitá síť vztahů a vztahy s rodinou.

F. Zaměstnávání vězňů

Kódy:

Personální agentury

Kvalifikace

Personální agentury

V rámci zaměstnávání se v rozhovorech nejčastěji objevovalo téma personálních agentur. Ty jsou nejjednodušším způsobem, jak sehnat zaměstnání. Většina agentur nabízí také ubytování a tak pro propuštěné z výkonu trestu skýtají vyřešení dvou problémů najednou. Nejčastěji jmenovanou organizací, která agenturní zaměstnávání nabízí byla organizace Rubikon a Volonté. Zaznívalo také, že právě výhodou agentur je i fakt, že nepožadují výpis z rejstříku trestů. I2: *„Agentury s trestním rejstříkem problém nemají.“*

I3: *„Agenturní práce, ve chvíli kdy tě nečeká rodina a nezaměstná tě někdo známý, tak ta agenturní práce je asi jediná možnost.“*

Problém nastává ve chvíli, kdy v jednotlivých „fabrikách“ pracuje více propuštěných najednou. Zároveň se dost často jedná o práce, které jsou náročné a na směny. Jedná se o problém především z hlediska užívání návykových látek a udržení abstinence. Tuto problematiku uvedl I1: *„Je problém, že se v těch pracech kumulují odsouzení. Většinou je to práce s ubytováním. Práce většinou relativně dobrá, ale zase jsou tam směny, to je náročný, takže potom tam je častý, že si dají pervitin. Pak jsou na té ubytovně, tam zase prostě jsou ty drogy...“*

Kvalifikace

Problémem velké části odsouzených je také nedostatečné vzdělání a praxe. Ve VTOS si sice vzdělání mohou dodělat, I2 si však myslí, že obory, které se ve VTOS dají studovat nejsou dnes na trhu práce tak aktuální.

I2: *„Ona většina těch lidí ve vězení má základní vzdělání, nejsou vyučeni a nemají žádnou praxi. Myslím si, že pro ty lidi je to to nejjednodušší (pracovat pod agenturou), aby někde začali, aby získali praxi, ukázali, že něco umí a potom můžou jít třeba dál dělat něco, co je bude více bavit.“* Zároveň dodává, že ve VTOS jsou i tací, kteří s kvalifikací problém nemají a tak si práci po propuštění seženou i mimo agenturní zaměstnávání.

G. Potíže v procesu resocializace

Kódy:

Kompetence

Vnitřní rizika

Vnější rizika

Kompetence

Jako jeden z problémů během propouštění z VTOS vnímají informanti nízké kompetence odsouzených. Do této kategorie řadí nejčastěji nízké vzdělání, málo zkušeností a to že neumí zařídit běžné záležitosti.

I1: *„Potom když jsou dlouho v trestu nebo ty kompetence obecně nemají, tak neumí zařídit běžný věci a záležitosti. Neumí si něco vykomunikovat, mít trpělivost někde počkat, nenechat se odbýt nebo dostatečně ty informace zpracovat.“* I2: *„Jako problém vidím to, že nemají to vzdělání, že nemají zkušenosti ze zaměstnání. Potom je těžké jim najít nějakou lepší práci.“*

Vnitřní rizika

Dalším problémem v procesu resocializace je již zmiňovaná motivace a závislost. Jako velký problém to vidí především I2: *„Ta motivace. Za mě to jsou teda i ty závislosti. To největší riziko vidím v té závislosti, protože to jim ubírá úplně všem.“*

Vnější rizika

Problémy se kterými se informanti také často setkávají jsou otázky bydlení a financí. Finance jsou tématem, které v procesu resocializace hraje zásadní roli. Ve chvíli propuštění z vězení totiž odcházejí propuštění s malým obnosem peněz a to pouze v případě, že ve VTOS pracovali. Někteří vycházejí z VTOS bez financí. V případě pokrytí financí dávkami tak musejí propuštění čekat i několik dní ne-li měsíc. I1: *„Spousta těch lidí jde ven a i přesto, že mají domluvenou práci nebo jsou schopný si vyřídit dávky, tak to jsou peníze, který přijdou až za měsíc a nejsou teď a tady. Většina z nich potom samozřejmě pracuje ve výkonu, tak s něčím odcházejí. ... Často vycházejí s malým finančním obnosem, tak to jim dá na chvíli na ubytovnu, ale už nemají co jíst a nemají na to si obstarat nějaké věci. Vyjdou a nemají třeba právě ten telefon, aby si obvolali najednou ty úřady. V tomhle mi právě přijdou super ty Norské fondy. ... měli tam nějaké budgety na klienta a kolegyně mohla toho klienta vzít, jít s ním nakoupit třeba boty, oblečení, telefon, SIM karty...“*

I2 vidí finanční situaci propuštěných relativně dobře. I2: *„To překlenovací období mezi VTOS řešíme dávkama....řešíme mimořádnou okamžitou pomoc po propuštění, pokud nemají větší obnos peněz z práce ve vězení.“*

Problematická je také otázka bydlení po VTOS. Pokud propuštěný nemá zázemí a nemá se vyloženě kam vrátit, tak se nejčastěji řeší ubytovny a azylové domy. Přičemž v obou zařízeních jsou čekací lhůty popřípadě mají plnou kapacitu. Obě zařízení jsou poté placeny z dávek úřadu práce.

Shrnutí druhé výzkumné otázky

Jaký je pohled pracovníků na postpenitenciární péči o uživatele návykových látek v ČR?

V rámci výzkumného šetření vyplývá z rozhovorů, že vybraní informanti vnímají určité limity v poskytování postpenitenciární péče. Velkým limitem, který se prolínal všemi rozhovory, je kapacita jednotlivých pracovníků. Informanti odkazovali nejen na kapacitu služeb mimo VTOS, ale také na kapacitu pracovníků, kteří pracují uvnitř vězení.

Jako velký rozdíl mezi odsouzenými, kteří užívají návykové látky a těmi, kteří je neužívají, vnímají informanti, kromě témat spojených s abstinencí i rozdíl v míře motivace pro změnu životní stylu. Informanti poukazují na to, že u uživatelů návykových látek je těžší udržet motivaci, případně udržet uživatele drog ve stabilizovaném stavu na svobodě.

Limitem, který se v průběhu rozhovorů objevoval, je i užívání návykových látek a s tím spojená závislost. Několikrát během rozhovorů zaznělo, že odsouzení nemají problém v abstinenci ve vězení. Důvodem mohou být dle informantů režimové podmínky, které jsou ve VTOS. Poté se však informanti setkávají s tím, že se propuštění z VTOS vrací zpět k užívání návykových látek.

Za důležité považují informanti především to, aby měli propuštění po VTOS dobré zázemí a někoho, kdo je bude po propuštění podporovat. Podporu zmiňovali informanti nejen ze strany rodiny a blízkých, ale právě i ze strany subjektů postpenitenciární péče.

Řešeným tématem je zaměstnávání propuštěných osob z VTOS. Všichni informanti vnímají, že nejčastějším a nejjednodušším způsobem, jak zprostředkovat propuštěnému práci jsou personální agentury. Informanti v nich zároveň spatřují riziko pro abstinující propuštěné z VTOS. Limitem pro získání zaměstnání je však u většiny vězňů také jejich kvalifikace a pracovní zkušenosti, které jsou ve většině případech velmi malé.

Informanti se nejčastěji během procesu resocializace setkávají s potížemi v oblasti motivace, závislostí, vzdělání, pracovních zkušeností, kompetencí, bydlení a financí. Na tyto problémy se snaží neustále reagovat.

Kategorie č. 3: Spolupráce s institucemi

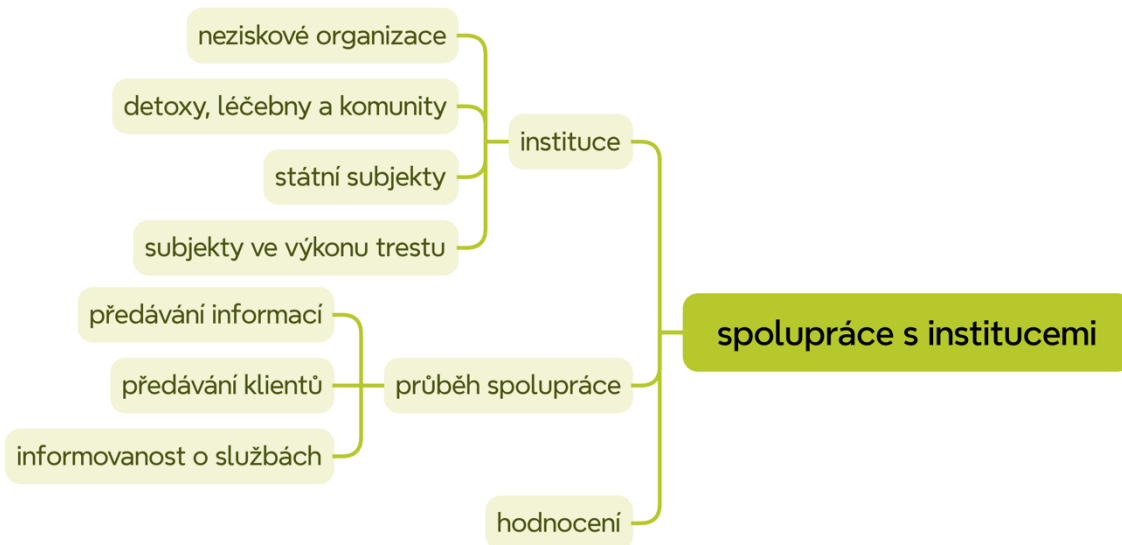

Schéma č. 10: Spolupráce s institucemi

Subkategorie:

- A. Instituce
- B. Průběh spolupráce
- C. Hodnocení

Vzhledem k povaze odpovědí informantů jsou výsledky interpretovány ve shrnutí této subkategorie.

A. Instituce

Kódy:

- Neziskové organizace
- Detoxy, léčebny, komunity
- Státní subjekty
- Subjekty ve výkonu trestu

B. Průběh spolupráce

Kódy:

- Předávání informací
- Předávání klientů
- Informovanost o službách

Shrnutí třetí výzkumné otázky

Jak probíhá spolupráce s ostatními institucemi?

Mezi instituce, se kterými nejčastěji informanti spolupracují byly uváděny kontaktní osoby ve vězení, adiktolog, sociální pracovník, speciální pracovník, sociální kurátor, léčebny, detoxy, komunity, neziskové organizace, adiktologické ambulance, nízkoprahová centra, azylové domy, noclehárny, ubytovny a terénní služby. Spolupráce s institucemi probíhá nejčastěji formou předávání informací o klientovi nebo přímo v rámci předávání klienta do jiné služby. Někdy se spolupráce týká především zjištění, jaké služby se v místě bydliště nacházejí a následné předání kontaktu odsouzenému. Všichni informanti uváděli, že nějaká vyloženě úzká spolupráce mezi subjekty neprobíhá.

Kategorie č. 4: Hodnocení postpenitenciární péče

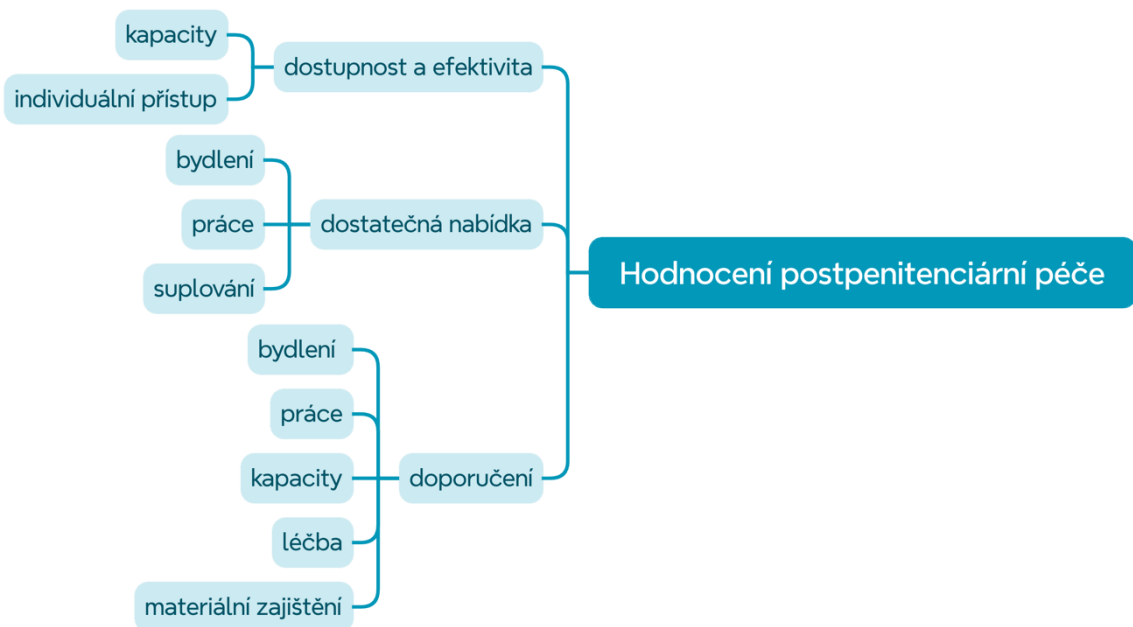

Schéma č. 11: Hodnocení postpenitenciární péče

Subkategorie:

- A. Dostupnost a efektivita
- B. Dostatečná nabídka
- C. Doporučení

A. Dostupnost a efektivita

Kódy:

Kapacity

Individuální přístup

Kapacity

V rozhovorech se několikrát objevilo téma kapacit jednotlivých subjektů postpenitenciární péče. Jedná se jak o kapacity personální, tak nedostatek času na individuální zacházení s odsouzenými a propuštěnými. I3: *„Lidi, který by měli mít kapacitu na to pracovat s těma lidma, tak ji nemají a už vůbec ne je podpořit nějak ve změně.“*

Individuální přístup

V rámci efektivit služeb se objevovali během rozhovoru otázky spojené s individuálním přístupem. Individuální přístup souvisí s kapacitou pracovníků. Individuální práce by zároveň měla začínat již před propuštěním z VTOS a to především z toho důvodu, aby se s odsouzeným navázal vztah a důvěra, která je potřebná pro další práci po propuštění. I3 vnímá individuální přístup, jako důležitou složku pro uskutečnění změn u odsouzených. Individuální přístup je dle I3 patrný například v otevřené věznici. Zároveň vnímá, že ve větších věznicích není možné uplatňovat individuální přístup z kapacitních důvodů, myslí si ale, že v menších věznicích by se tímto směrem jít dalo. I3: *„...ve věznicích to je velmi výjimečně nastaveno tak, že je tam někdo, kdo je ochoten s tím člověkem opravdu pracovat. ... ty podmínky ve věznicích na tom nejsou v současné době dobře. Výjimkou je podle mě otevřená věznice, která pracuje tímto směrem. Myslím si, že menší věznice by mohli zachovat individuální přístup.“*

B. Dostatečná nabídka

Kódy:

Bydlení

Práce

Suplování

Bydlení

Informanti shledávají velkou propast co se týče bydlení. Ubytování po propuštění z VTOS je ve velkých městech relativně pokryto, ačkoli počet míst není rozhodně dostačující. Ubytování však není zajištěno celoplošně, což uvádí na příkladu I2: *„...mělo*

by to být nastaveno celoplošně. Někteří kurátoři na malých městech třeba nemají co nabídnout, jelikož nemají ubytovny, nemají noclehárny, nemají azylové domy. Ty lidi pak nemají kam jít a jdou do velkých měst a tady jsou ztraceni. ...mělo by to být nastaveno tak, aby když potřebují pomoc, tak aby se jim té pomoci dostalo.“

Nadějí by mohli být například probační domy. V současné době je v ČR jeden probační dům. I1 v něm byla nedávno na exkurzi. I1: *„To mi přijde taky fajn v téhle péči. Když jsme tam ale byli, tak zase je tam prostě problém. A ten problém jsou závislosti. ...když nemá člověk vyřešenou závislost, tak tam neobstojí.“* I2: *„Probační dům není domyšlený.“*

Práce

V rámci nabídky služeb je poté problémem již několikrát zmiňovaná práce. A to především z toho důvodu, že je málo pestrá. Zaměstnání tak ve většině případech zajišťují personální agentury. I1: *„Podle mě je ta péče málo pestrá. ...v té práci se kumulují odsouzení na jednom místě, tak to je problém.“*

Suplování

Z nedostatečných kapacit personálu následně dochází k suplování vězeňských služeb. Vnímá to tak alespoň I3: *„Přijde mi super, v rámci toho, jaké jsou podmínky, že ty neziskovky mají přístup do těch věznic ... ve chvíli, kdy tam suplujeme to základní, protože ta sociální práce je fakt základní a to zásadní, co může poskytnout ten prostor ke změně.“* Problémem je fakt, že ve věznicích pracovníci nemají kapacity na obstarání základní sociální práce. Neziskové organizace poté musejí řešit základní sociální poradenství, místo toho, aby se věnovali problémům více do hloubky. I3: *„... myslím, že to aby došlo k nějaké změně a aby došlo i k tomu, že dojde k nějakému začlenění do společnosti, tak to začíná už ve vězení. .. Neměl by to být jen trest, ale i náprava. ... ten systém funguje v současné době špatně. Neplní co má. Jenom trestá a co se týče nápravy, tak to nefunguje. ...“*

C. Doporučení

Kódy:

Bydlení

Práce

Kapacity

Léčba

Materiální zajištění

Bydlení

Všichni informanti se shodli na tom, že je potřeba zajistit následné bydlení po propuštění z VTOS. I1 vnímá, že by mohly pomoci startovací byty nebo například již zmiňované probační domy. Zároveň vnímá, že probační domy by musely být komplexnější. I1: *„Tady bych třeba viděla i tu péči, že ten probační dům by byl více komplexnější, aby tam bylo více terapeutické práce, poradenství a plus i to zázemí.“* I2 zase vidí budoucnost v navýšení počtu ubytoven. I2: *„Já bych brala, kdyby tady byla nějaká ubytovna, kde bych věděla, že ty lidi můžu rovnou, když je potřeba ubytovat. ... Těch ubytoven je tady málo.“* Další možnost poté I2 vidí v snížení počtu lidí na pokoji na azylovém domě. Často se totiž setkává s tím, že propuštění nechtějí na azylový dům, protože jsou tam pokoje po čtyřech lidech. I2: *„Azylový dům je skvělá příležitost jak po VTOS začít a přála bych si, aby ty pokoje tam nebyli po čtyřech ale po dvou. Aby se víc vyrovnali s tím prostředím na azyláku. Aby mi neříkali, tam jsou čtyři, já tam nejdu, ale aby to pro ně bylo příjemnější, že tam jsou po dvou na pokojích a chtěli to aspoň zkusit.“*

Práce

V rámci zaměstnání propuštěných poté informanty napadalo zpestřit trh práce, zvýšit kvalifikaci odsouzených ve VTOS, zpestřit nabídku vzdělávání v rámci VTOS. I2: *„Myslím ale, že kdyby tam byli lepší obory ve VTOS, tak by to bylo pro tenhle trh práce lepší. Jako třeba zámečníci, obráběči kovu, vysokozdvihný vozík a podobně. To jsou práce, který já vidím, že se hledají.“*

Kapacity

Několikrát se v rozhovorech objevovalo téma malých kapacit pracovníků. I1: *„...bylo by fajn, kdyby bylo více služeb, které jezdí do vězení. Kdyby bylo více možností, protože my časově a personálně prostě nemáme na to to překlenout ještě více na tu postpenitenciární péči. Samozřejmě když se chceme věnovat více postpéči, tak potom zase nejsme v té*

věznicí.“ I3: „*Napadá mě spousta věcí ... zvýšení počtu odborných pracovníků ve věznicích.*“

Léčba

Vybraní informanti by také uvítali změny v systému léčby závislostí odsouzených a propuštěných. Závislost na návykových látkách je u většiny propuštěných problémem, jelikož po propuštění velice rychle dojde k jejich propadu. I2 proto navrhuje zavedení léčby přímo ve VTOS. Ne všechny věznice totiž mají adiktologa. Do většiny věznic sice jezdí adiktologické služby, ale vzhledem k intervalu návštěv není v jejich silách odsouzené zcela připravit na život na svobodě spojený s užíváním nebo spíše neužíváním návykových látek. I3: „*Umím si představit, že by ve věznicích probíhali nějaké adiktologické programy nebo opravdová léčba by byla umožněna většině lidí, kteří by byli motivováni nebo se sebou něco chtěli dělat. Tak si myslím, že by jim to mohlo hodně pomoci.*“

Téma léčby zaznělo i v souvislosti s dlouhými čekacími lhůtami léčeben a ambulancí. I2: „*...čekačky jsou strašně dlouhé. Myslím ale, že tohle je problém celostátní.*“

Materiální zajištění

V rámci rozhovorů se objevovalo i téma materiálního zajištění a to především financí a materiálního zajištění ve věznicích. Pro pracovníky postpenitenciární péče by byla práce snazší, kdyby měli nějaký budget. I1: „*Super jsou třeba potravinové banky, ale bylo by super mít něco, jako jsou ty Norské fondy. Mít budget a vědět, že tomu klientovi můžu dát SIMku do telefonu, aby si potom mohl ty věci sám zařídit.*“ Směrem do vězení by informanti poté ocenili vlastní místnost pro konzultace, ve které budou mít na konzultace klid a také, aby měli vězni přístup k internetu. I2: „*Důležité je pro nás mít lépe uzpůsobenou tu místnost, ve které ta konzultace probíhá. Hlavně kvůli nedostatku soukromí. ... chápu, že to třeba nejde, ale ten přístup k internetu k hledání práce.*“

Shrnutí čtvrté výzkumné otázky:

Jak vybraní informanti hodnotí současnou postpenitenciární péči o uživatele návykových látek?

Z výzkumného šetření vyplývá, že vybraní informanti na současném systému postpenitenciární péče shledávají hned několik nedostatků. Jedním z nedostatků, který informanti zmiňovali během rozhovoru je nedostatečná kapacita personálu jak ve věznici, tak i mimo věznici. S nedostatečnou kapacitou poté souvisí nemožnost individuálního přístupu k odsouzeným. V rámci VTOS poté dochází ze strany neziskových organizací a díky nedostatečným kapacitám personálu věznice k jakémusi suplování služeb ve věznici. Jako další limity postpenitenciární péče vnímají informanti také otázky bydlení a zaměstnání, jehož nabídka je v současné době nedostatečná.

Informanti během rozhovorů navrhovali opatření, která si myslí, že by mohly postpenitenciární péči zlepšit. Mezi tyto nápady patří navýšení ubytoven, zvýšení počtu probačních domů, pestřejší nabídka práce, rozšiřování kvalifikace vězňů, navýšení personálu věznic, navýšení počtu služeb, které jezdí do vězení, zavedení adiktologických programů ve věznici, zajištění internetu pro odsouzené a finance pro neziskové organizace, aby mohli vězně materiálně zajistit po propuštění na svobodu.

4.6 Shrnutí a interpretace výsledků výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo **zmapovat postpenitenciární péči u vybraných uživatelů návykových látek a zjistit limity této péče**. V rámci výzkumného šetření se zapojilo šest informantů, kteří byli rozděleni na dvě skupiny. Skupina A zahrnovala uživatele návykových látek, kteří byli v posledních pěti letech propuštěni z VTOS. Skupinu B pak tvořili pracovníci, kteří působí v oblasti postpenitenciární péče. Cíl výzkumného šetření byl transformován do dvou výzkumných otázek, specifických pro každou skupinu. Hlavní výzkumná otázka pro skupinu A zněla: „**Jaké jsou zkušenosti uživatelů návykových látek s postpenitenciární péčí?**“ Přičemž hlavní výzkumná otázka pro skupinu B zněla: „**Jaké jsou zkušenosti pracovníků s postpenitenciární péčí o uživatele návykových látek?**“

Tyto otázky byly zodpovězeny pěti dílčími otázkami pro skupinu A a čtyřmi dílčími otázkami pro skupinu B. Ty mapovaly postoj obou skupin na současný systém postpenitenciární péče.

V průběhu rozhovorů se informanti shodovali na tom, že postpenitenciární péče začíná již ve věznicích. Proto se velká část odpovědí týkala především přípravy odsouzeného na propuštění.

Nejčastějším tématem objevujícím se napříč rozhovory bylo téma kapacit personálu a individuální přístup k odsouzeným. Informanti ze skupiny B nejčastěji poukazovali na kapacitu jak svoji, tak i personálu ve věznicích. Díky nedostatku kapacit proto není možné s odsouzenými pracovat tak, jak by možná bylo potřeba. Individuálnější přístup by přitom mohl pomoci při začleňování odsouzených zpět do společnosti.

Výzkumným šetřením bylo také zjištěno, že pro snadnější výstup z vězení je pro odsouzené důležité především dobré zázemí, které je podpůrné a zdravé. Důležitá je pro odsouzené také rodina a blízcí, hlavně kvůli pocitu, že je někdo podporuje, čeká na ně a věří v ně. Další věcí, která vstup do společnosti ulehčí jsou zajištěné finance. Ty si odsouzení mohou obstarat prací ve VTOS. Informanti ze skupiny A tento faktor vnímají jako jeden z těch, který jim nejvíce pomohl překonat první dny na svobodě. Práce ve vězení odsouzeným také pomáhá trest lépe zvládnout. Díky práci jsou také odsouzení schopni platit alespoň část dluhů. Dluhy jsou ve VTOS velice častým problémem a tak mě překvapili odpovědi informantů, které potvrzují, že dluhová problematika se ve VTOS řeší relativně intenzivně.

Jedním z problémů, který nastává po propuštění z VTOS je fakt, že se propuštění vrací do stejného prostředí. Je poté velice jednoduché vrátit se opět do starých kolejí. S touto problematikou poté souvisí téma motivace odsouzených ke změně životního stylu. Téma motivace se prolínalo všemi rozhovory a souvisí i s jakousi snahou udržet jedince ve stabilizovaném stavu po VTOS. Informanti ze skupiny B proto hovořili často o situacích, kdy jedinec vyjde z vězení, má vše zařízené, vrátí se do stejného prostředí, ze kterého do vězení šel a následně začne jeho motivace upadat. Často se poté stává, že se vrátí zpět nejen k drogám, ale i k páchání trestné činnosti.

Z výzkumného šetření rovněž vyplynulo, že klíčovým prvkem systému této péče je sociální kurátor, který pomáhá propuštěným již od samotného počátku pobytu ve VTOS.

Limitem postpenitenciární péče je také zaměstnání. Personální agentury se stávají častým zaměstnavatelem propuštěných. V současné době je to jeden z nejsnadnějších způsobů, jak po VTOS najít práci. Tyto agentury s sebou nesou jak klady, tak i zápory. Problémem se často stává kvalifikace a pracovní zkušenosti odsouzených. Informanti ze skupiny B navrhli systematické zvyšování kvalifikace, aby měli propuštění lepší šance

na uplatnění na trhu práce a díky tomu poté nebudou muset pracovat pouze pod personálními agenturami.

Jedním z témat, které vidí jako klíčové především skupina B, je téma léčby a abstinence odsouzených. Informanti se shodují, že většina odsouzených má v anamnéze užívání návykových látek. Ve VTOS však dokáže většina z nich abstinovat. Někteří informanti předkládají jako důvod abstinence režimové podmínky ve VTOS. Problém však nastává po propuštění, kdy velká část uživatelů návykových látek sklouzne opět k užívání. Ve VTOS totiž mají tito jedinci mylnou představu o tom, že na svobodě dokáží abstinovat bez pomoci. Navrhované pobytové léčby, které by navazovali na VTOS odmítají a jedině, na co se nechají, tak říkajíc, přemluvit je ambulantní léčba. Ani tu ale většina nevyužije. V některých věznicích jsou sice přítomni adiktologové, ale v současné době tuto možnost má málokterá věznice. Do věznic také jezdí adiktologické služby, ty ale v intervalu jednou měsíčně nic moc s odsouzenými neudělají. Proto jedním z návrhů informantů bylo, mimo jiné, také zřízení adiktologických pracovišť ve VTOS a možná ještě lépe přímo pobytových léčeben ve věznici. Odsouzení by tak mohli započít léčbu již ve vězení, kde by se učili strategie zvládnání náročných situací, které je čekají za zdmi věznice nebo například metody prevence relapsu.

V závěru lze říci, že současný systém postpenitenciární péče má své limity, se kterými je potřeba stále pracovat. Na závěr je také důležité říci, že výzkumné šetření bylo provedeno na omezeném vzorku informantů, a proto nelze jeho výsledky jednoduše generalizovat na celou populaci.

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na problematiku postpenitenciární péče o uživatele návykových látek. **Cílem této diplomové práce bylo představit systém postpenitenciární péče o uživatele návykových látek, popsat služby, které jsou jim poskytovány a následně prozkoumat limity této péče.**

Teoretická část byla rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnovala postpenitenciární péči v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Tato kapitola se věnovala propouštění vězňů z výkonu trestu, které začíná již ve věznici. V kapitole jsou popsány také jednotlivé subjekty, které se propouštěním vězňů zabývají ve věznicích. Druhá kapitola byla věnována subjektům, které se na postpenitenciární péči podílejí. Třetí kapitola se zabývala problémy, se kterými se uživatelé drog po propuštění setkávají a v této kapitole byly také nastíněny konkrétní nestátní subjekty, které se péčí o uživatele drog během i po propuštění zabývají.

Na teoretické poznatky následně navazuje vlastní výzkumné šetření, jehož cílem bylo zmapovat současnou postpenitenciární péči a zjistit limity této péče. Jednalo se o kvalitativní výzkumné šetření formou polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory probíhaly jak s uživateli návykových látek, kteří prošli výkonem trestu odnětí svobody a tak mají zkušenosti s postpenitenciární péčí, tak s pracovníky, kteří se na postpenitenciární péči podílejí a s uživateli návykových látek mají v tomto směru zkušenosti. Bylo uskutečněno celkem šest rozhovorů.

V průběhu vlastního výzkumného šetření bylo identifikováno několik klíčových bodů, které ovlivňují úspěch reintegrace jedinců do společnosti. Informanti vnímají důležitost přípravy na propuštění již během pobytu ve vězení. Byla také zdůrazňována potřeba individuálního přístupu k odsouzeným a zajištění stabilního zázemí po propuštění, včetně podpory rodiny a blízkých. Jako další významný faktor, který ovlivňuje úspěšné začlenění do společnosti byla jmenována problematika zaměstnání a financí. Častým zaměstnavatelem propuštěných se ukázaly personální agentury. Bariéru představuje nízká kvalifikace a nedostatečné pracovní zkušenosti propuštěných. Navrhované systematické zvyšování kvalifikace by mohlo zlepšit šance propuštěných na uplatnění na trhu práce. Mezi výzvy, kterým čelí současný systém postpenitenciární péče můžeme zařadit také nedostatek kapacit personálu, omezené možnosti léčby a s tím související problematiku abstinence po propuštění.

Je třeba zdůraznit, že výzkumné šetření bylo prováděno na malém vzorku informantů a proto nelze výsledky výzkumného šetření generalizovat na celou společnost. Tyto poznatky však poskytují, dle mého názoru, užitečný pohled na problematiku postpenitenciární péče o uživatele návykových látek a naznačují potřebu dalšího zkoumání a zdokonalování tohoto systému. Cílem této péče by totiž mělo být především poskytnutí podpory propuštěným jedincům při jejich návratu do společnosti.

Seznam použitých zdrojů

Adiktologické služby ve vězení. *Laxus* [online]. 2024 Dostupné z: <https://www.laxus.cz/adiktologicke-sluzby-ve-vezeni/>

ASOCIACE ORGANIZACÍ V OBLASTI VĚZEŇSTVÍ. *Asociace organizací v oblasti vězeňství* [online]. Dostupné z: <https://aoov.cz>

ASOCIACE POSKYTOVATELŮ ADIKTOLOGICKÝCH SLUŽEB, Z.S. *Práce za mřížemi* [online]. Praha: 2022 Dostupné z: <https://www.pracezamrizemi.cz/onas/#where>

Centrum poradenských služeb ve vězení a po výstupu (Brno). *Společnost Podané ruce* [online]. 2024 Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/centrum-poradenskych-sluzeb-ve-vezeni-a-po-vystupu/#sluzby>

Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem. *Sananim* [online]. Praha: 2024 Dostupné z: <https://www.sananim.cz/sluzby-a-zarizeni/cokuz/>

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.

DAVIDOVÁ, Ivana et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

Dluhová problematika ve výkonu trestu. *Justice. cz* [online]. Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2024 Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/dluhova-problematika-ve-vykonu-trestu>

DRAHÝ, František; HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích : deskriptivní studie*. [Praha]: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 978-80-270-5197-7.

DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza (ed.). *České vězeňství*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-066-0.

HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. 73 s. ISBN 978-80-7248-574-1.

KALINA, Kamil a kol. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 2 sv. (319, 343 s.). Monografie, ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, Kamil a kol. *Klinická adiktologie*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2015. 696 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-4331-8.

KALINA, Kamil a kol. *Základy klinické adiktologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 388 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1411-0.

Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025. *Justice.cz*. [online]. 2017. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/koncepce-rozvoje-probace-a-mediace>.

Koncepce vězeňství. *Justice.cz*. [online]. 2016. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MOTEJL, Otakar a kol. *Vězeňství*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010. 336 s. Stanoviska: sborník stanovisek veřejného ochránce práv; 6. ISBN 978-80-7357-606-6.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. 5., rozšířené vydání. Praha: Portál, 2018. 255 stran. ISBN 978-80-262-1357-4.

Otevřené věznice. *Justice.cz* [online]. Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2024 Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/otevrene-veznice>

Probační dům. *Probační a mediační služba* [online]. Probační a mediační služba, Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/probacni-dum/>

Program pro osoby v konfliktu se zákonem. *Centrum protidrogové prevence a terapie* [online]. Plzeň: 2024 Dostupné z: <https://www.cppt.cz/nase-zarizeni/program-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonem>

RASZKOVÁ, Tereza a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

Resocializační programy. *Probační a mediační služba* [online]. Probační a mediační služba, Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/>

RUBIKON CENTRUM, Z. Ú. *RUBIKON CENTRUM: pomáháme překročit minulost* [online]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz>

SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.

ŠTĚRBA, Vladislav. *Penologie*. Vyd. 1. Praha: Armex, 2007. 148 s. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 978-80-86795-48-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMÁŠEK, Jan. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. ISBN 978-80-7338-166-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi. cz* [online]. © AION CS 2010–2024 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345#p12>

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů - znění od 1. 1. 2024. In: *Zákony pro lidi. cz* [online]. © AION CS 2010–2024 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169#p74>

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě) - znění od 1. 2. 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257#p1>

Zaostřeno na drogy 2: Uživatelé drog v konfliktu se zákonem. Praha: Úřad vlády ČR, 2006, roč. čtvrtý, č. 2, 8 s. ISSN 1214-1089

ZEMAN, Petr. *Uživatelé drog ve vězení: hodnocení účinnosti terapeutických programů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-178-3.

ZEMAN, Václav. Návrat vězňů do společnosti komplikuje nedostupné bydlení a zaměstnání i další systémové problémy. In: časopis Sociální práce. *Sociální práce* [online]. časopis Sociální práce, 2023 Dostupné z: <https://socialniprace.cz/o-cem-se-mluvi/navrat-veznu-do-spolecnosti-komplikuje-nedostupne-bydleni-a-zamestnani-i-dalsi-systemove-problemy/>

Seznam příloh

Příloha A: Ukázka rozhovoru

Příloha B: Seznam schémat

Příloha C: Seznam tabulka

Příloha A: Ukázka rozhovoru

DVO II: Jaká jsou adiktologická specifika u vybraných informantů?

TO: Užíval jste někdy nelegální návykové látky?

Ano.

TO: Užíváte v současné době nelegální návykové látky?

Ano.

TO: Jak dlouho návykové látky užíváte?

23 let. Začal jsem v 19 letech na vojně. Během těch let jsem několikrát abstinovat. Nemám to tak jako jiní, že bych po vysazení měl nějaké abst'áky. 4x mě zavřeli a já jsem vždy ze dne na den přestal a nepotřeboval jsem žádné náhražky. Je to v hlavě. Chutě mívám jen takové, že se mi třeba po měsíci o tom zdálo. Nic jiného ne.

TO: Jaké nelegální návykové látky v současnosti užíváte?

Jenom pervitin a marihuanu. Nic jiného. Ani jsem nikdy nic jiného nezkusil. Bojím se toho.

TO: Jaké nelegální látky jste užil v posledním roce?

Také jen pervitin, marihuana.

TO: Jakým způsobem NL užíváte?

No, buď si to píchám, nebo šňupou poslední dobou, protože mi to nejde, tak musím šňupat. Poslední dobou se bojím to do sebe píchnout. Mám takový období teď, že je to takový divný

DVO III: Jaké zkušenosti mají informanti z VTOS?

TO: Kolikrát jste byl/a celkem ve VTOS?

Čtyři krát.

TO: Jaká je celková délka vašeho pobytu ve VTOS?

Asi 6,5 roku dohromady. Na to, že jsem tam byl 4x, tak je to docela málo. Většinou jsem tam byl na 28 měsíců.

TO: Kdy jste byl/a z posledního VTOS propuštěn?

Před rokem a půl mě pouštěli.

TO: Jak dlouho jste byl/a v posledním VTOS?

Byl jsem tam 8 měsíců.

DVO IV : Jaké zkušenosti mají informanti s užíváním návykových látek v rámci VTOS?

TO: Užíval/a jste návykové látky během VTOS?

Teď naposledy ano, pervitin. Vždycky ale šňupáním. Injekčně to tam nejde. Leda sehnat svojí stříkačku.

V předešlých trestech jsem drogy neužíval. Až teď v tom posledním, jelikož jsem dostal 8 měsíců. 3x jsem to tam jel na slušňáka, vše probíhalo skvěle. Teď jsem si řekl, že to zkusím obráceně. Byl jsem na trestním oddělení (je tam ten odpad z kriminálu, ti nejhorší, co jsou nepřizpůsobiví, je to tam džungle). Posledních 14 dní mě dali na díru na kachličky. Spal jsem posledních 14 dní na zemi. Hodinu venku, jinak pořád zavřenej – je to trest, prostě díra. Věděl jsem, že jdu domů, takže mi to bylo jedno. Nemohli mi už nic udělat.

~~Pokud ne, jak se vám daří abstinence?~~

~~Máte v abstinenci nějakou podporu? (ambulance, doléčování, apod.)~~

~~Pokud neabstinujete, za jak dlouhou dobu od propuštění jste začal návykové látky opět užívat?~~

~~Z jakého důvodu (při jaké příležitosti) jste začal NL opět užívat?~~

DVO V: S jakými problémy se informanti setkávají nejčastěji v souvislosti s VTOS?

TO: Popište mi váš život před VTOS? (zaměstnání, bydlení, dluhy, vztahy, ...)

Teď jsem byl nejkratší dobu ve VTOS. Bydlel jsem na ubytovně, pracoval jsem. Měl jsem exekuce. Ve VTOS jsem si poté zařídil insolvenční řízení, přes kurátorku. Splácel jsem jí ve VTOS, jelikož jsem chodil do práce. Bral jsem 14.000,- (což je hodně, normálně berou 7.000,-). Z toho se mi platil pobyt ve VTOS a část šla právě na dluhy.

TO: Jaké potíže jste řešil/a před propuštěním z VTOS? (bydlení, zaměstnání, dluhy, špatné vztahy s rodinou apod.)

Policie mě sebrala na ubytovně a já tam měl všechny věci, které mi tam zůstaly. Nevěděl jsem, co s nimi bude. Psal jsem proto kurátorce, že co bude s těmi věcmi a jestli se tam můžu potom vrátit. Kurátorka mi napsala, že vrchní na ubytovně se mnou nepočítá, věci po mně nezbyli a že mi je vyhodili. Poslední dva dny ve VTOS jsem moc nespál, protože jsem nevěděl kam půjdu. Nabízela mi ubytování sestra, ale tam je máma a tak a nemůžu tam jít. Ti ani neví, že beru drogu. Řešil jsem proto hlavně tu bytovou stránku. Super bylo, že jsem měl peníze uložené ve VTOS, takže jsem vycházel a něco jsem měl.

Práci jsem neřešil, protože tu mám vždycky. Vždycky je něco. Po VTOS jsem si ji našel sám. Neříkám, že jsem seděl.

TO: Jakým způsobem jste své obtíže řešil ve VTOS?

Opět jsem se obrátil na kurátorku, která mi pomohla zařídit novou ubytovnu. Dala mi seznam ubytoven a já jsem si je poté obvolal a domluvil jsem si ubytovnu jinde.

Když někoho zavřou, přijde dopis od kurátorky, že jsou obeznámeni, že člověk sedí a jestli chce ten člověk její služby využít ve VTOS. Je to dobrý na půlku, když ta kurátorka přijde. Soudce totiž někdy přihlídně, že spolupracuje s úřadama.

TO: Kdo vám s tím pomáhal?

Hlavně sociální kurátorka.

TO: Jaké potíže jste při řešení potíží zažíval?

Asi žádný.

DVO VI: Jaká je informovanost o postpenitenciární péči u vybraných informantů?

TO: Víte, jaké služby a jakým způsobem můžete využít po propuštění z VTOS (sociální kurátor, PMS, neziskové organizace, noclehárny, azylové domy, ubytovny, atd.)?

Hlavní je podle mě sociální kurátorka. Ve vězení vychovatel, sociální pedagog, ale ten spíš řekne, že dává formulář a ať si člověk napíše kurátorce. Musí se psát žádosti, čeká se 3 dny než to schválí, pak to musí schválit ředitel věznice. Prostě pořád jen na něco čekáte. No ve věznici je potom adiktolog.

Seděl jsem ve více věznicích po ČR a napadá mě třeba Rubikon. Je toho podle mě dost, teď si nevzpomenu na názvy. Ve vězení jsou nástěnky a tam je všechno napsaný. Personál to občas nabízí. Ve vězení jsou taky různé skupiny jako 3Z, Zastav se, zamysli se a takový. Já jsem tam teda nikdy nebyl, myslím že to nepotřebuju, ale vím že to tam je. Ostatní tam chodili. Já jsem si spíš šel vždycky zahrát fotbal a chodil jsem do práce, takže mě tohle moc nezajímalo.

TO: Kterou z nich jste využil?

Jenom tu sociální kurátorku. Nic jinýho jsem nepotřeboval.

TO: Jakým způsobem jste se o těchto službách dozvěděl? (ve VTOS, znám je z minulosti, kamarádi, atd.)

X

TO: Jak probíhalo vaše propuštění z VTOS?

Přijde sociální pracovník a dám mi papíry, že mám výstup. Dám mu OP, jestli není propadlá. Zeptá se jestli mám kam jít, jestli mám práci a jestli něco potřebuju zařídit, třeba kartičku pojištěnce. Když nemáš kam jít, tak by měl něco zařídit, třeba ubytovnu. Ale většinou to je zase přes sociální kurátorku. Při posledním VTOS jsem v 9 ráno vylézal z brány a o půl 10 jsem měl sraz se sociální kurátorkou a šel jsem s ní na ubytovnu, kde mě čekala vedoucí ubytovny. Tam jsem zaplatil asi 3 dny na té ubytovně, jelikož jsem měl ty peníze z basy a zbytek potom mi proplatil úřad doplatkem na bydlení. Takže tam mi pak doplatili všechno z toho doplatku. Já jsem pak jen doložil na sociálku každý měsíc že tam bydlím. No a při tom výstupu potom vrátí všechno s čím tam ten člověk přišel. Takže peníze, občanku oblečení. Když nemáš třeba oblečení, jako když tě zavrou v létě a pouští v zimě, tak potom pomáhá charita. Taky se stává, že někoho zavrou a je hodně hubenej a pak když ho pouští tak má víc kilo a do těch věcí se prostě nedostane. To potom spolupracujou s Charitou a nebo si ten člověk napíše během VTOS domů a oni mu něco pošlou. Když má teda komu napsat.

TO: S jakými překážkami jste se po propuštění z VTOS setkal/a?

Ani ne. V práci po mě většinou nechtějí výpis z rejstříku a je jim to jedno a pokud jo, tak jim ho nedávám. Myslím že to je jediný, co mě napadá, že by mohla být překážka. Nikde to neříkám že jsem byl ve vězení, jelikož pak by mě nezaměstnali. Občas se mě jen zeptají, jestli jsem seděl, tak to jim říkám že ne. Já totiž dostanu ráno v 7 klíče od bytu ten vymaluju a večer vrátím klíče. Kdyby ale věděli, že jsem seděl za krádeže, tak by mě asi nezaměstnali (smích).

Ono i to, že beru nikde nemám vedený a neříkám, protože to by byl stejnej problém. Jakmile je někde napsaný, že bereš, tak prostě už je to problém.

TO: Kdo vám pomohl?

X

DVO VII: Jaká je současná situace vybraných informantů?

TO: Jste aktuálně zaměstnaný? Pokud ano, čím se živíte?

Momentálně ne. Chci se jít teď ptát na práci na poštu. Po propuštění jsem ale pracoval. Teď jsem nezaměstnaný přes 2 měsíce. Pracoval jsem jako malíř nebo v lakovně. Moc se mi nechce do fabriky. Lepší je chodit a malovat, to mě baví.

TO: Pokud ne, jste evidován na ÚP?

Momentálně ne, nemám teda teď žádný příjem. Zaspal jsem, takže mě vyřadili. Jsem vyřazen na asi měsíc ještě. Potom se chci ale zaevidovat.

TO: Jaké máte bydlení? (pronájem, squat, garáž, azylový dům, bez domova, atd.)

S bydlením teď ..momentálně jsem v garáži. Bydlím tam chvíli, asi 3 měsíce.

TO: Bydlíte sám nebo s někým?

Jsem tam s přítelkyní.

TO: Jaká je vaše momentální dluhová situace? (dluhy, exekuce, insolvence)

Mám udělanou insolveni. Mám všechno zařízený. Teď potřebuji do práce, abych měl 3 měsíce oddělaný. Mám už vypočítanou, nebo všechny dluhy dokupy daný od kurátorky než jsem šel ven z VTOS. A to jsem splácel, takže momentálně mám dluhy 300 000,-. Teď se čeká na to, až zase začnu splácet. Insolveni mám na 5 let.

Vždycky jsem ve VTOS pracoval, takže mi to strhávali z toho.

TO: Pokud nějaké dluhy máte, snažíte se je splácet?

Teď ne, ale až si najdu práci zase, tak splácet budu. Je to jediná možnost, jak se dluhů zbavit.

TO: Jaké máte momentálně vztahy s rodinou?

Vídám se se sestrou a matkou. Vztahy s nimi mám dobré. Vždy stojí při mně i přesto, co vyvádím. Otec zemřel. Mám dvě sestry a s oběma se snažím udržovat kontakt. Se starší sestrou se pozdravím, ale nijak se nenavštěvujeme. S mladší sestrou a matkou, za nimi jezdím.

TO: Máte momentálně partnera/partnerku?

Ano mám, jsem s ní rok a půl.

TO: Jaký máte dle vašeho vztahu s partnerem/partnerkou vztah?

Myslím že dobrý, má na mě dobrý vliv. Co jsem s ní, tak nepáchám a jsem čistej.

DVO VIII: Jaké jsou potřeby uživatelů návykových látek v oblasti postpenitenciární péče?

TO: Jak vnímáte kvalitu péče během a po propuštění z VTOS?

Myslím, že to mají udělaný dobře. Záleží vždycky na člověku, jestli chce nebo nechce. Myslím si, že na pracáku a všude stačí otevřít dveře a všichni vám pomůžou. Všude je všechno napsaný a vysvětlený.

Sociální kurátorka je hodně důležitá. Řekla mi možnosti jaký jsou (třeba dávky HN, na co má člověk nárok atd.), všechno mi vysvětlila a to hodně lidí v tom vězení třeba ani neví.

TO: Co byste změnil?

Aby byla lepší komunikace s vězněma, když mají vycházet.

TO: Co vám pomohlo nejvíce?

Hodně pomohlo, že jsem pracoval. Přišlo mi, že když člověk pracuje, tak to má jednodušší a co se týče řešení nějakých věcí. Navíc potom když jsem vyšel, tak jsem měl nějaký peníze. I splácení těch dluhů bylo snadnější.

TO: Co by vám pomohlo nejvíce?

To nevím. Nenapadá mě nic. Každopádně abych se tam už nevrátil, tak mi pomáhá hodně moje nynější přítelkyně. Musím říct, že co jsem s ní, což je zhruba ten rok a půl, tak jsem čistej nemám ani podmínku ani nic. Prostě jedu tak jak mám. Asi má na mě dobrej vliv.

TO: Jaká jsou vaše doporučení pro subjekty postpenitenciární péče?

Zlepšit tu komunikaci s lidma. Všechno nechávají na poslední chvíli a pak je poslední měsíc a pak najednou není volno. Já když jsem šel po COVIDu ven, tak jsem třeba řešil očkování, který jsem neměl. Pak je všechno na poslední chvíli a je to stresující.

TO: Co by vám více pomohlo s resocializací do společnosti a s řešením vašich problémů?

Mohli by jako něco určitě zlepšit. Ale zase si říkám, že pokud člověk nechce nic dělat, tak oni se můžou stavět na hlavu a stejně nic dělat nebude. Když člověk ve vězení pracuje, tak mu z toho počítají i podporu i veškerý vypočítávání na úřadě.

Příloha B: Seznam schémat

Schéma č. 1: Souhrnné schéma rozhovoru skupiny A

Schéma č. 2: Zkušenosti s užíváním návykových látek ve VTOS

Schéma č. 3: Problémy informantů před a během VTOS

Schéma č. 4: Informovanost o systému postpenitenciární péče

Schéma č. 5: Současná sociální situace vybraných informantů

Schéma č. 6: Potřeby informantů

Schéma č. 7: Souhrnné schéma rozhovoru skupiny B

Schéma č. 8: Obecná specifika

Schéma č. 9: Pohled pracovníků na postpenitenciární péči

Schéma č. 10: Spolupráce s institucemi

Schéma č. 11: Hodnocení postpenitenciární péče

Příloha C: seznam tabulek

Tabulka č. 1: Struktura výzkumného šetření – Skupina A – uživatelé drog

Tabulka č. 2: Struktura výzkumného šetření – Skupina B - pracovníci

Tabulka č. 3: Přehled informantů skupiny A

Tabulka č. 4: Přehled informantů skupiny B